

предевзданка хроника

τριμηνιαία έκδοση
της Δημοτικής Βιβλιοθήκης
Πρέβεζας

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Τριμηνιοί Γεριοδικό ποικίλου
προβληματισμού

Έκδοση: ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ
ΕΙΔΛΙΟΘ-ΚΗΣ
ΓΔΡΑ: ΠΡΕΒΕΖΑ

Φωτογραφία από Σπύρονα

Υπεύθυνος: ΣΠΥΡΟΣ Β. ΝΤΟΥΣΙΑΣ
Ζαλόγγου 33 τηλ. 28375
Π.Ι. ΕΒΕΖΑ

ΧΡΟΝΙΑ Α'

Οικισμοί - Δεκάρια

Θεοφάνεια

Νησίσιας Σπύρος: Συντήρας θάσιων
Κατούνις Ορέστης Καθηγητής
ΙΩΑΝΝΑΣ Κώστας Δάσκαλος
Ζιανίκας Λάριπρος Δάσκαλος
Κοιλοβός Θεόδωρος Καθηγητής
Κολιός Βαγγέλης Δάσκαλος

Υπεύθυνος: ΘΑΝΑΣΗΣ ΤΕΟΚΑΣ
Τοπογραφείο: Λ. Βόρωνος 7 - τηλ. 28522
Πρέβεζα

Εμβάπτιστα-επιταγές: Λάριπρος Ζιανίκας Ηάροδος Χαονίτις τηλ. 22110

Συνεργασία-Επιστολές: Βαγγέλης Κολιός Ζαλόγγου 9 τηλ. 27206

Σημ. Τα εινυδράφα δάρμα κ.λ.π. εκφράζουν
τη γνώμη του συγγραφέα τους.

Συνδρομές Ιδιωτών δρχ. 800
Εταιριών, τραπεζών, Ν.Π.
Δ.Δ. κ.λ.π. δρχ. 1600
Εξωτερικού δολ. 20
Τιμή τεύχους δρχ. 200

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Μουσείον Πρεβέζης: Φωτίου Μ. Πέτσα	σελ. 5
2. Χριστιανική Νικόπολη: Ελ. Μπιτζιάλεκη, συν. Λυκειάρχη	» 13
3. Τα Χωριά μας - Λούρος: Λεων. Ζάκα	» 21
4. Νεολαία (Ποίημα): Αργύρη Ντούσια	» 23
5. Κοσμάς ο Διτωλός: Αναστ. Παππά, δάσκαλου	» 24
6. Ο δυόσμος κι ο βασιλικός: (Ποίημα-Δημοτικό)	» 34
7. Ιστορικές σελίδες: Χρ. Αλ. Κατσάνου	» 35
8. Πρέβεζα (Ποίημα): Τάκη Τσιάκου	» 36
9. Πρεβεζανικά ανέκδοτα: Σπύρου Ντούσια	» 37
10. Ανέκδοτο	» 38
11. Το λιθάρι του Χαραλάμπη: Δον. Μπόχτη δάσκαλου-Σχολ. Συμβούλου	» 39
12. Φύγε, η καρδιά μου νοσταλγεί (Ποίημα): Κώστα Καρυω- τάκη	» 46
13. Μόνο γιατί μ' αγάπησες (Ποίημα): Μαρίας Πολυδούρη	» 46
14. Ιατρικά δέματα: DR Βασ. Αθανασίου Ιατρού	» 47
15. Στις αρχαιότητες του Τρικάστρου: Αναστ. Γεωργατζή, Εκπαιδευτικού	» 55
16. Ιστορικά βιβλία: Πελαγίας Κουλουκάτση, Συμβολαιογράφου	» 60
17. Η Διαθήκη: Νίκου Κονεμένου	» 62

Chaque, il appelle han solo pour le

33. *Leucosia* *leucostoma* *leucostoma* *leucostoma*

Mô hình kinh doanh (lưu ý)

А: нодтадицТ нот շերտօնչքը շւէ

ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΠΡΕΒΕΖΗΣ *

ΦΩΤΙΟΥ Μ. ΠΕΤΣΑ

Τό Μουσείον της Πρεβέζης (εβν. 1)¹ στεγάζεται σε δύο παλαιά κτήματα της πόλης, την Καταστολή της Αγίας Τριάδας και την Καταστολή της Αγίας Ειρήνης, που αποτελούνται από δύο μεγάλους πετρόλιθους ναούς, οι οποίοι ανεγέρθησαν τον 16ο αιώνα. Ο ναός της Αγίας Τριάδας είναι ο μεγαλύτερος στην Ελλάδα, με συνολική έκταση 1.200 τ.μ. και ο ναός της Αγίας Ειρήνης ο μεγαλύτερος στην Ελλάδα σε ύψος και έχει τη μορφή της αρχαϊκής ακρωτηριακής εργασίας.

¹ Αι φωτογραφίαι τῶν δημοσιεύμένων ἔντοῦθα τὰ πρώτων εἰκόνων δὲ διη. 1 καὶ 2 παρεχομένων ἐπὸ τοῦ Σεβ. Πρεσβύτερου τοῦ Παντεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γ. Α. Σπυρίδου.

ράσσως ἀρέθη τις τὴν λεγκούσαν. Ἡ εἰδ. 4 παρέχει μαρδόνια ίδεαν τῆς καταπέταστας, τῆς ἡν
ἀρέθησαν τὰ ἐναπομέναντα δραγάια μετά τὴν
διαιλυτιζόντων, ἀρέλακτα τελίκιας ἔντος γάρου
μεταβλητήνες τέλος κατέραντα. Ἐγράσσει καὶ δι-
πάντις τοῦ ἑπομέγειον τῆς Πανδέου μεταφέ-
θησαν καὶ Ιούνιον τοῦ 1946 τὰ ἐναπολεμέντα
ἄργυρα τῆς Ναυπόλεων, ἀπομετρήσαντα δὲ προ-
σωφτοῦ; παρὰ τὸ Φυλάκιον ἐν ὑπώδερο
(εἰδ. 5) μέχρις ὅπου κατεστή δυντή ἡ θάρσος;
μονοτίσσων ἐν αὐτῇ τῇ Ναυπόλει. Τὰ μεταφέ-
θέντα δραγάια ηγιεῖταισαν καὶ παρεγράψανταν
ἐν ίδιῳ καταλόγῳ. Απειρᾶς δὲ πατέστη προ-
σιστὸν τέλος τὸ φυλασσόμενον διὰ τῆς κηρύ-
ζεως τοῦ παλέμου (1940) τοῦ τὰ θησαυροφυλά-
και τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. Εὑρετηρίου τοῦ
Μουσείου τῆς Πρεβέζης, διστάντος τὰ καστοῦ δι-
νατάς ἔκεγος, δοὺς δὲ δεῦτη ἡ ἀνέλιξη καὶ τι
διλέματα. Γενικῶς οὐδέποτε διέμενεν διὰ τῆς σελ-
λογῆς τῶν ιερῶν, τῆς πλούσιας σελλογῆς
ρυμαδιῶν καὶ βιζαντινῶν λόγων, τῶν πηλίνων
καὶ βαλίνων μηρύσιον καὶ τῶν λοιπῶν μωρῶν
διὰ πολετικῶν διντικαιμένων καὶ ψηφιδωτῶν.²

ρινα και λίθινα. Μεταξύ τούτων και τὰ δημοσιεύματα ύπό του κ. "Αλ. Φιλαδέλφεις και εκσυγχρόνια" ἐν ΑΕ 1922 σ. 66 κἄντα 1-4, τὰ πλέιστα τῶν εἰκονιζόμενων αὐτοῦ ἐν

τὸ διασπορὴν εἰς διό τεμένος τμῆμα τῆς ἐπεγραφῆς ἐν ΠΑΕ ἔ.δ. σ. 94 δρ. 5 βλαβὲν καὶ τὴν κατιέργουσιν τοῦ μουσείου καὶ δεδάκει τούλαχιστον περὶ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων,

Εἰκ. 1. Τὸ μέρη τοῦ πολέμου χρησιμοποιούμενον ὡς "Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον" τουφικιδὸν τέμενος τῆς Πρεβέζης. "Αποψὶς ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸ τοῦ βομβαρδισμοῦ.

εἰκ. 5-8 καὶ τὰ εἰκονιζόμενα αὐτοῦ ἐν εἰκ. 15-26. "Ἐκ τούτων δὲ εἰκ. 24 λίθινος υπερόπτης ἢν τοῦ ἑταϊκοῦ φρουρίου τῆς Πρεβέζης δὲν μετεφέρθη εἰς Νικόπολιν, ἀλλ' ἀφένη παρὰ τὴν εἰσόδουν

τοῦ δρακενάμενου μουσείου. Διεσώθησαν ἵστος καὶ μετεφέρθησαν εἰς Νικόπολιν τὰ δημοσιεύματα ὧντος τοῦ καθηγ. κ. Κ. Α. Ρωμαίου καὶ εκσυγχρόνια ἐν ΑΔ 1916 παράρτημα σ. 50 εἰκ. 7 καὶ ΑΔ 1919 παράρτημα σ. 42 εἰκ. 2. Όσουντας ταῦχτα τῆς σπουδαίας οἰκοδομῆς ἐπιγραφῆς τῆς δημοσιευθεῖσας προσεγράφου ἐν ΠΑΕ 1913 σ. 93-94. "Η εἰκ. 6 α.-β' δεικνύει

Εἰκ. 2. "Αποψὶς ἀπὸ ΝΑ τοῦ Μουσείου τῆς Πρεβέζης πρὸ τοῦ βομβαρδισμοῦ.

διαφόρου πρὸς τὰ χρησιμοποιηθέντα ἐν ΠΑΕ ἔ.δ. τοπογραφικά στοιχεῖα.

Διεσώθη ἐπίσης μεταφράσισα εἰς Νικόπολιν ἡ ἐν ΠΑΕ 1922-1924 σ. 111 ἐπιγραφή, ἡς δὲ στόχῳ δέον νὰ διαγνωσθῇ ΣΕΝΤΙΑΝΟΣ καὶ οὐδὲ ΣΕΝΤΙΛΙΑΝΟΣ ἡς ἐν ΠΑΕ ἔ.δ. (εἰκ. 7).

Καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ἔτι τοῦ φέροντος ἀνδρικοῦ διακεδομῶν λίθου ἢν Φρουρίου τῆς Πρεβέζης, ἡ δημοσιευθεῖσα διτελῶς ἐν ΑΕ 1922 σ. 78 (αὐτόδιτον εἰκ. 25), ἀνεγνώσθη ἡ τῆς εἰκονιζόμενης μεταφράση τοῦ λίθου εἰς Νικόπολιν πλήρως. Πρὸς δημιοτέρα μὲν τῆς κεφαλῆς τοῦ παρισταμένου ζήρου φέρει εἰς τρεῖς στίχους τὴν χρονολογίαν:

1808 | Ο(κ)τ(α)β(ρίου) | λ'

δεξιὰ δὲ τῆς κεφαλῆς εἰς τέσσαρας στίχους:

"Ἐπιστάτης τοῦ κατόπιν Μικήν | Ζογαδοῦ | φος.

"Ἐν τῶν λοιπῶν ἀποκτημάτων τοῦ Μουσείου τῆς Πρεβέζης διεσώθησαν μεταφράσησαν διωτίας εἰς Νικόπολιν ποιλά τημένα σωροφράγων φέροντα ἀνδρικούν διακεδομῆσιν ἢ καὶ ἐπιγραφὰς καὶ τὸ ἐν εἰκ. 8 εἰκονιζόμενον καλύμμα μαρμαρίνης σωροφράγων φέρον ἀνδρικούν παραστασιν τοῦ νεκροῦ ἀνακτολιμένου ἐπὶ στρωμνῆς μετά προσκεφαλίου κατὰ συνήθη τύπον τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων.

Μεταξὺ τῶν διεσώθησαν συγκεταλέγονται εἰς μέγιστην ἀριθμὸν δραχμετονικά μέλη διάφορα, κυρίως κινητοί, ἔκβατα, κοσμήται καὶ κινητόρανα, ἢν οἵ καὶ τὰ εἰκονιζόμενα [ἐν εἰκ. 9.

Τὸ ἐν εἰκ. 10 εἶναι τὸ αὐτὸν πρὸς τὸ ἐν ΑΕ 1922 σ. 77 εἰκ. 22 (δινο). Τὸ ἐν εἰκ. 11 βιζαντινὸν κινητόρανον κοσμούμενον διὰ περιστερῶν

Εἰκ. 3. "Αποψὶς ἀπὸ ΝΑ τοῦ Μουσείου τῆς Πρεβέζης κατόπιν τοῦ βομβαρδισμοῦ. Ἡ φωτογραφία έλαβεται τῇ 27 Μαΐου 1945.

κατά τὰς γωνίας προέρχεται ἐκ Παλαιοροφόρου, χωρίου παρὰ τὸ Ζελογόνον καὶ εἰναι ἐπίσης ἡ τῶν διεσώθησαν ἀποκτημάτων τοῦ Μουσείου Πρεβέζης.

Τέλος διεσώθησαν ἐπιτύμβιοι τινες πλάκες ἐπεπιγραφοι, ἢν οἵ καὶ ἡ ἐν εἰκ. 12, ἡς τὸ κείμενον ἔχει οὕτω:

Νοβία Συτη̄ ρώ ἐτον̄ (vacat) | Ζόεμος | ἐτῶν̄ ΚΒ' | γαῖρε.

Εἰκ. 4. "Αποψὶς τοῦ διατερεστοῦ τοῦ βομβαρδισθείσας Μουσείου τῆς Πρεβέζης κατά τὴν 27ην Μαΐου 1945.

Εικ. 5. Μέρος τῶν μεταφερόμενων εἰς Νοιοπόλεις δέχονται τοῦ Μουσείου Πλειβέλης.

Εικ. 6 α-β. Συναρτήσαντα τεμάχια ολοδομηθές πλατεράτης.

Εικ. 7. Βάθρον ἐνεπίγραφον.

Εικ. 8. Μαρμάρινον κάλυμμαζαρυφάγου.

Εικ. 9. Μαρμάρινα κιονόκρανα.

Τὸ φωριαῖον ποτεν gentile Novius δικανικὴ θληνιστὶ καὶ δίλογοῦ. Παρὰ τὰ δύο μετα-
στορια, Σάτηρα, Σάτηρο, Σάτηρις, Σάτηρος
διανοῦσι καὶ Σάτηρο π. χ. ἐν ἑπταγραφῇ ἐκ Τεγέας
BCH XXXVI (1912) σ. 380 καὶ (Κ. Α. Ρωμανός). Τὸ δύομα Ζώσιμος σύνθετος.

Καὶ τοῦτα μὲν δανον διρρῆ τὸ Μουσεῖον εἰς Πλειβέλης, τὸ δυοῖον καταγράφθη κλέον κατόπιν τοῦ βομβαρδισμοῦ καὶ τῆς μεταφορᾶς εἰς Νικό-

πολιν τῶν ἐναπομεινάντων ἡ τοῦ βομβαρδισμοῦ δραγάιον αὐτοῦ¹.

ΠΕΡΙΣΤΥΛΟΓΗ ΑΡΧΑΙΟΝ

*Ἐν Νικοπόλει προστέθη μέγας δριθμὸς δραγάιων δινικεμένων ἐκ περιστύλλογης. Κατὰ τὰ ἔτη τῆς κατοχῆς ἡ ἴστροφοι γῆ τῶν περὶ προστασίας τῶν δραγαστήτων δινικεμένων ἥιδνησ. Χωρινοὶ, κυρίως κατοίκοι τοῦ πλησίου χωρίου Μότικα, καλλιεργοῦσσες τὸν χώρον ἐντὸς καὶ ἔκτος τῶν βυζαντινῶν τειχῶν τῆς Νικοπόλεως, ἀλλά καὶ τρίματα σερατοῦ τῶν Τελαΐν καὶ Γερμανῶν κατακτητῶν κατέ τὴν κατασκευὴν δραγαστικῶν ἔργων διπλεύσιφων πλήθος δραγάιων, τὰ δυοῖς δισημένως παρειλθὼν ἐποντειλημένως κατὰ τὰ ἔτη 1945-1946 τὰς οικίας τοῦ χωρίου Μότικα καὶ τοὺς πάρει τῆς Νικοπόλεως δρυός. Περὶ τῶν εὑρισκόντων ἵνες τῶν οικιῶν δραγάιων καὶ δῆ κερι τοῦ ἀφριδοῦς τόπου τῆς ἐνέργειας των οἱ κατοίκοι τούτων δὲ εὐνοήτους λόγους συνήθως δὲν παρέχουν οιραῖς πληροφορίες. Πρόσφετος διπλανήσες ἡτο δὲ προσέρχονται ἐκ τῶν Ισαλιμῶν καὶ γερμανούκων δρυφωμάτων, τὰ δυοῖς διέκλεισσαν κατόπιν τῆς φυγῆς τῶν κατακτητῶν. Εἰς τοιστάς περιπτώσεις ἡρκέσθην τὰ σημείωσι τὸ δύομα τοῦ χωρίου, ἐν τῇ οικίᾳ καὶ ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν δυοῖς εἰδίσκετο Εκποστόν δραγάιον, Ἀπίζων δὲ οὐτε δὲ ἐπιτευχθῆ ἐν καιφῷ ἢ ξακρίβωσι πλειόνων πληροφοριῶν.

Καταχαρῷ κατωτέρω πρῶτον τὰ μεταφράσθεντα εἰς τὸ Φυλέσιον οποιουδαίερα ἡ μελλοντικήστεκόμιστα δραγάια καὶ ἐν συνεχείᾳ δος ἐσημείωσα μὲν, ἀλλά δὲν ἡδυνήθην νὰ μετατρέψω εἰς τὸ Φυλέκιον.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΚ ΤΟΥ ΞΟΡΙΟΥ ΜΥΤΙΚΑ ΜΕΤΑΦΕΡΟΝΤΑ ΕΙΣ ΤΟ ΘΥΑΛΙΟΝ ΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

*Ἐκ τῆς οικίας Γεωργίου Νιτίσπου:

1. Τεμάχιον μαρμάρινου κιονοκράνου φωτικῶν χρόνων μετά μέρους τοῦ συμφυοῦ;

Εικ. 10. Μαρμάρινον ἐπίδρασον.

Εικ. 11. Βελτιωτέρη κιονόκρανον ἐκ Παλαιοφορίου.

Εικ. 12. Τεττεμία πλάτη ἐνεπίγραφης.

δραγαριδάτου χίνον, ἀπὸ τοῦ διποίου διακρίνεται δι' ἀναγλύφου διατούλου. Τὸ κιονόκρανον κομεῖται διά τριών διάμετρης καὶ φῶν (εἰκ. 13).

2. Τμῆμα βάσεως χίνον τερρόντης ἐν μίσῳ δύο τροχίλων ακοπών δῆμος 0,20 μ., μήτ. οὐφ. μῆκος 0,43 μ.

3. Τμῆμα διμοίς βάσεως δῆμος 0,15 μ., μήτ. οὐφ. μῆκος 0,36 μ.

*Ἐκ τῆς οικίας Αδαναίου Ντόμαρη:

4. Ιωνικόν κιονόκρανον φέρει ἐπὶ τῆς κάτω πλευρᾶς τοῦ τὰ γράμματα α.γ. Ἀντερίδη

Εικ. 13. Τεμάχιον κυαλίκου κιονοεργάσιο.

κατά πληροφορίες των κατόχων ένεδες Ιδιοκτήτηρον δηρῶν του κάποιων τῶν ἑρειπών τοῦ θεάτρου τῆς Νικοπόλεως τοῦ καινοῦ λεγομένου «Σκοτεινή». «Ἄρδι τετράμυνος πλευρᾶς μήκος 0,42 μ. Μέγιστον δὲ φόρος 0,20 μ.

5. Τεμάχιον μαρμάρινον μανύγλιφον αφέντον τὸ δινό τημάτιον λεοντοκεφαλῆς ἡσιού μέρος τοῦ μετάποτον καὶ τοὺς παρ' αὐτῷ βοστέριχους μίγητας αφέζομενον διαστάσεις $0,24 \times 0,30$ μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Νικολέου Κουρεμένου:

6. Διοργάνων κιονόφραγμαν μετὰ τρίματος στυλιφός κίονος διάστημα δέρος 0,33 μ., μήκος πλευρᾶς τοῦ διάβατος 0,42 μ.

7. Τημάτιον ἀρχαιοκοινοῦ κυαλίκου μέλους μὲν περγέλαιμα. Έσωτρικῆς ἱστολόγηη μεταγενετούμενος μέγιστον δέρος 0,41 μ.

8. Βάθρον ὅρθογάνων μακεκομημένον δι' ἀναγλύφου ρέσσους κατά τὴν μίαν τῶν εἰληφόν. «Ἄνω ἔφερος. Υψος 0,62 μ., διαστάσεις τῶν πλευρῶν τῆς ἀνωτερᾶς 0,17 × 0,11 μ.

Εικ. 14. Επονυμία εἰλήτου εἰνεκήραφος.

9. Τεμάχιον μὲν πεπλευτισμένην κυαλίκηγ δέρσιν καὶ κατά τὴν μίαν πλευρᾶν δυνθέμιον κάτω διάμετρος 0,25 μ., μέγ. αφε. δέρος 0,17 μ.

10. Τημάτιον κιονίσκου ἐκ φασὶ μαρμάρου τέφρων συνεπεραμένης ραβδώσεις μέγ. δέρος 0,39 μ., διάμετρος 0,22 μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Σαρακανοῦ:

11. Πλάξ ἐπιτύμβιος ἐκ φασὶ μαρμάρου τέφρων ἐπιγραφήν τιματικῶν χρόνων (εἰκ. 14) αφε. δέρος 0,50 μ., πλάτος 0,23 μ., πλήγος περὶ τὰ 0,04 μ.

ΣΥΝΦΕΡΟΥ

ΣΑ ΕΤΩΝ

Ξ

ΧΑΙΡΕ

Συνέφρον | σα έταιν | Ξ'

Χαῖρε.

Τὰ ὄντατα Συνέφρον, Συμφέρουσα κ.τ.δ. διατίνοισι πολλάκις κιονίων ἐν ἐπιγραφαῖς ίδε προσέμενος παρὰ ΡΑΡΕ-BENSELKE Iν λ.

12. Τεμάχιον ἐκ μαρμάρινῆς σαρκοφάγου

σῆκον μέρος τῆς διακοσμήσεως δι' φοιδιῶν φύλλων καὶ ἀστραγάλων μέγ. μῆκος 0,40 μ., μέγ. δέρος 0,22 μ., πλήγος περὶ τὰ 0,10 μ.

13. Μαρμάρινον τεμάχιον ἀναγλύφως διακοσμημένον μέγιστοι διαστάσεις $0,19 \times 0,13 \times 0,08$ μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Βεργίνας Κουρεμένου:

14. Κολουροπλαμιδεῖς ἐπίθημα κιονίσκου διαστάσεις $0,61 \times 0,23 \times 0,14$ μ.

15. «Ομοιον διαστάσεων $0,50 \times 0,30 \times 0,15$ μ.

16. Βάθρον περιφραντηρίου σφέζοντος καὶ μέρος τῶν 27 ραβδώσεων τοῦ ποδός κάτω διάμετρος 0,60 μ., μέγ. δέρος 0,27 μ.

17. Μικρὸν ιωνικὸν κιονόφραγμον πεσσίσκου διαστάσεις $0,20 \times 0,16 \times 0,08$ μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Η. Τημαράραν:

18. Ἐπίθημα κιονίσκου διμούνιον τοῦ δινατέρω δι' ἀριθ. 14 καὶ 15 διαστάσεις $0,55 \times 0,24 \times 0,18$ μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Δ. Λελέβα:

19. «Ομοιον τῷ προτιγμένῳ ἐπίθημα τέφρων κατά τὰ δύο πλευράς διακοσμημον δι' ἀναγλύφων φύλλων μέρος πλευρῶν τῆς ἀνωτερᾶς 0,55 × 0,20 μ., διάμετρος τῆς κάτω ἀλλεφοιδοῦς ἐπιφανείας 0,35 × 0,20 μ. Προσέρχεται κατά τὴν πληροφορίαν τοῦ κατόχου ἐκ τοῦ διρρή του παρὰ τὴν μέσον τοῦ ἀραπορά.

20. Βάθρον παραλληλεπίδεος στηριζομένη κατά τὸν πλευραράς γνωστόν εἰς πόδας λεόντος διαστάσεις $0,50 \times 0,38 \times 0,23$ μ.

Ἐκ τῆς οἰκίας Γεωργίου Νιόμαρη:

21. Μαρμάρινον κιονόφραγμαν εἰς δύο τεμάχια διαιστῶν πρὸς τὰ διαντέρω εἰκονιζόμενα ἐν εἰκ. 7. διάμετρος 0,30 μ., κάτω διάμετρος 0,22 μ.

Ὑπὸ τοῦ λεγέντος Βασιλείου Νιόμαρη παρεδόθη.

22. Μαρμάρινον τεμάχιον διακοκομημένον δι' ἀναγλύφου φύλλων διαντέρης καλῆς τέχνης διαστάσεις τοῦ τεμαχίου δὲν ἐστημενόθησαν.

ΑΡΧΑΙΑ ΣΗΜΕΙΟΘΕΤΑ ΕΝ ΝΥΤΤΙΚΑ ΚΑΙ ΜΗ ΜΕΤΑΦΕΡΒΕΝΑ ΕΙΣ ΤΟ ΦΥΛΑΚΙΟΝ ΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Παρὰ τὸ «επηγάδιο τοῦ Νείρου» απόδυνλος διαταπελύρου κίονος πάρος διάνω 0,41 μ. καικινόν κιονόφραγμαν διακοκομημένον παντοτρόδον καὶ ἰσοτερικῶς κοιλανθέν παρατηρούντες πρὸς μεταγενεστέραν χρῆσιν.

Παρὰ τὴν οἰκίαν Σπ. Νιόμαρη διωρικὸν κιονόφραγμαν μετὰ μέρους συμβυσιοῦ κίονος κοιλανθὲν ἀπαντήσις πρὸς μεταγενεστέραν χρῆσιν. Ρυθμῶσις δὲν διαπερνούσται ἀδύσιος μῆκος τῆς πλευρᾶς 0,50 μ., ὥλον δέρος 0,20 μ.

Παρὰ τὴν οἰκίαν Δημ. Νιτίου κίονος κίονος διηρημένη εἰς δέρμα, τροχόν καὶ σπειτίαν μέγ. μῆκος 0,44 μ., δέρος 0,19 μ.

Ἐν τῇ οἰκίᾳ Εἰσερατίου Πανούσου ἐντειχισμένον λανιάδιν κιονόφραγμαν.

Παρὰ τὰς οἰκίας Γεωργίου καὶ Σπυρίδενος Σάλιορη ἡμίου κίονος ἐκ φασὶ μαρμάρου κοιλανθέν, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ποδήσι καὶ σπόνδης διεκπαλεύρου κίονος.

Παρὰ τὴν οἰκίαν Δημ. Παπαῖ κύριος μετὰ μέρους τοῦ κίονος φέροντος 20 ραβδώσεων καὶ λανικὸν κιονόφραγμαν παντοχόθεν διακοκρυμένον.

Παρὰ τὴν οἰκίαν Ανδρέου Παπαῖ τημάτιον διάστημα κίονος τημάτιον λανιάδιν κιονόφραγμαν καὶ τεμάχιον φέρον διακόμασμον δι' ἀναγλύφων φύλλων.

Παρὰ τὴν οἰκίαν Παναγιώτου Πάροχον διερχόν κιονόφραγμαν κοιλανθέν διστερικός πρὸς χρῆσιν.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΚ ΤΟΝ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΝΙΚΟΠΟΛΙΝ ΑΓΡΟΝ

«Ἄνω τοῦς δύρρων περὶ τὴν Νικόπολιν εὑρέθησαν τὰ κατωτέρω δρυῖαι, ἐκ τῶν δρυῶν τὰ οποεδαιτέρα πετεφέρθησαν εἰς τὸ Φεδάλιον.

Ἐν δέσι οὐαλίδιον:

1. Ιωνικὸν κιονόφραγμαν κάτω διάμετρος 0,81 μ., διάνω διαστάσεις δέρμακος $0,34 \times 0,37$ μ.

2. Τὸ δινό τημάτιον κίονος τῆς αὐτῆς διάμετρος διάνω πρὸς τὸ προτιγμένον κιονόφραγμαν $0,11 \times 0,08$ μ. (εἰκ. 16). Πλίθος πάρος 0,08 μ.

ὅσον διπλήγον κατά τὸ δινό διεύθυντο. «Ἄνω τρέψει ἐπιτιμήη ἴνοτρην καὶ τόφουν διετάξεις $0,64 \times 0,25 \times 0,21$ μ.

Παρὰ τὸ φέρον Δημ. Νάσιον:

4. Μαρμάρινος λέων ἐπιθαμμένος καὶ διπλής κατά τὸ κέντρον μέγ. αφε. μῆκος 0,70 μ., πάρος περὶ τὰ 0,22 μ.

5. Στήλη φέρουσα διάγλυφον διακόμασμαν διδρόφρον ἐν οἰστῃ πλευρῇ δέρος 1,55 μ., διαστάσεις διάνω διπλανείας $0,68 \times 0,21$ μ., κέντρον διπλανείας $0,64 \times 0,21$ μ.

6. Εἰς καταστροφέρένος διπλὸν καλλιεργητοῦ κιονικοῦ μετημένου εἰρέθησαν λίθοι τινὲς τεθρευ-

σμένοι ἐκμελῶς ἐργασίας καὶ φέρουσας διακόμητος τεκτονικῶν δημοκόνας. Εἰς αὐχένα τὸ δρυῖον δέρος διρρήθη ήσε. «Ἄλλα τινὰ τεράγνηα μετεφέρθησαν εἰς τὸ φεδάλιον. Μικρὰ εκαρή θά διπλέοντες θαυματικά διποτέλεσματα. Εἰ τοῦ αὐτοῦ μηματίου προσέρχεται πιλινός τὸ κατωτέρω:

7. Ἀρχαιεστατικὸν μέλος διακόμασμαν πάχος μετεορέαντον διπλὸν 0,19–0,16 μ. Λοιπά διαστάσεις $0,60 \times 0,18$ μ.

Ἐν τῷ διγόφ θηρίῳ Πακελά:

8. Κοινιθιακὸν κιονόφραγμαν μεκοπημένον διά διπλῆς στερῆς φύλλων διάνθης κάτω διάμετρος 0,32 μ., δέρος 0,34 μ.

Ἐν δέσι «Κολόντες»:

9. Ιωνικὸν κιονόφραγμαν κάτω διάμετρος 0,40 μ., μέγ. μῆκος 0,80 μ., μέγ. δέρος 0,20 μ.

Ἐν τῷ διγόφ Γερ. Γκούρμα διπλὸν θάσιον μετημάννενα.

10. Διπλό τεμάχιον συναπτήκοντα ἐκ φαντάματος, τοῦ διποτέρου καὶ τῆς διπλούσιον μέρους προσφέροντος εἰς δρυσιθή πάρος 0,23 μ., μέγ. αφε. πλάτος (τὸ διμού τοῦ δρυῖοι πετανῶς) 0,47 μ., μέγ. αφε. μῆκος 1,20 μ. Πιθανὸν δρυῖον μέρους 1,82 μ.

11. Εκσκαντική προτομή θεραπόνων μετημένος διρραμένη κατά τὸ πρόσωπον (εἰκ. 15) δέρος 0,38 μ., πλάτος κατά τὸ δμον 0,29 μ.

Ἐν δέσι Ιωαννίνων Σιαστρά εὑρέθη ματαρεψέν τοῦ τοφέλιον:

12. Μικρὸν τημάτιον πλίνθον φέρον αρραγήματα μὲτριαγάντεα διπλογάντεα διαστάσεις $0,11 \times 0,08$ μ. (εἰκ. 16). Πλίθος πάρος 0,08 μ.

Ἐν δέσι «Νικολάρα» εὑρέθην παρεδόθη διπλὸν Αλεξανδρίου Μπιτσούλη:

13. Τημάτιον διεκτηράσθων διεισμόβιον πλιστὸν τὸ τέλος τῆς ἐπιγραφῆς: ΧΑΙΡΕ.

Ἐγένετο τοῦ Ανδρέου Παπαῖ παρεδόθησαν τὰ

κατωτέρῳ δργαλί μή δημιούργους τοῦ τόπου προσελεύσεως ἵνας ἔδιστον τοῖσταν:

14. Επιτύμβιος πλάξ λιθίνη φέρουσα ἐπιγραφὴν ὑπέρων δυνατῶν γρόντων διαστάσεις τῆς πλακός $0,31 \times 0,24 \times 0,04$ μ.:

ΝΕΡΙΓΕΝΗ
ΚΩ ΔΙΚΑΙΟΥ Έποιη: Περιγένης
Δικαίου

Αμφότερα τὰ δυόματα γνωστά θὲν προσέριν
παρὸ ΡΑΒΕ-BUNSELER λv.

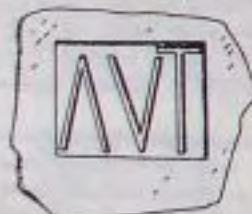
15. Μισχά μαρμαρίνη κεφαλὴ μηδαμάτου
ήματάς δῆρος $0,15$ μ.

16. Πλάξ μαρμαρίνη φέρουσα μνημύσου
διαδεσμηνὸν διὰ φύλλων ἀνινθῆς κλ. Πάχος
 $0,05$ μ., λοιποὶ διαστάσεις $0,34 \times 0,17$ μ.

Εἰκ. 15. Ρεματική προσωπή.

17. Τμῆμα κινύσκου ἢν μαρμαρίνου δημί-
ματος. "Ἐπὶ τῷ κινύσκου βαῖνει διάγlyψος

Εἰκ. 16. Σερρόγεννα ἢνα κλίνθος (1: 4).

κληματὶς φέρουσα φύλλα καὶ σπαστάς αὐτὸς
δῆρος $0,22$ μ., πάχος περὶ εὖ $0,09$ μ.

ΜΗΜΕΙΑ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ
Περὶ τῆς τόχες τῶν μνημείων καὶ τῶν δρ-
γμοτέρων τῆς Νικοπόλεως κατὰ τὰ ἔτη τοῦ
πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς ἡγένετο βραχὺς λόγος
ἐν τῷ δημοσιεύματι τοῦ Υπουργείου Θρησκευ-

μάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας ὅπο τὸν τέλον:
Ζημία τῶν Ἀρχαιοτήτων ἢν τοῦ πολέμου καὶ
τῶν σπαστῶν κατοχῆς σ. 26,55,66 καὶ 90¹. Ἀπὸ

¹ Πρβ. *Works of Art in Greece (Losses and Survivals in the War)* London 1946 σ. 49-50.

τῆς διαλιμενθέστεος; Ἡ ἄλλον ἡγένοτο μικροὶ
μόνον ἰργασίαι σποχεμίδους προτισίους καὶ συν-
τηρήσους (ἀνακατασκευὴ ἐποπτέγματι τῶν ψηφι-
δωτῶν κλ.π.). Ἐργασίαι ὅμως λόγον ἐπιδρῶσι
δημοσίως ἔτι τῶν μνημείων δὲν ἡγένοτο. Περι-
τὸν νὰ τοιοῦθῇ ἴντευθα ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη ἀνα-
λήψεως γενναιῶν ἔργων ἀνασκαφῆς καὶ συντ.

Εἰκ. 17. Κυρίᾳ τοῦ ὄθρου γενετῶν τῆς Νικο-
πόλεως ἐπὶ τῶν φύλ. τοῦ ποταμοῦ Λούρου.

ρήσους τοῦ ἀπεράντου ἐρειπώνος. Εἶναι γνωστὴ
ἡ οποδιάσης τῆς Νικοπόλεως. "Ἐκ τῶν ἐρευ-
νηθέντων ὀλίγον δραχμαλογικῶν τόπων τῆς
Ἐλλάδος εἶνι ίως ὁ πλουσιώτερος.

"Ἐπ' εἰκασίᾳ παρέχονται ἴματα δύο εἰκό-
νες τοῦ μεγάλινώδους ἰδρυματέων τῆς Νικο-
πόλεως (εἰκ. 17 καὶ 18). Λειτουργὸν τριήματα
παράπλευρα τῆς γεφύρας, δι' ἣς διοιχεύετο τὸ
ῦδαρι ἐκ τῆς ποτῆς παρὰ τὴν θέσιν "Ἄγιος
Γεώργιος" διατολικὰς τοῦ ποταμοῦ Λούρου εἰς
τὴν δεξιὰν (θυεταῖς) τοῦ ποταμοῦ πλευράν,
ὅπερ δι' ὄθρου γενετῶν μήκους δεκάδων χιλι-
ομέτρων ἤγετο εἰς τὴν Νικόπολιν.

* ΑΕ 1950-1951 Εἰδήσεις ἐκ τῆς 10^{ης}
δραχμαλογικῆς περιφερείας ("Ηπείρου")

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΝΙΚΟΠΟΛΗ - ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ

ΕΛΕΥΘ. ΜΠΙΤΖΙΛΕΚΗ, συντ. Λυκειάρχη

Ηικόπολη τῆς Ηπείρου εδρῆ -
θηκε το 29 π.Χ. από το Ρω-
μαϊκό αυτοκράτορα Αύγουστο
μετά την παρὰ το Ἀκτίον-
ει καὶ της Κλεοπάτρας καὶ πήρε το
ὄνομα Actia Nicopolis, με τα προνόμια,
δε, καὶ τις ατέλειες, που ἔλαβε απ'
τον Αύγουστο, αναδείχτηκε μεγίστη πό-
λη καὶ ἔγινε πρωτεύουσα της Παλαιάς Η-
πείρου με πληθυσμό, που ζήτανε τις 300
χιλιάδες κατοίκους, κατά τη μαρτυρία
του Στράβωνα.

Πληροφορία, που θα είχε σπουδαία βέ-
βαια σημασία για τη διάδοση του Χρι-
στιανισμού καὶ την Εκκλησιαστική Ι-
στορία γενικό, είναι η γεν την απ' τον
απόστολο Παύλῳ επίσκεψη της πόλης αυ-
τῆς καὶ την εκεί διαμονή του.

Στην προς Τίτο επιτατολή του απόστό-
λου Παύλου αναγινώσκουμε τα εξής: "Ο-

τὸν πέμψι Αρτεμόν προς σε ἡ Τυχικόν,
σπούδασον ελθεῖν πρὸς με εἰς Νικόπο-
λειν εκεὶ γαρ κέκρικα παραχειμόσα".
Από το χωρίο αυτό μαθαίνουμε ὅτι ο
Παύλος είχε αποφασίσει να μεταβεί στη
Νικόπολη καὶ να παραχειμάσει εκεί, την
πραγματοποίηση δώμας του ταξιδίου του
δεν μαθαίνουμε.

Επομένως τα περὶ της θρησκευτικῆς
καταστάσεως της πόλης πρὸς τὴν ε-
κεὶ διάτετη του Παύλου καὶ τα σχετικά με
την εδραυσην σ' αυτή της πρώτης εκκλη-
σίας δε μπορούν να θεωρηθαύν βάσιτα.
Ἄγνωστο, λοιπόν, είναι πότε διαδόθη-
κε ο Χριστιανισμός στη Νικόπολη, όπως
επίσης ἀγνωστος είναι ο χρόνος, που ε-
δρύθηκε η πρώτη εκκλησιαστική κοινό-
τητα σ' αυτήν.

Στη μεγαλόπολη αυτή της Ηπείρου, που
ιδρύθηκε λίγα χρόνια πρὸς τὴν ε-

φάντη του Χριστιανού, διεβύθηκε η νέα θρησκεία κατερχύς πλευνότατα από εμπόδους.

Για το χρόνο, κατά τον οποίο η Νικόπολη ορίστηκε ως έδρα επιλακόπου, μπορεί κανένας με πιθανότητα να ειπει, ότι αυτός δεν απέκει από τα μέσα του Δ' αιώνα.

Είναι αλλιώς ότι αντιπρόσωπος της Εκκλησίας της Νικοπόλεως δεν αναφέρεται μεταξύ των πολυπλήθων επιλακόπων, που πήραν μέρος το 325 μ.Χ. στην Α' Οικουμενική Σύνοδο της Νίκαιας¹, αυτό δήμαρις δε μπορεί να θεωρηθεί καὶ σαν αναμφισβήτητη απόδειξη ότι τότε δεν ελέχε ακόμα ιδρυθεί η Επιλακοπή Νικοπόλεως, γιατί αρ' ενός μεν δεν έλαβαν μέρος στη Σύνοδο εκείνη διότι οι μηδεπολίτες καὶ επιλακόποι, αρ' ετέρου δε, επειδή οτους Ημετρύτες επιλακόπους, που έλαβαν μέρος – καὶ αναφέρει αυτό ο Ευσέβιος – ορθό είναι να ποροῦσχει κανένας ότι περιλαμβάνεται καὶ ο της πρωτεύουσας πλειονικής πόλης, δηλαδή ο της Νικοπόλεως. (Ευσέβιος: "την Συνεκκλησίαν απαύων, αἱ την Ευρύην ἀπαύον,... επλήρουν.... αλλὰ καὶ θράκες καὶ Μακεδόνες. Αχαοί τε καὶ Ηπειρούτοι".)

Απ' τον Ευσέβιο ακόμα γνωρίζουμε ότι ο Θρηγένης αναζητούσε στη Νικόπολη να διεκούνεται για το συγγραφέα μιας απ' τις μεταρράβεις της Παλαιάς Διούλης πρώτου επιβενθρόσει την αναθέω – ροπο των Ι'. (Ευσέβιος, Εκκλησιαστική Ιστορία: Εφ' αὐτὸν διὰ τὴν αδηλότητα τίνος αρ' εἰεῖ οὐκ εἰδός αυτὸν τούτο μόνον επεσημήνατο ως ὥρα την μεν εύσοι-

εν τη πρὸς Ακτίοντς Νικοπόλει τάνδε εν ετέρῳ τοιώδε τόπῳ".

Απ' τις πληροφορίες του Ευσέβιου μπορούμε να συμπεράνουμε ότι υπήρχαν στη Νικόπολη καὶ πολλοὶ Ιουδαῖοι, αφού εκεί θεωρούσε ο Θρηγένης ότι μπορούσε να ανεύρει τα σχετικά για το μεταφραστή, λόγω τῆς διασπορᾶς των Ελληνιστῶν Ιουδαίων καὶ ότι υπήρχαν πιθανότατα καὶ από Ιουδαίους Χριστιανοὺς εκτός από εκείνους, που προέρχονταν από Εθνικούς. Αν μετέβηκε καὶ έμεινε στη Νικόπολη ο Θρηγένης, δε γνωρίζουμε² πρόκειται διώς για ερμηνείες ή μεταφράσεις της Παλαιάς Διαθήκης.

Στη Νικόπολη κατέφυγε το 94 μ.Χ. καὶ ίδρυσε Φιλοσοφικὴ Σχολὴ ο Στιλκός Επίκτητος, όταν εκδιώχθηκε από τη Ρώμη απ' τον αυτοκράτορα Δομιτιανό. Το έργο του διασύνθηκε από το Θλάβιο Αρριανό στις "Επικτήτου διατριβάς". Για την ηθική του φιλοσόφου αυτού γράψηκε πικς "διασκόλως ευρίσκομεν Χριστιανὸν τῆς Παλαιᾶς Εκκλησίας πλησιάσαντα πρὸς την διδασκαλίαν την πραγματικήν του Ιησού, διὸν ο Φρυξ οὗτος".

Η ακμή της Νικοπόλεως διήρκεσε καὶ μετά το θρίαμβο του Χριστιανισμού επί Μ. Κυν/νου καὶ Μ. Θεοδοσίου, μετά το βάνατο του οποίου απετέλεσε μέρος του Βυζαντινού κράτους καὶ έγινε πρωτεύουσα της επαρχίας της Παλαιάς Ηπείρου καὶ έδρα του προέδρου της, που είχε δικαιώματα καὶ στα νησιά Ιθάκη καὶ Κέρκυρα.

Οι επιλακόποι της Νικοπόλεως διακρίνονταν για την πολυμάθειά τους, παρακάθονταν σε Συνόδους σαν ανεξάρτητοι

αντιπρόσωποι αξιόλογου επιλακοπικού θρόνου μέχρι τη Β' Οικουμενική Σύνοδο (381), καὶ από τότε ο επιλακόπος Νικοπόλεως κατατάσσεται υπό τον θεσσαλονίκης μητροπολίτην.

Της Γ' Οικουμενικής Συνόδου της Εφέσου (431) ο επιλακόπος Νικοπόλεως δούλος καὶ της Δ' Συνόδου Χαλκηδόνος (451) ο Αττικός φαίνονται σημαίνοντες πνευματικοὶ αντιπρόσωποι της Θεοφόρου – Εἰας, που συντελέσαν ζωὺς περισσότερο από τους άλλους στο να αποσπασθεί το Ιαλυρικό καὶ το Ελλαδικό γενικά από τον θεσσαλονίκης καὶ να προσχωμάσῃ αριστεικά υπό τον αρχιεπίσκοπο της Ρώμης, από την κυριαρχία του οποίου απαλλάχθηκε επὶ των εικονομάχων του Η' αιώνα.

Στη Σύνοδο, διώς, της Σαρδικής το 347 αναφέρεται ότι έλαβε μέρος με άλλους επιλακόπους των Ηπείρων (Παλαιάς καὶ Νέας) καὶ ο Νικοπόλεως Ηλιόδωρος, που είναι ο πρώτος γνωστός επιλακόπος της πόλης αυτής, η οποία με χρονικά χόσματα πλησιάζει τα μέσα του 10ου αιώνα καὶ με διακοπές επαναλαμβάνεται τον 14ο αιώνα, για να διακοπεῖ καὶ πάλι στα τέλη του 15ου αιώνα.

Η σειρά, έτσοι, των επιλακόπων της πόλης αυτής είναι η ακόλουθη:

ΗΙΟΔΩΡΟΣ:

Αυτός αναφέρεται ότι έλαβε μέρος στη Σύνοδο, που έγινε το 347 στη Σαρδική (σημερινή Σάρδια), με απαίτηση του αυτοκράτορα Κωνσταντίου, γιοῦ του Μεγάλου Κυν/νου.

Lequien: "Oriens Christianus (Χριστιανική Ανατολή) II, 133. "Sardinensis insidi epistola ad ecclesias sub-

"metipsit Heliодорος de Nicopoli" (της εν Σαρδική συνόδου υπογράφει τις επιστολές ο εκ Νικοπόλεως Ηλιόδωρος).

ΔΟΝΑΤΟΣ:

'Έλαβε μέρος στη Γ' Οικουμενική Σύνοδο της Εφέσου, που έγινε επὶ θεοδοσίου του μικρού το 431 καὶ υπογράφεται ως: "Δονάτος, επιλακόπος Νικοπόλεως τῆς Παλαιάς Ηπείρου", σε αντίθεση πρὸς τον διωραχτὸν Συχέριον, που υπογράφεται ως τῆς Νέας Ηπείρου.

ΑΤΤΙΚΟΣ:

Αναφέρεται σε επιστολή του επιλακόπου Ρύμης Λέοντος Α' του μεγάλου που γράψηκε το 445, στην οποία υπερασπίζεται

τον Αττικό, επειδή ο αρχιεπίσκοπος θεσσαλονίκης Αναστάσιος του εἶχε επιβάλει εκκλησιαστική πειθαρχική ποινή, που κρίθηκε υπερβολική. Ο Αττικός έλαβε μέρος στη μείζονα σύνοδο της Εφέσου, που συγκροτήθηκε απ' τον αυτοκράτορα Θεοδόσιο Β' το 449, καὶ μετὰ τις αποφάσεις της ονομάζεται ληστρική, υπογράφεται ως "Αττικός, επιλακόπος Νικοπόλεως τῆς κατά την Παλαιάν "Ηπείρου".

Επίσης έλαβε μέρος στην Δ' Οικουμενική Σύνοδο της Χαλκηδόνας το 451, στην οποία διέπρεψε, γιατί υποστήθηκε με θέρητη το δικράνο των αποφάσεων της Συνόδου της Εφέσου.

Ευαγόρου: "Εκκλησιαστικὴ Ιστορία", Β' 18: "Μεθ' αὐτὸν Αττικός επιλακόπος Νικοπόλεως, ἔζητον ἐνδόσαμον αὐτῆς γενέσθαι ὄλγυν ἡμερῶν, ἐφ' ἓν ἀκυμάντη διανοίᾳ καὶ ἀταράντῳ λογισμῷ τὰ τῷ θεῷ δικοῦντα καὶ τοῖς ἄνθισ πατρῶσι τυπωθῆναι". (Μετά από αυτὸς, ο επί-

οκομός Νικοπόλεως Αττικός ζάπτης χρονική παράσταση λίγων ημερών για να διατυπωθούν με ψυχική γαλήνη και πρεμία πνεύματος οι θεές αποφάσεις και οι σκέψεις των αγίων πατέρων.

ΕΥΓΕΝΙΟΣ:

Περέ αυτού γνωρίζουμε μόνο ότι αρχιεράτευε επί αυτοκράτορα Λεόντιο Α'.

ΔΟΥΜΕΤΙΟΣ Α'.

Για πρώτη φορά γίνεται γνωστός από τις επιγραφές, που αποκαλύφθηκαν στη μεγάλη Χριστιανική βασιλική (ναός) της Νικοπόλεως, όπου αναγράφεται ως κτήτορας και επιμελητής της έργωσης του περίφημου αυτού ναού. Είναι ανεξαρτήτος ο χρόνος της αρχιερατείας του, αφού και ο χρόνος της έργωσης της βασιλικής παραμένει άγνωστος, περιλαμβάνεται πάντα μεταξύ Ε'- Ζ' αιώνα.

Κάτω από την υποριθμή αύγουστης, στη βόρεια πτέρυγα της Προθέσεως της βασιλικής υπάρχει η επιγραφή:

"Ωκεανὸν περίφαντον ὄπερτον
ἔνθα δέδορκος γαῖαν μέσον ἔχοντα
օσφοῖς ἴνδαλμασ τέχνης
πάντα πέριξ φορέουσαν θεα
πν(ε)λει τε καὶ ἔρπει δουμε
τίου κτέανον μεγαθύμου ἀρχε
οῖος."

(Βλέπεται τον ανομαστόν και ὄπερον ώκεανόν, που έχει στο μέσο τη γη με σφείς ειλόνες τέχνης και το οποία περιέχει όλα τα πτηνά και τα θηρετά, δημιουργόμα του μεγαλόφυκου αρχιερέα δουμετίου).

Κοντά στο κατώφλι της μεγάλης βασιλικής πάλαις υπάρχει η επιγραφή:

"Ἄθον ὄποστραπτοντα θ[ε]ού χάριν

ἔνθα κ[αὶ] ἔνθα
ἐκ Θεμέθων τολόπευσε κ[αὶ] ἀ-
γλαΐην πάρε πάσσαν,
δουμέτιος περίπυστος ἀμαυήτων ι-
ερίμων

ἀρχιερεὺς πανάριστος θλίς πάτης
μέγα φέγγος..."

(Το οικοδόμημα, που από παντού απαστράφεται ναόν θεού, από θεμέλια κατασκεύασε με επιμέλεια και ἔδωκε λαμπρότητα ο ανομαστός Δουμέτιος, των αμέριτων λερέων κατά πάντα ἀρτίος αρχιερέας, δῆλης της πατρίδας μέγα φως).

ΔΟΥΜΕΤΙΟΣ Β'.

Και αυτός έγινε γνωστόν από μία από τις ψηφιδωτές επιγραφές, στην οποία αναγράφεται ως διάδοχος της Ιεροσύνης του πρώην δουμετίου και ως συνεχιστής της διακοσμήσεως της μεγάλης βασιλικής, που την τιμούσαν στη μνήμη του μεγαλομάρτυρα Δημητρίου:

"Δουμήτιος μέν ὁ πρώην τὸν σεβδαιμον
κατεσκεύασεν οἶκον
Δουμήτιος δέ ὁ νῦν γε ΝΠ (Νικοπόλεως)
ἴνι ἐκ(ε)ίνου καὶ τῆς Ιερωσύνης

διάδοχος
δυνάμ(ε)ι Χριστοῦ τὴν πάσσαν ἐκαλ-
(λ)ιέργησαν τρίστιν
εὐφροσύνης μήν ἐν τῷ γεῦ ὡς μαθητής

τοῦ πρότερο(ν) πημήναντος
Δημητρίου μάρτυρος ἐκάτερος εὐχαρι-
τοστῶν τῇ προστασίᾳ".
(Δουμέτιος μεν ο προηγούμενος κατα-
σκεύασε τον σεβαστόν οἶκον.

Δουμέτιος δε ο ομηρινός μητροπολίτης Νικοπόλεως, δύντας διάδοχος εκεί -
νου και της Ιεροσύνης με τη δύναμη του
Χριστού στόλισε τον τρίστιν ναόν, ευ-

χάριστος βέβαια στο ναό, με μαθητής του προηγούμενου ποιμενάρχου. Ο καθένας χωριστά απ' τους δύο ευχαριστώντας για την προστασία του μεγαλομάρτυρα Δημητρίου.

ΑΛΚΙΣΩΝ:

Γιαυτόν γνωρίζουμε ότι αρχιεράτευε επί αυτοκράτορα Αναστασίου Α'. Ο καθηγητής Συντρίβου και οι ξένοι Lequien καὶ Gams δέχονται ότι ήταν αρχιερέας κατά το 516.

Le Quien: *Oriens Christianus* II 134 (Λεκίθιν): "Anastasio imperatore se-
debat Alcisson Nicopolis veteris Epi-
ri metropolita".

(Επί αυτοκράτορα Αναστασίου Μητρο-
πολίτης Νικοπόλεως της Παλαιάς Ηπεί-
ρου υπηρετούσε ο Αλκίσων.

Από μία ψηφιδωτή επιγραφή, που απο-
καλύφτηκε στο κατώφλι μεγαλοπρεπούς
αίθουσας σε λαμπρό οικοδόμημα, μαθαί-
νουμε ότι κείστης αυτού ήταν ο Αλκί-
σων. Επίσης αναφέρεται ότι ἔλαβε μέ-
ρος σε μία απ' τις τοπικές συνάδους
της Ηπείρου, θεωρείται, δε, ως ένας
απ' τους πιο ειδικούς σχετικά με την
καθολική πίεση και από τους πολύ ἐν-
θερμους υποστηρικτές των αποφάσεων της
συνάδου Χαλκηδόνας.

Lequien: "Oriens Christianus" II,
134 (Λεκίθιν). "Chalcedonensis seu Ca-
tholicae Fidei dudiosissimus".

(Πιστότατος της της Χαλκηδόνας ή της κα-
θολικής πίστεως).

Ευαγρίου, Εκκλησιαστική Ιστορία:
"Hie Alcisson episcopus erat Nicopo-
lis, quae metropolis est veteris Epi-
ri inter praeccipus detentores synodi

Chalcedonensis"

(Αυτός, ο Αλκίσων, επίσκοπος της Νι-
κοπόλεως ήταν, η οποία είναι μητρόπο-
λη Παλαιάς Ηπείρου, μεταξύ των εξα-
ρέτων υπεραποτιστών (συντηρόντων) της
συνάδου της Χαλκηδόνας.

Προς τον ίδιο μητροπολίτη απεισύ-
νονταν με επιστολές οι μοναχοί της Πα-
λαιοτίνης για εκκλησιαστικά ζητήματα,
όπως του Νακεδονίου και θλαβιανού.

ΙΩΑΝΝΗΣ:

Αυτός διαδέχτηκε τον Αλκίσωνα, για
το χρόνο δε της ανάδου του στον αρχι-
ερατικό θρόνο ο καθηγητής Συντρίβου δέ-
χεται το 517. Ο Ιωάννης επειδή τότε
Επικρατούσας ανιψαλία στην Εκκλησία, δε
θέλησε να χειροτονηθεί από τον αὐτε-
τικό αρχιεπίσκοπο θεοσαλονίκης Διορό-
θεο και γιατού έστειλε το διάκονό του
Ρουφίνο στον Πάτη Θραύσα, για να δια-
βεβαιώσει αυτόν περί της εμμονής του
στις αρχές της Θραυσίδας και για να
υποσχεθεί πιστή και αφείωση στον πά-
πα, στον οποίο έγραψε σχετικά και το-
πική από έργα επιλόγους σύνοδος.

Lequien: *Oriens Christianus* II, 135
(Λεκίθιν) "Episcopi veteris Epri in
synodica ad Hormisdam de organizatione
Iohannis receptum Alcyson em ad Apo-
stolicae sedis communione praedisunt"

Iohannes...qui synodica ordinatio-
nis suae relationem ad Hormisdam Pa-
pum trans misit non item Dorotheo
Thessalonicensi, qui hanc ad causam
eum insectatus est"-

(Οι επίσκοποι της Παλαιάς Ηπείρου
σε σύνοδο επιτάσσουν με την τάξη (όλο-
ριο) του Ιωάννη να ανακληθεί ο Αλκί-
σων)

υια την επικοινωνία της αποστολής έδρας με τον Ομβόλα. Ο Ιωάννης, ο οποίος την αναφέρει των συνοδικών της τάξεως των μετέφερε προς τον πάπα Ομβόλα, όχι μούνις προς το Διηρόθεο της Θεσσαλονίκης, ο οποίος γιατεί την αλτιά τουτον κατηγόρος.

ΑΝΔΡΕΑΣ:

Αυτός αναφέρεται σε επιστολή Γρογορίου του Μεγάλου, που απευθύνεται προς τους επισκόπους Ηπείρου και γράφεται το 596. Αρχιεράτευσε από 596-604.

ΣΩΤΗΡΙΧΟΣ (625)

Αναφέρεται σε επιστολή του πάπα Ουντίου Α' και γράφεται γύρω στο 625 με την ευκαιρία της εκλογής του μητροπολίτη Υπατίου.

ΥΠΑΤΙΟΣ:

Σύμφωνα με την (δια επιστολή του Ουντίου Α'), έγινε μητροπολίτης Νικοπόλεως μετά το Σωτήριχο (626).

Lequien: "Oriens Christianus II, 137 (Λεκτέν: "Χριστιανική Ανατολή").

"Honorio I. Romano Pontifice Hypatius Nicopolitanus ecclesie Diaconus Epiri veteris metropolita post morte richum factus est, ipso tē to Homo-rīo".

(Κατά την εξουσία του Ουντίου Α', ποντίφρεικα Ράμπης, αναδείχτηκε ως διάκονος της εκκλησίας Νικοπόλεως και μητροπολίτης της Παλαιάς Ηπείρου ο Υπάτιος, κατά μαρτυρία του (διου του Ουντίου).

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ

Ο Αναστάσιος παρακάθησε στην 2^η Ολκουμενική Σύνοδο, το 787, υπογραφμέ-

νος ως: "Αναστάσιος ανάσιος επίσκοπος Νικοπόλεως (Παλαιάς Ηπείρου). Ο Καθηγητής Σωτηρίου δέχεται ως χρόνο, που αρχιεράτευσε, το 692.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ.

Γι' αυτόν αναφέρεται ως χρόνος αρχιερατείας το 879.

ΔΑΝΙΗΛ.

Ο Δανιήλ διηγήθηκε τη μητρόπολη Νικοπόλεως επί αυτοκράτορα Λέοντα του Σοφού (886-912) και αργότερα προβιβάστηκε στο θρόνο της στη Γαλάτια Αγκυρας.

Τα χρόνια αυτά τελειώνει ο κατάλογος των μητροπολιτών της Νικοπόλεως, γιατί με τη διατύπωση της τάξης των εκκλησιών από το Λέοντα το Σοφό η Νικόπολη περιλήφτηκε, από εκκλησιαστική πλευρά, στη μητρόπολη Ναυπάκτου και οι επίσκοποι φέρουν στο εξής τον τίτλο: Ο Ναυπάκτου - Νικοπόλεως, που διατηρήθηκε για λίγο χρόνο.

Τα χρονικά σημεία, που παραμένουν δύνασται οι επίσκοποι της Νικοπόλεως, είναι πολλά:

- 1) Χρονική περίοδος 72 χρόνων (357-431) μεταξύ Ηλιοδόρου και Δονάτου.
- 2) Περίοδος 39 ετών (475-516) μεταξύ Ευγενίου και Αλκίσονος.

3) Χρονική περίοδος 79 χρόνων (517-596) μεταξύ Ιωάννου και Ανδρέου.

4) Περίοδος 66 ετών (629-692) μεταξύ Υπατίου και Αναστασίου και

5) Χρονική περίοδος 167 χρόνων (692-859) μεταξύ Αναστασίου και Νικολάου.

Για τους επισκόπους, που υπηρέτησαν από το Δανιήλ μέχρι τα χρόνια της αλλοίωσης απ' τους φράγκους και αργότερα

δε γνωρίζουμε σχετικά.

Από το 18^ο αιώνα μέχρι τα μέσα περίου του 19^{ου} αναφέρονται δώδεκα (12) ανόδητα επισκόπους Νικοπόλεως, που ήταν κάτι απ' τη διοίκηση του Μητροπολίτη Ναυπάκτου.

Τα ανόδητα αυτά αναφέρεται ο Lequien στο "Oriens Christianus" II, 994 κατείναι τα ακόλουθα: Λουκάς, Πέτρος (1390), Λεονάρδος, Μαρτίνος (1394), Ιωάννης (1396), Φραγκίσκος, Ι' Ιωάννης (1412), Πέτρος Β', Μιχαήλ (1413), Ερμόννος (1417), Wenzeslaus Ούγων (1437).

Το 1480 αναφέρεται ως αρχιερέας Ναυπάκτου και Νικοπόλεως ο Γεράσιμος Χοεδάς ο Καλλιδόντης.

Στις σημειώσεις του Βασιλείου για την τάξη προκαθεδρίας αναφέρεται η Νικόπολη μεταξύ των μητροπόλεων, που αποστάτηκαν από τη Ρωμαϊκή διοίκηση και περιλήφτηκαν υπό τον πατριάρχη Κων/λεως, ύστερα από απόφαση της συνόδου, που έγινε στην (δια πόλη):

"Εἰσι δέ καὶ οἱ ἀποσταθέντες ἐκ τῆς Ρωμαϊκῆς διοικήσεως νῦν δέ τελοῦνται υπό τῶν θρόνων Κων/λεως μητροπόλιται καὶ ὑψῷ" έσωτούς δύνεται ἐπίσκοποι: α' δ' θεσσαλονίκης, στ' δ' Νικοπόλεως. Ούτοι προσετέθησαν τῇ συνόδῳ Κωνσταντινουπόλεως διά τὸ υπό τῶν ἐθνῶν κατέχεοθα τὸν πάπαν τῆς πρεσβύτερας Ρώμης".

Στην επί του αυτοκράτορα Λέοντα του Σοφού "διατύπωση" όπως "έχουσι τάξις οι θρόνοι των εκκλησιών", που είναι στην εξουσία του πατριάρχη Κων/λεως, η Νικόπολη αναφέρεται διτε υπόγεται στο Μητροπολίτη Ναυπάκτου, που κατέχει την

λε (35) θέση καὶ στην έκθεση επί αυτοκράτορα Ιωάννη Τσολισκή (969-976) ο της επαρχίας Νικοπόλεως μητροπολίτης κρατά την (δια θέση, με τον τίτλο: Ο Ναυπάκτου.

Από το χρόνο αυτό πάντες να αναφέρεται η Νικόπολη με το σύνθετο όνομα: "Ναυπάκτου - Νικοπόλεως", οι δε μετέπειτα εκθέσεις αφιλούν περί Ναυπάκτου.

Κατά συνέπεια οι επισκοπικοί κατάλογοι της Νικοπόλεως αρχίζουν από το 347 καὶ λήγουν το 1480, απότε η επισκοπή αυτή, που από το 19^ο αιώνα (1080) "ψιλώ ανόδητοι" μόνο υπήρχε, συγχωνεύτηκε με τη μητρόπολη της Άρτας. Η μητρόπολη Νικοπόλεως και Πρεβέζης επανιδρύεται από το 1882, μετά την προσφροτητή της Άρτας στο Ελληνικό κράτος.

Η στις βασιλικές της Νικόπολεως υπερώφωνη του επισκοπικού θρόνου καὶ πετά τον ΣΤ' αιώνα επικράτηση στις ελληνικές χώρες του πνικυκάλικού συνθρόνου με πολύ φήλο τον επισκοπικό θρόνο φανερώνει την εξέλιξη του αξιώματος του επισκόπου, το οποίο ακολουθεί πομπώδης τέλεση των λεπών ακολουθιών καὶ διλλες λειτουργικές ανάγκες, για τις οποίες προστέθησαν διάδοροι στην αψίδα του λεπού με κόγκες.

Συνοψίζοντες εξαίρομε τις δυο μεγαλοπρεπείς σε τεχνοτροπία και καλαθούσα βασιλικές της Νικόπολεως των συνόδων αρχιερέων δύο (2) δουμετίων και Αλκίσονος, τις τοπικές συνόδους και τις οικουμενικές για την αντιμετώπιση των πολικών εκκλησιαστικών προβλημάτων, στις οποίες διέπρασαν ο δονάτος

της Γ' Οικουμενικής συνόδου καλ ο Αττικός της Α' με αποτέλεσμα να αποσταθεί από την εκκλησιαστική εξάρτηση του αρχεπισκόπου Θεοφαλονίκης.

Εξάλλου επισημαίνεται η στροφή του ποιμενάρχη, που διακρίθηκε, Ιωάννη προς τον Πάπα της Ρώμης, προκειμένου να αποφύγει τον αριετικό μητροπολίτη Θεοφαλονίκης. Ανάλογη ήταν η επιρροή, που δάκησε στη Ρώμη ο αρχιερέας της Νικοπόλεως Υπαίτιος.

Αργότερα η μητρόπολη Νικοπόλεως, για να διαχωριστεί από την παπική Εκκλησία, που κατεχόταν από τους εθνικούς, "τελεί υπό τον θρόνον της Κων/λευς".

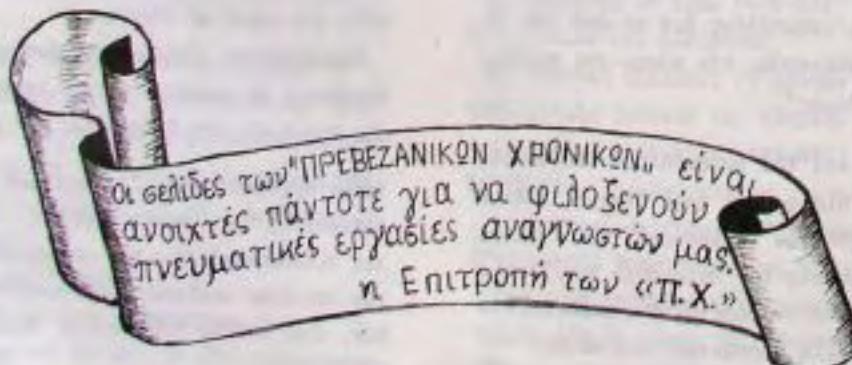
Τέλος, πάνω σε φλέγοντα ζητήματα μοναχούς της μακρινής Παλαιοτείνης με επιστολές φυτίζονταν από τις αυφές αυριθμούλες του μητροπολίτη Αλκέσανος.

Όλα αυτά φανερώνουν το ύψος της μορφώσεως των εξαρέτων μητροπολιτών της πεπειρωτικής μεγαλοπόλεως, της διοικητικές τους ικανότητες καλ ο κύρος τους στις Οικουμενικές συνόδους με αυτοιστικά αποτελέσματα καλ επί πλέον τη λαμπρότητα της πόλης ως οικονο-

μικού καλ θρησκευτικού κέντρου.

Αυτή η ακτινοβολία διατηρήθηκε για μακρό χρόνο, ώστε, ύστερα από 500 χρόνια από το τέλος της, ο αρχιερέας της Ναυπάκτου Γεράσιμος Χοιδάς, το 1480, να διατηρεί τον τιμητικό τίτλο: "Ναυπάκτου - Νικοπόλεως".

ΔΟΥΡΟΣ

υπό ΛΕΩΝΙΔΑ ΖΑΚΑ

Eπί της Εθνικής οδού Πρέβεζης, Ιωαννίνων καλ 25 χιλ. από την Πρέβεζα βρίσκεται το χωριό Λούρος. Χτισμένο σε δύο λόφους σχεδόν απομόνως προσδετές του βουνού Βαλανόπη, έχοντας θέα τον κάμπο της Λάμαρης, καλ Βόρεια την Μεγάλη Λάκκα Σουλίου.

'Άγνωστο γιατί οι πρώτοι κάτοικοι του χωριού διάλεξαν την ονομασία του σε "Λούρος".

Απ' εδύ αρχίζει ο κάμπος της Λάμαρης 28.000 στρέμματα καλ τελειώνει στα χωριά Σαμψούντα, Σινάπη, Αρχάγγελο.

Στον κάμπο του χωριού Λούρου βρίσκονται τρία δάση: το δάσος του "Φαρέζιά" Ανατολικά, το δάσος (των) "Βαρνάβα" καλ Νοτιότερα το μεγάλο δάσος του "Μπάρμπα" (τώρα αυτό δεν υπάρχει).

Τότες επί Τουρκοκρατίας, στο κέντρο του χωριού καλ στο φηλότερο σημείο του λόρου, ήταν κτισμένο το Σαράν του Χουσέμπασα Αλήμπερ, καλ απέναντι απ' αυτό, τα κατοικία του (ιποθήκες).

Επίσης ο Χουσέμπασας, στην δύση του ποταμού Λούρου καλ σ' απόσταση απ' το χωριό 1500 μ. στη θέση "Αποθήκες" είχε τους μόλους καλ τις Αποθήκες του των δημητριακών, που συνέλεγε απ' τους κατοίκους σαν φρους (όμορο).

Ο Χουσέμπασας έμενε στην Πρέβεζα καλ στο Σαράν του στο Λούρο είχε τις εργασίες του, καλ Ελληνίδες, δημητριακά, που συνέλεγε απ' τους κατοίκους σαν φρους (όμορο).

Γραμματικό είχε τον Γκαβογιάννη αγνώστου επωνύμου καλ εθνικότητας.

Για πρωτοαρχικό είχε τον Ευδύγελο Σίλκα απ' το Κουκούλι Φαναρίου.

Επίσης στους μόλους της Αποθήκης,

είχε τον Γ. Αυγέρη και Α. Κουνέλη απ' το χωριό Παλαιορόφορο, που κάναν και τον εισπράκτορα, κι απ' το λούρι το Γ. Παπά.

Για εκκλήσια είχαν τον Αγ. Ηλία μέσα στο χωριό και πιο έξω την Παναγία της Βεοτόκου σαν Νεκροταφείο. Γύρω απ' το χωριό και σε όχι μεγάλη απ' αυτό απόστρασθη βρίσκονταν τα εξωκλήσια της Αγ. Παρασκευής (Α) (στην Σκάλα), του Αγ. Βασιλείου (Δ) την Αγ. Βαρνάβα (Η) με το μεγαλοπρεπές δωσώλιό του.

Στις όχθες του ποταμού λούρου (αντίπερα όχθη) είχαν το ξυκκάλιο του Αγίου Νικολάου και επί της Εθν. οδού Πρεβέζης Ιωαννίνων το ξυκκάλιο των Αγ. Αποστόλων.

Τα απέτια του χωριού δύο και δύο 15-20 (διας οικογένειες) ήταν στην αρχή, βερύπλεκτα και με την άξεια των Τούρκων αργότερα λιθόκτιστα, λισόνεια και σε διαστάσεις 3X6 μ. όπου όλη η οικογένεια έμενε στο ίδιο μοναδικό δυμάτιο όσα μέλη κι αν είχε, στριψατόδα.

Οι πρώτοι κάτοικοι του χωριού ήταν, οι Ζακαρίας, Μανίκας, Γιαννιώτης, Γκούρας, Γκιλασίδης, Λάπας, Βάρλας, Τσιγγας, Κατσαναύνης, Κώστακης, Μπεκιάρης, Ζλύγος, Νάστος, Φλούδας, κι άλλοι που ήρθαν σαν γαμπρούς και πλαισίωσαν τους πρώτους κατοίκους.

Καπεταναγοι του χωριού ήταν ο Καπετάν Λάπας, που με τές χωρές του, έφυγε αρκετούς Τούρκους και Αλβανούς, κι εμπόδιζε και τους Σουλιώτες όπου κατέβαιναν οι ορδές τους προς την Λάμιαρη και τον κάμπο του Θαναρού και άρπαζαν ζώα και την παραγμητή.

'Υστερ' απ' αυτόν, ήταν καπετάνιος του χωριού ο καπετάν Τζιοβράρας. Κατά τον πόλεμο του 1897 απούδαιος απλαρχηγός αναδεύχτηκε ο καπετάνιος Στράτος Μανίκας γιατρός.

Οι κάτοικοι ασχολούνται με την καλλιέργεια και προπαντός με την κτηνοτροφία.

Τα γεωργικά προέδντα ήταν καλαμπόκι, σιτάρι, κριθάρι, βρώμη, λίγη φακή και μποστανικά, μόνο για την οικογένεια τους.

Η κτηνοτροφία, ήταν πιο αναπτυγμένη και σε ποικιλία, πρόβατα, αγελάδια, βούβαλια, δλογα, γουρούνια, μελίσσα και λίγα γίδια.

Το ταξελεγκάτο το είχαν οι Ζακαρίας, Καρποφόρα δέντρα δεν υπήρχαν παρά

μόνο δύο τεμάχια (βακούφικα) προς τα Β.Δ. του χωριού και με πενήντα δέντρα το καθένα, αχλαδιές (γκορτσιές) νεραπιδιές και καλοκυθάπιδα, κτήματα της Παναγίας και της Αγ. Παρασκευής, αντίστοιχα. Το κλήμα ήταν απαύσιο και τους κατοίκους τους θέριζε η ελονοσία.

Εκτός από τον Μανίκα δεν υπήρχε κανένας άλλος μορφωμένος, ήταν δύο τους αγράμματος. Στο τέλος του 19ου αιώνα έγινε ο πρώτος παπάς του χωριού, ο Τσάγκας (δημοτική μόρφωση) και μετά απ' αυτόν ο Νάστος, με ανύτερη μόρφωση (δάσκαλος και παπάς).

Μ' αυτούς φθάσαμε ως το 1935, που απ' το χωριό λούρος βγήκαν οι πρώτοι μ' ανύτερη μόρφωση, ο Θάντης Τραύγκος και Κώστας Ζάκας (ο πρώτος δάσκαλος κι ο άλλος γιατρός).

Από καθήκον αναφέρω διτί στο χωριό

λούρος ενώνονται δύο ξεροπόταμοι, ο ένας απ' την Λάκκα Σουλίου κι ο άλλος απ' τα χωριά Βλάντα (Δεσποτικό), που κατά τη χειμερινή περίοδο ξεχωλίζουν στον κάμπο του λούρου, φτάνοντας μέχρι τα πρώτα σπίτια του χωριού, καταστρέφουν κι εμποδίζουν τους χωρούκους στις εργασίες τους για αρκετές μέρες, αναγκάζοντας τους να περιορίζουν τις καλλιέργειες και ν' αφήνουν μεγάλη έκταση σαν βοσκοτόπια.

'Επι τέλους!

Λυτρώθηκε τή ψευμονή δεπ' τ' δινεύδος τῆς θεωταργής!
Φωταγωγμένες άμαξοστοιχίες με αλισοδεξιά και νάτα,
καλπάζουν στους λεύτερους στοχασμούς τῆς Πετρίδας!

'Αχολογά τώρα ή άτμοσφαιρα!

Είρημη, Έλευθερία!

Κι' η ανθρωπότητα μεσούρανε, χωματέλαι και τραγουδᾶ.
Κυτταρίσια κι' δρόστερη κέρδα τά νάτα,
νυχτές της βίας και τής άρπαγης,
άντιφεγγίζουν τό πρόσωπο τους στήν 'Ανατολή,
κι' ο ήλιος τός χωρετά δρόμος κι' υπείθωνος.
Δόξα στ' άδιάμαστα δινεύρια της Έργαστρας!
Δόξα στ' άταστα βήματα της 'Αγροπόλεως!

'Επιτέλους!

Τό τέλος φτερουγίζει στά νεανικά πρόσωπα,
Χιλιόχρωμες σημαίες χοροπδούν στή λάμψη τῆς πομπής
και τά Πανεπιστήμια
στολίζονται μέλευτερους κι' εύθυβολους στοχασμούς.

Νάτα κι' Έλευθερία!

Είρημη, Έλευθερία!
Κι' οι χαρόνες οι φυγές, τά συνέδρατα
άστροποδολούς και εύφρωντα.

Μοιχοβολά τής λεβεντιάς τ' άγιρι!
Τά λέθαρα και τά δινεύρια δροσοκυματίουν
κι' οι γραμμές πυκνές,
άπολλωνται στό ποδοβελήρο τής ποτηκόδημας φύλαι,
'Η ζωή προχωρεί άγτος και φώς,

δροβροντία χάρες
και τό ήλιος χαρισμάτι και κλέτανος
σφυρετεί τις φυγές και τά πρόσωπα.

Είρημη, Έλευθερία!

Κι' οι λεγόμενοι τών Νέων
στρατιές, φωταγωγμένες μέλευτερο φρόντημα,
φρουρούν τώρα πετρήρας
τά προπύλαια τής ζωής θεού τού Κέδρου!

Μπ' τη δράση των Διδασκάλων του γένους

ΚΟΣΜΑΣ ΩΔΙΤΩΛΟΣ

Ο ΜΕΓΑΣ ΕΘΝΑΠΟΣΤΟΛΟΣ

του ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΠΑΠΠΑ, Δάσκαλου

Mια μεγάλη εξαιρετική Βρο-
ακευτική καλ εθνική φυσιο-
νηματία, ο Κοσμάς ο Αλτιώλος,
εμφανίστηκε κατά τον 18ο αι-
ώνα (1714-1779) για να θερ-
μάνει την φυχή του υπόδουλου Ελληνι-
ου ιδιαίτερα δε στη Μακεδονία καλ
Ηπειρο κατά την ανωτέρη περίοδο. Πρό-
βρομός του Ρήγα Φεραίου καλ της Φλά-
κης Εταιρείας, προφήτης αληθινός, δι-
δόσκαλος της Ελληνικής παράδοσης καλ
παιδαγωγός του αλύτρωτου γένους δε
βρήκε ακόμα τη θέση που του αρνήσει
στην Ελληνική Ιστορία. Πολλοί βεβαίως
έγραψαν περί αυτού, όπως θα δούμε πα-
ρακάτω, κανένας όμως δεν κατόρθωσε να

ΚΟΣΜΑΣ
ΩΔΙΤΩΛΟΣ

ακλαγραφήσει δυο έπρεπε την προσωπική
κότητα του άντρα, που η λαϊκή φυχή,
ιδιαίτερα της Στερεάς Ελλάδας, της Μα-
κεδονίας καλ της Ημέρου θυμάτων ακό-
μα καλ σήμερα, αν καλ πέρασαν δυο αι-
ώνες, καλ με σεβασμό προφέρουν οι κά-
τοικοι τη αθάνατο όνομά του.

Αν περάσει κανένας απ' τις παραπάνω
περιφέρειες θ' ακούσει καλ στη μικρότερη
ακόμα αγροκάλια να απηχεί ο Θρύ-
λος: "Εδώ πέρασε ο Πάτερ - Κοσμάς καλ
δίδαξε τον κόδιο", "εδώ έμπιξε κείνο
τον σιδερένιο σταυρό που βρίσκεται στο
απομαδιακό δέντρο". Εκεί είπε "άμα η
καρυδιά αυτή ξεραθεί θά ρίξει το Ρω-
μέίκο", ο' άλλο μέρος πις "ο κόδιος θα
ζωστεί μ'" ένα ράμπα [με τον τηλέγρα-
φο] καλ τόσα άλλα όνειρα της φυλής,
που θυγάκιαν αληθινά με το πέρασμα του
χρόνου. Ο μικρός αυτές κατά το ούμα
μοναχός, όπως τον παριστάνουν οι ζω-
γράφοι στις ελκόνες, γεννήθηκε κατά το
έτος 1714 σ' ένα μικρό χωριό της ε-
παρχίας Τριχωνίδας κοντά στο θέρμο,
που λέγεται Ταξιάρχης. Ήσσοι έγραψαν
ντι" αυτόν ισχυρίζονται ότι κατέγεται
απ' το χωριό Ηέγα - δέντρο, που απέχει
απ' τον Ταξιάρχη μια ώρα περίπου. Ε-
πίσης ο μητροπολίτης Άρτας Σεραφείμ
στο γνωστό δοκίμιό του (1864, σ. 113)
γράφει ότι ο Κοσμάς ο Αλτιώλος είναι
Ηπειρώτης κατά το γένος, γιατί οι μα-

τρογονικές ρίζες του κρατούσαν απ' την
Ηπειρο. Ότι ο πατέρας του ήταν απ'
το χωριό Γραμμένο της Ημέρου καλ π-
μάνα του απ' το Βλαχώρι της Παραμυθι-
άς.

Διώξεις δώμας των Τούρκων τους έ-
ζε-

Παλαιός ναός του χωριού Ηέγα - δέντρο αφιερωμένος στη μνήμη του Αγίου Κοσμά.

σφεδόνταν πρώτα στη Σκουλεκαριά της
Άρτας καλ στα 1700 στη φιλόξενη Αλ-
τιώλια, όπου οι φτωχοί καλ ευαγγείλησαν
γνωστούς χάρισαν στο 'Εθνος τον Κοσμά το
1714. Τη αληθινό είναι εκείνο που ε-
πιθυμεί καλ μαρτυρεί η ντόπια παράδοση,
γιατί ενισχύεται απ' τη διαθήκη
του αδελφού του Χρύσανθου του Αλτιώλου,
που ήταν κι αυτός διδόσκαλος του γέ-
νους την εποχή εκείνη στη Ναξία Σχολή,
όπως λέγονταν τότε η Σχολή της Νάξου.

Τη διαθήκη αυτή δημοσίευσε ο Πέτρος
Ζερλέντης στο περιοδικό "Πλάτων" κατά
το έτος 1885. Να τι γράφει αυτή κατό^{λέξη} στις ακροτελευταίες γραμμές της
"772 Φεβρ. 4" "Ο εν Ιερουονόχοις ε-
λάχιστος διδόσκαλος της Ναξίας Χρ-
υσάνθος επωχηρίτης, εκ της επαρχίας
Ναυπάκτου καλ 'Άρτης του καλούμενου Α-
ποκύρου εκ χωρίου Ταξιάρχου".

Ο Πάτερ - Κοσμάς, κατά κόδιο λεγόταν
Κώστας. Οι γονείς του τον έστειλαν για
να μάθει τα πρώτα γράμματα στη Σιγό-
τσα της Παρνασσού που απέχει τριάντα
ώρες απ' το μικρό του χωριό Ταξιάρχη,
γιατί εκεί είχε το σχολείο του ο δι-
δόσκαλος Λύτσικος. Εδώ έμεινε ο μικρός

κώστας, μια ολόκληρη δεκαετία και κάτινη επέστρεψε κοντά στους γονείς του για να τους ευλαύνει στη Βιρτζίνια, εργάζοντας μαζί τους την τέχνη του υφαντού σάκκων κι άλλων μάλλινων ειδών. Σύντομα δώμας παρατήθηκε απ' το επάγγελμα τούτο για να στραφεί σε αρζούτες πνευματικούς. Εκεί ακριβώς που οδηγούσαν αυτόν οι εσωτερικές του προδιαθέσεις. Οι ανώτερες ανατάσεις και πνευματικές του σκληρήσεις και εκζητήσεις. Την εποχή εκείνη στα Λαμπτονά της Ναυπακτίας υπήρχε σχολείο που διεύθυνε κάποιος με το όνομα Ανανίας. Ήπειρώτης στη καταγωγή και που προσέλαβε τον κώστα σαν βοηθό του Σχολείου του. Μη λιανοποιούμενος δώμας στο στενό εκείνο περιβάλλον και προς Ικανοποίηση των πνευματικών του σκοπών, που απόρρεαν απ' την ευγενή φύση του, παρατήθηκε από το δασκαλικό επάγγελμα κι αναχίρριψε στο 'Άγιο Όρος, όπου λειτουργούσε η ανώτερη θεολογική Ακαδημία, όπως λεγόταν τότε η γεραρά σχολή της Αθωνιάδος. Εκεί διδάχτηκε απ' τον Παναγιώτη Παλαρά τα θεολογικά κι Ιστορικά γράμματα, μετά δε από τον Νικόλαο Ζερτζούλη τα φιλοσοφικά μαθήματα.

Το έτος 1758, όταν διαλύθηκε η σχολή, περιβλήθηκε το μοναχικό σχήμα και ονομάστηκε Κοσμάς.

'Έπραξε δε τούτο για να μπορεί να εργάζεται όφεια ανάμεσα στις κακυποψίες και στο δόλο των Τυράνων της εποχής εκείνης (δηλαδή των Τούρκων), την πνευματική αναγέννηση του γένους, στους οποία σύσσωσε πολύ πίστευε, γι' αυτό και πολλές φορές έλεγε προς τους

Προσκυνητάρι - Είσοδος του χώρου όπου βρίσκοταν το σπίτι του Αγίου Κοσμά.

άλλους μοναχούς της Ιερής Μονής Φιλοθέου, της οποίας ήταν αδελφός, "Οι αδελφοί μας Χριστιανοί, έχουν μεγάλη Χρέα από λόγον Θεού" και χρέος έχουν εκείνοι που σπουδάζουν να μη τρέχουν σε αρχοντικά και αυλάς μεγάλων καὶ να ματαίνουν τη σπουδή τους, για να αποχθήσουν πλούτον καὶ αξιώματα, αλλά να διδάσκουν μάλιστα το κοινό λαό, που ζη με πολλήν απαιδευαία καὶ βαρβαρότητα, για να αποχθήσουν μιστό ουράνιο καὶ δόξα αμάραντη".

Πολύ μεγάλα πρόδυματα ζητούσε η ευγενική του ψυχή, που δε γνώριζε εμπόδια. Είχε ευγλωττία σπανιότατη, θρησκευτικότητα εξαρετική και πνεύμα ανταποκρινόμενο πλήρως στις αρχές της Ουδόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας καὶ χόρη των ιδανικών του αυτών δεν διστάζε να θυσιάσει κι αυτή τη ζωή του αρκόμα. Πίστευε ακράδαντα πως ήταν θέ-

λημα Θεού να εγκαταλείψει το στενό περιβάλλον μιας μοναχικής αδελφότητας καὶ να γένει ο αναχωρητής για την αναμφράση της υπόδουλης Ελληνικής Πατρίδας που δε τελούσε στην αμάθεια.

Καὶ έτσι κάποια μέρα, αφοῦ πήρε συγχώρηση απ' τους αδελφούς της Μονής Φιλοθέου, αποχαράρτησε αυτούς καὶ αναχώρησε για την Κωνσταντινούπολη προς συνάντηση του αδελφού του Χρύσανθου, για τον οποίο παραπάνω έγινε λόγος καὶ που ήταν διδάσκαλος στην εκεί ακράδουσα Πατριαρχική Σχολή (1669-1773). Παρέμεινε στην Κωνσταντινούπολη αρκετό χρόνο κι έγινε μαθητής της Πατριαρχικής Σχολής, όπου διδάχτηκε καὶ μαθήματα ρητορικής απ' τον αδελφό του Χρύσανθο καὶ στη συνέχεια ζήτησε την άδεια απ' τον τότε Οικουμενικόν Πατριάρχη Σαμουήλ για να θυετηθεί σε περιοδεία προς εκπλήρωση της επιθυμίας του. Την πρώτη του περιοδεία έκανε στην Ναυπακτία, περιφέρεια Ηγρινίου καὶ Μεσολογγίου κι ώστερα επέστρεψε πάλι στην Κωνσταντινούπολη για ανανέωση της άδειας για τα νησιά του Αιγαίου Πελάγους (Χίο, Λέσβο, Σάμο).

Μετά το τέλος καὶ της δεύτερης περιοδείας, επέστρεψε πάλι το έτος 1775 στο 'Άγιο Όρος για να ασχοληθεί με σωπληρωματικές μελέτες στις μεγάλες βιβλιοθήκες των Ιερών Μονών του 'Αθηνών. Κατόπιν εξακολούθησε την Τρίτη Εθνοποστολική οδοιπορία. Περιόδεια μέσα προς μία τις πόλεις της Μακεδονίας, αλλά καὶ τα χωρά κατά τις γραφτές μαρτυρίες σημειώσατο που βρίσκονται σε μαλιά Μανιαία χωριά της Δυτικής Μακεδονίας. Απ' τη Μακεδονία ήρθε στην 'Η-

περό εργαζόμενος με τον έδοι τρόπο καὶ με τον έδοι ζήλο. Τον Βούλκουμε να κηρύξτε στον Ιερό Ναό της Περιβλέπτου των Ιωαννίνων καὶ να διδάσκει τον σγράμματο λαὸς της ποικίλης Χειμάρρας.

Το κήρυγμά του άνωθε φλόγα όχι μόνο μεταξύ των Χριστιανών αλλά καὶ μεταξύ των τυράνων ακόμα της περιοχής εκείνης. Ο Καυρός -Πασάς τόσον εξετέμνει την αρετή καὶ την ηθική προσωπικότητα του Κοσμά, μότε χάρις σ' αυτόν ένα θρυνί πολυτελέστατο για να το έχει σαν πρόσχειρ θήμα για τους λόγους που εκφρωνούσε στα χωριά, που περιερχόταν.

Κατά την εποχή εκείνη ο Κοσμάς πέρασε καὶ απ' το Τεπελένι. Τον καταδίκων οι Τουρκοαλβανοί για να του μάρουν τα γράμματα που νόμιζαν πως είχε μαζί του.

Κατό τύχη μπήκε στο σπίτι του Αλή Πασά. Αυτός τότε δεν είχε ακόμη αναδειχτεί. 'Όπις ήταν ύστοι, ανυπότακτος καὶ βίαιη, γύριζε στα δρόμα καὶ τα βουνά όπως συνέβαινε καὶ με πολλούς άλλους τουρκοαλβανούς της εποχής εκείνης. Τον Κοσμά στο σπίτι του Αλή -Πασά τον υποδέχτηκε η μητέρα του Χάρη, που τον έσωσε απ' τα χέρια των δύο ρωνών Τουρκοαλβανών. Την επόμενη μέρα ο Αλή Πασάς συνάντησε προς τον Άγιο Κοσμά σ' ένα αρεινό χωριό ονομαζόμενο Λέκκα. Συνομίλησε μαζί του αρκετές ώρες καὶ αντιλήφθηκε πολύ καλά ο Αλής, ότι ο Κοσμάς δεν ήταν τυχαίος άνθρωπος οι λόγοι του, πως πρέπει να έλεγε τους φτωχούς καὶ να αιμοπονεῖ τους πάσχοντες, έκαμπον βαθιά εντύπων απ' ανθερό εκείνο θηρίο. Ακόμα μεγαλύτερον εν-

τόπωση έκαμε στον άλλη η προφτεία του Κοσμά, πώς μια μέρα θα γίνει μεγάλος και τρανός και θα εξουσιάσει σε μεσα- πέραντη έκταση επί της τότε Θεματι- κής Αυτοκρατορίας. Τέλος η παράδοση μέση πώς είναι σ' αυτόν, ότι θα μετα- βει στην Κωνσταντινούπολη με "εριθρό γενελόδα". Δηλαδή με κομμένο κεφάλι.

Απ' την 'Ημέραν κατέβηκε στην Ακρο- νανία. Γύρισε δύο σχεδόν τα χωρά της Αιτωλίας και τέλος έφτασε στην μικρή πατρίδα του (γενέτερα) του Ταξιάρχη, όπου παρέμεινε εννιά ημέρες όπως λέει η παράδοση.

Εδώ στο χωρό του εκπλήρωσε κι ένα δύο λερό καθήκον. Έκαμε το μνημόδιο των γονιών του, που μπροστά απ' αρ- κετό καρό είχαν "εκδημήσει προς τον Κύρο". Στο μνημόδιο ήρθε πολύ πλή- βος ανθρώπων απ' την γύρω περιφέρεια και πήραν μέρος σ' αυτό και πενήντα λερείς. Ήρας δύο αυτό το συγκεντρωμέ- νο πλήθος, μίλιος των προσήκοντα λόγο ο Πάτερ Κοσμάς και συνέστησε πίστη, υπομονή και ελπίδα προς το Θεό. Απ' ε- δώ ανέβηκε για δεύτερη φορά στη Ναυ- πακτία κι αφού πέρασε απ' τα Λιβυκή ήρη στην Ευρυτανία. Απ' την Ευρυτα- νία αφού πέρασε τον Αχελώο περισσότερη την Επαρχία Βάλτου κι ἐπειτα² δύο αυτά τα μέρη διέσπει το λόγο διασκάλους εκείνους που είχαν τη μεγα- λύτερη μόρφωση, οι δύο διάδοχοι τον δ- ποσασχή και τον πλέστεναν σαν απεσταλμένο της θεούς Πράνοιας για να εκδιώξει το βαθύ ακότος της αμδειός που κάλυπτε τις ψυχές των ανθρώπων του

κατολκούντων προπαντός στις ορεινές περιοχές. Φρόντιζε για το άνοιγμα σχο- λείων, δύλ για να μαθαίνουν τα παιδιά λέξεις κενές αλλά για να γίνονται χρη- στοί και τίμιοι άνθρωποι και καλοί 'Ελ- ληνες. 'Εφτανε να ζητάει απ' τους άν- τρες τα γράμματα τους και από τις γυ- ναίκες τα τζοβατέρικά τους για ν' ανοί- γει μ' αυτά σχολεῖα, να ανοίγει δηλα- δή τα μάτια των νέων. Ειδικά στην Πρέ- βεζα για την ζύρωση σχολείων συγκέν- τρωσε σε διάστημα τριών ημέρων περί τα δέκα χιλιάδες γράμματα. Επί πλέον δε του ποσού τούτου συγκέντρωσε και άλλα για άλλα σχολεῖα. "Να απουδόξετε τα παιδιά σας (έλεγε) να μαθαίνουν Ελλη- νικά, δύστι και η εκκλησία μας είναι εἰς την Ελληνική και το γένος μας εί- ναι Ελληνικό. Και αν δεν σπουδάσεις Ελληνικά, αδερφέ μου, δεν μπορείς να καταλάβεις εκείνα όπου ομολογεί η εκ- κλησία μας.

Καλύτερα αδερφέ μου, να έχεις Ελ- ληνικόν σχολείον εἰς την χώραν σου πα- ρά να έχεις βρύσες και ποτάμια.

"Οποιος χριστιανός, άνδρας και γυ- ναίκα, υπόσχεται μέσα στο σπίτι του να μη κουβεντιάζει αρβανίτικα, ας σηκυθεί επόνυ να μου το πελ και εγώ να πάρω δύλ του τα αμαρτήματα εἰς το λαιμό μου α- πό τον καρό που εγεννήθη ἡώς τώρα και να βάλω δύλους τους χριστιανούς να τον συγχωνίσουν και να λάβει μια συγχών- ση όπου αν ἔγινε χιλιάδες πουνγιά δεν την συντάθριακε".

Από την Πρέβεζα ο Κοσμάς έρχεται στην Λευκάδα κι από 'κει στην Κεφαλ- λονιά. Η υποδοχή που έγινε σ' αυτόν τόσο στη Λευκάδα δύο και στην Κεφαλ-

λονιά ήταν μεγαλειώδης. 'Όλος ο κόσμος νέοι και γέροντες, άντρες και γυναί- κες, έτρεχε για ν' ακούσει τους λό- γους του.

'Όταν έφυγε για την Ζάκυνθο τον αυ- δειαν δέκα πλοία κατέμεστα από Κε- φαλλήνους θαυμαστές του.

Στη Ζάκυνθο πλήθη αγροτών και λαού κατέβηκαν στην προκυμαία για να υπο- δεχτούν τον Ιεροκόρουκα. Επειδή δύνας κάκιζε τις συμβαρεσίες των ασχόντων των κοινωνήτων, είχε και πολλούς διώ- κτες. Οι πρόκοπτοι της Ζάκυνθου φο- βούμενοι τη γλώσσα του και το θόρος της γνώμης του, δεν του επέτρεψαν να παραμείνει κι αναγκάστηκε να ξαναγ- ρίσει στην Κεφαλλονιά κι ύστερα από λίγο καρό πήγε στην Κέρκυρα, όπου του έγινε αντάξια της φήμης του υποδοχής. Η πρωτοφανής αυρροή των κατοίκων έγινε αιτία να μη μείνει και εδώ ήσυχος ο Κοσμάς. Ο Ενετός διοικητής παρακλνού- μενος από τους προύχοντες κι υπό τους Εβραίους του νησιού τον διέταξε να φύ- γει. Ο Πάτερ - Κοσμάς για να μη γίνει αφορμή ταραχών έφυγε στην 'Ημέρα. Α- ποβιβάστηκε στους 'Άγιους Σαράντα κι απ' εκεί άρχισε τη νέα περιοδεία του από χωρό σε χωρό διδάσκοντας πάντο- τε το λαό. Τόση αγραμματοσύνη κι ωρ- βαρότητα υπήρχε τότε στα μέρη αυτά, ώστε λίγο έλειψε να εξελαμψθεί δύλος ο κόσμος και να σθιστεί και το τελευ- ταίο ακόμη πνίγμα της Ελληνικής ιδέας.

Η παρουσία του δύνασα στον α- μαθή μεν, αλλά καλοπροσέρετο λαό, α- ναζητούντος και διαθέρμαντος το Βρ- ακευτικό κι το Εθνικό φρόντιμο. Οι χρ-

στιανοί πήραν θόρος και μαζί μ' αυ- τούς και οι Τουρκαλβανοί χωρικοί, που κατατυραννούνταν απ' τις συμβαρεσίες των μπέηδων. Οι αγράμματοι λερείς και μοναχοί, των ακολουθούσαν στις περι- δείες του κι άπειρο πλήθος ανθρώπων κάθε ηλικίας περιτριγύριζε το Βροντό του διαν ομιλούσε, για να τον ακούσει και αφελήθει απ' τα πράγματα συτήρια εκείνα κηρύγματα του. Σε κάθε χωρό που δίδασκε, οι χωρικοί έβαζαν ένα ξυ- λινό σταυρό διαν εκείνος με την ανο- δεία του αναχωρούσε απ' εκεί. Δάσκα- λος την εποχή εκείνη δεν υπήρχε σε κα- νένα μέρος, η έννοια του σχολείου ή- ταν εντελώς άγνωστη, άνθρωποι συγγρά- ματο, έστι και στοιχειώδης, διαν αδύ- νατο να συναντήσει κανείς στα μέρη ε- κείνη της Ηπείρου.

Απεφάσισε με το πέρασμά του να δια- λύσει το πυκνό σκοτόδομο που βασίζεται και να εξανύσει συγχρόνως και το θρ- ακευτικό κι το Εθνικό φρόντιμο. Κι αυ- τό ακριβώς είναι εκείνο που εξηφάνει την πρωτηκότητα του Κοσμού του Αιτω- λού. Βρήκε την πλέον κατάλληλη ψυχο- λογικά ευκαιρία κι έκαμε τέτοια ερ- γασία, που ελάχιστοι Εθνικοί άντρες έκαμψαν επί Τουρκοκρατίας. 'Αρχιες λα- πόν που να δημιουργεί σχολεῖα κατά τον ε- έις τρόπο: Μετά από κάθε θρακευτικό κέρηγμα περί αγάπης, μετάνοιας κ.λ.π. δρχίζει να αναπτύσσει στους χωρικούς τη μεγάλη αξία του σχολείου και στις χωρές αυτές είναι αδύνατη κάθε ηθικο- θρακευτική αναγέννηση κι εθνική α- ποκατάσταση. Αφού λοιπόν πέστεις στις οι λόγοι του εύδοκαν απίλημη στην ύμ-

χή των ακροατών του, αμέσως έδινε τρόπον τινά εντολή στους μεν πλούσιους να προσφέρουν αφελός για την ίδρυση σχολείων, στους δε φτυάρους να προσφέρουν επίσης τον οβολόν των κατά προσίρεση. Ήταν αυγκεντρώνονταν το ποσό που χρειάζονταν για να πληρωθεί ο δασκαλός που εκαλέστη είτε από τα Γιάννενα, είτε από την Πρέβεζα ή και από άλλα μέρη αν δεν υπήρχε μεταξύ των χωρικών κανένας εγγράμματος λερεύς, μοναχός ή άλλος κάποιος από τους κατοίκους για να αναλάβει το πολύμορφο έργο του δασκάλου. Ύστερα διόριζε τη λεγόμενη Εφορευτηριού του σχολείου, την καθιστούσε υπεύθυνη για την καλύτερη πρόδοση και λειτουργία του σχολείου και έπειτα έφυγε για άλλο χωρίδι για τον ίδιο λερό σκοπό. Κι έτσι με τη μεγάλη εργασία, τους αγκώνες, αλλά και την επιφροή του Κοσμά του Αιτωλού, ο αγράμματος λαός της Ηπείρου απόκτησε σε λίγα χρονικά διάστημα (200) διάκοσια σχολεία για την Σταυρούλη Παλδεία, αλλά και (10) δέκα γι' ανύτερα Ελληνικά γράμματα. Σε επιστολή που έστειλε κατά το έτος 1779 στον αστέρο του Χρύσανθο, Ιερομόναχο, σχολάρχη της σχολής Νάξου, για τον οποίο έγινε λόγος παραπόνησης επί λέξει:

"Πανοστολογιώτατε αγαπητέ μου αδελφέ Κύρι Χρύσανθε. Απολόγημανος προσκυνώσε και παρακαλώ τον 'Αγιον θεόν δια την εξοχικήν και αιματικήν σου υγείαν, Χάρτι θεά, αδελφέ, υγιαίνων οπωσδιόν, ψυχικά δε Κύριος Ούρε. Το κατ' εμέ δε και περί εμέ φαίνονται πολλά και απίστευτα εις τους πολλούς και μήτε εγώ

δύναμαι να καταλάβω.

Τόσα δε μόνον λέγω σοι για να δοξάσης τον Κύριον και να χαρής δηλ γίνεται αρκετή μετάνοια εις τους αδελφούς. "Είς τριάκοντα επαρχίας περιήλθον, δέκα σχολεία Ελληνικά εποίησα, διακόσια δε δια κοινά γράμματα. Περιέρχομαι κατά το παρόν Παραμυθίαν και Μαργαρίτιν, ελπίζω δε εις ολίγον καιρόν να σε απολαύσω αν θέλητο ο Θεός. Περιήλθον δε και την πατρίδα και πάντες οι συγγενεῖς σε προσκυνούσαι και φίλοι. Ασπόζομαι δε και τον Παντερώτατον Δεσπότην και εύχομαι πάντας τους εν Χριστῷ αδελφούς. Υγίαλνε ψυχικά και αιματικά δέκα χιλιάδες Χριστιανοί με αγαπώντας και ένας με μισεί. Χίλιοι Τούρκοι με αγαπώντας και ένας δχλ τόσον. Χιλιάδες Εβραίοι θέλουσιν τον θάνατόν μου και ένας ΟΧΙ. ΑΝΩΘ' Μαρτίου Β'. Ο αδές αδελφός

Κοσμάς Ιερομόναχος

Ο μεγάλος ζήλος του Κοσμά του Αιτωλού για την πνευματική αναγέννηση του γένους μας δια μέσου της Ελληνικής Παιδείας καταφαίνεται και από τρεις πινακοπότυπες επιστολές του προς τους κατοίκους της Πρέβεζας, της Νικοζίας και της Σινίστας που δημοσιεύτηκαν στην Εφημερίδα "Φωνή της Ηπείρου" κατό το έτος 1897 από τον Νικόλαον Μυστακόν και Διογένη Χαρίτωνα. Οι επιστολές αυτές ήταν ένα είδος διατάγματος συστάσεως και οπονδώσεις σχολείων.

Το έργο του μεγάλου τούτου άντρα δεν το έβλεπε με καλό μάτι η Εβραϊκή εμπορική φατρία στα Γιάννενα. Το κήρυγμα του Κοσμά ήταν εντελώς αντίθετο με

τα εμπορικά συμφέροντα του Εβραϊκού στοιχείου γιατί έλεγε στους Χριστιανούς να αποφεύγουν τους Εβραίους "για να μη μαγαρίζουν αγοράζοντας πράματα στην Εβραϊκή αγορά". Οι ραδικοργίες τέθηκαν σ' ενέργεια. Οι Εβραίοι διέδιαν κατάλληλα ότι τάχα ο Κοσμάς ο Αιτωλός συνεννοούμενος με τους κατοίκους της Μοσχοπόλεως της Βορείου Ηπείρου, ενεργεί και εργάζεται δουστήρια κατά των Τουρκικών συμφέροντων. Η μανία του Εβραϊκού στοιχείου κατά τον Κοσμά κορυφώθηκε περισσότερο όταν αυτός πέτυχε εκ μέρους της Τουρκεκής διοικήσεως, ώστε η λαϊκή αγορά των Ιωαννίνων (παζάρι) που γίνονταν τότε κάθε Κυριακή, να μη γίνεται Κυριακή, αλλά το Σάββατο "για να μη μολύνεται η μέρα του Κυρίου" όπως έλεγε μετά την επιτυχία του αυτή σε συγκεντρώσεις Χριστιανών. Η επιτυχία αυτή του Κοσμά ήταν αντίθετη δχλ μόνο στα εμπορικά συμφέροντα της Ιαραχίλιτκης Κοινότητας, των Ιωαννίνων, αλλά και στα θρησκευτικά αισθήματα των Ιαραχίλιων, γιατί το Σάββατο είναι μέρα αργίας κατά τον Μωατικό Νόμο και για το λόγο αυτό κατόπιν μακρών και επανελλιμένων συσκέψεων αποφάσισαν όπως με κάθε τρόπο εξοντώσουν τον 'Άγιο αυτόν άνθρωπο, που αποτελούσε γι' αυτούς πέτρα ακανδάλου κατά την κρίσιμη εκείνη για το νέον μας περίοδο.

Για την επιτυχία του οποιού των συγκέντρωσων και χρήματα, στο μεταξύ δε βρέθηκε ο άνθρωπος, που θ' αναλάμβανε να φέρει σε πέρας το αποκριωτικό και βεβελυρό τούτο σχέδιο. Ο άνθρωπος συ-

τός ήταν ο Κουρτ - Πασάς του Βερατίου, εκείνος δηλαδή που του εχόρισε άλλοτε το πολυτελές Βρονίο για να χρηματεύει σ' αυτόν σαν θέμα απ' το οποίο θα αιμλώσει ενώπιον των πολυπλεκτών συγκεντρώσεων των Χριστιανών. Πλατείας λοιπόν ο Κουρτ Πασάς ήταν ο Πάτερ - Κομάς δεν έκανε δλλού τίποτε απ' το να εργάζεται αριστοτεχνικά για εξέγερση των Χριστιανών κατά της Τουρκίας κατά το λόγο αυτό τον μισούσε θανάτιμα και σκεπτόνταν καθημερινά κατά πολύ ευλογοφορητή τρόπο θα τον εξοντώσει. Λέμε δε ευλογοφορή, γιατί ο παμπόνηρος εκείνος Τουρκοαλβανός ένα μόνο εμπόδιο έβλεπε στην απόφασή του αυτή και το εμπόδιο δεν ήταν δλλού παρό η μεγάλη υπόληψη, η αφοσίωση και αγάπη του πλήθους δχλ μόνο των Χριστιανών, αλλά και των Μουσουλμάνων Τουρκοαλβανών ακόμα, προς τον Κοσμά τον Αιτωλό. Κατά τα δλλα η Μουσουλμανική του συγείδηση ήταν δικαιολογημένη καθ' δανον κατά το Κοράνιο ο θάνατος ενδικός γκραφόρη ανοίγει τον παράδεισο σ' έναν πιστό. Ο παμπόνηρος Τουρκοαλβανός βρήκε τον άνθρωπο που θα αναλάμβανε την ευθύνη της εκτέλεσης του Αγίου. Αυτός ήταν κάποιος Χότζας της περιφέρειας εκείνης. Ο Πάτερ Κοσμάς για την εκτέλεση της υψηλής και μεγάλης εθνικής του αποστολής στην 'Ηπειρο και Μακεδονία έπαιρνε δδεια απ' την Τουρκική διοίκηση και απ' τον γιό του επίσκοπο επίσκοπο. Έκανε δε τούτο για να είναι εντάξει απέναντι και της Τουρκικής εξουσίας και της εκκλησιαστικής αρχής, ώστε να μη παρουσιάσουνται εμπόδια και προσκόπια επάνω στο οποίο το άνθρωπος

Το ομώνυμο Μαναστήριο του Αγίου και Εθνομάρτυρα Κοσμά του Αιτωλού, χοντρό στο χωριό Καλέκουντασ της Βορείου Ήπειρου, όπου μρίσκονται τα ιερά λείψανά του.

ματα από τα κατώτερα διοικητικά δραγματα. Για την χορήγηση της άδειας αυτής συνήθως έστελνε ανθρόπους της εμπιστοσύνης του. Στην παρούσα όμως περίπτωση δε συνέβηκε το ίδιο. Ζήτησε να παρουσιαστεί μόνος του στο Χότζα. Οι χριστιανοί με κάθε τρόπο προσπάθησαν να τον εμποδίσουν, αλλ' εκείνος όμως δεν έλαβε υπόψη τη σύσταση κι αφού πήρε μαζί του τέσσαρους μοναχούς κι ένα διερμηνέα, πήγαν δύο μαζί στο σπίτι του Χότζα για να ζητήσουν ανάνεωση της άδειας. Ο Χότζας υποκρινόμενος δέχτηκε τον Κοσμά του Αιτωλού κι αυτούς που τον συνέδεναν με μεγάλη εγκαρδιότητα, προσπολίθηκε όμως, διότι δεν μπορούσε α' ένα τέτοιο σεβαρό ζήτημα ν' αναλάβει ο ίδιος πρωτοβουλία και διότι θα έπρεπε να μεταβεί αυτοπροσώπης (ο Χότζας) στον Κουρτ - Πασά του Βερατίου για να συνεννοήσει μαζί του για την χορήγηση

της άδειας.

Πράγματι ο Χότζας αναχώρησε προς συνάντηση του Κουρτ - Πασά, πλην όμως προτού ψύγει κάλεσε τους ανθρώπους του και τους διέταξε να παρακαλουσθούν τον 'Άγιο και τους έδωσε φόηγίες για τις περαιτέρω ενέργειες. Την επομένη μέρα απ' την αναχώρηση του Χότζα και πολύ πρωί, τον παρέλαβαν εφτά δήμιοις για να τον οδηγήσουν τάχα στο Βεράτιο προς συνάντηση του Πασά. Μετά δύωρο συνεχή πορεία, έφτασαν κοντά στον ποταμό Τομορίτσα (Άώς), όπου και στάθμευσαν για να ανακοινώσουν στον Εθνοπόστολο τη διαταγή που είχαν λάβει. Ατάραχος δίκους ο μάρτυρας την απόφαση αυτή των τυράννων. Στάθηκε κάτω από ένα δέντρο, ευλόγησε σταυροειδώς τα τέσσαρα σημεία του ορίζοντα και έμεινε ακίνητος. Οι δήμιοι θέλησαν να του δέσουν τα χέρια, αλλ' εκείνος τους

είπε πως είναι περιττό τούτο, γιατί δεν προτίθεται ν' αντισταθεί στην βέληση τους. Τοποθέτησαν στα κλωνάρια μιανού δέντρου αγάδη από χοντρό σχολενό και τον απαγχόνισαν. Παρόντες ήταν οι μοναχοί κι ο διερμηνέας Ιερέας της συνοδείας του.

Μετά τον απαγχονισμό του οι δήμιοι, για ν' απακρύφουν το έγκλημά τους, πήραν το σώμα του και το έριξαν μέσα στον ποταμό Τομορίτσα.

Οι Χριστιανοί όμως της περιφέρειας του Βερατίου, με τη φροντίδα του Ιερέα Μάρκου του χωριού Καλκουτάσ, ερεύνησαν το ποτάμι απ' άκρη σ' άκρη μέρες ολόκληρες και κατόρθωσαν να βρουν το θέλιο του σκήνωμα σφηνωμένο ανάμεσα από δύο μεγάλες πέτρες μέσα στο ποτάμι και να το ανασύρουν στην έρη. Κατόπιν το έθαψαν με κάθε μιστικότητα στο νάρθηκα του Ναού του χωριού Καλκουτάσ.

Αυτό ήταν το τέλος του Κοσμά του Αιτωλού, ύστερ' από ένα αγόνα πολυσχεδιάζοντος και πολύπλευρου θρησκευτικής και Εθνικής δράσης. Κανένας ρασοφόρος δεν κατόρθωσε ν' αποχτήσει τόση μεγάλη επιρροή επι τουρκοκρατίας, διστο ο Κοσμάς ο Αιτωλός.

Αν κανένας αναλογούστει τα δύσκολα εκείνα χρόνια του κρίσιμου για τον Ελληνισμό 18ου αιώνα, δε μπορεί παρότο λιγότερο που έχει να κάνει είναι να θαυμάζει τα δύο στον τομέα της λαϊκής ποιδείας κατόρθωσε ο Αιτωλός Εθνομάρτυρας.

Η αγάπη του προς το γένος και το λαό βαυματούργησε. Ο λόγος του Σπράνκερ

πως "όποιος δεν έχει τον λαό μέσα του, τίποτε δεν μπορεί να του δώσει", βρήκε στην περίπτωση του αγίου Κοσμά την πιο χειρопοιητή εφαρμογή του. Η πατέδεια του Γένους ήταν το μεγάλο και θαυμάσιο πόθος του και δίκαια πρέπει να ονομαστεί δύος των Σχολείων.

Μέσα στη ζωή του υπάρχουν διθύρα παραδείγματα όχια για μέμημα. Οι "Διδαχές" του έχουν κέλμενα, που αποτελούν και σήμερα πρότυπα για μια δικαιότερη οργάνωση της κοινωνίας. Εθνικός αγυνιστής με τον τρόπο του, δικαιολούται να είναι πάντοτε παρών στην πιο θερμή γυνιά της φυλής κάθε Έλληνα, αυτός ο τριαμέγιστος διδάσκαλος του Γένους, για τον οποίο ο Ιστορικός Άραντος εξέχει γράψει: "Όμολογό διτε δεν γνωρίζει άλλην φυσιογνωμίαν εις την γενετέραν Ιστορίαν ευγενεστέραν από τον θρυλικόν μάρτυρα και διδάσκαλον Κοσμάν τον Αιτωλό"...

Το Πατριαρχείο της Κυνουρινούπολης μετά από 182 χρόνια από τον θάνατο του Απρίλιο του 1961 τον ανανίζει δύο και η Εκκλησία μας γιορτάζει τη μνήμη του στις 24 Αυγούστου.

Σ.Σ. Προσθέτουμε στην όλη εργασία του κ. Παπά πληροφόρες σχετικά με τα στάδια του Κοσμά του Αιτωλού που λέγεται ότι βρέθηκαν στην Αλβανία:

Απ' την εφημερίδα 'Εθνος της 9/11/84. Στην Αλβανία για τα στάδια του Κοσμά Αιτωλού.

"Σύμφωνα με πληροφορίες από κυβερνητικές πηγές, το θέμα των στάδιων του Κοσμά του Αιτωλού, που λέγεται ότι βρέθηκαν στην Αλβανία, βρίσκεται ακόμα

στην προκαταρκτική του φάση.

Θα αποφανθούν θετικά ή αρνητικά, αν τα στάδια είναι πραγματικό, "Ελληνες επίδικοι (και αποσταλμένοι της Εκκλησίας) που θα πάνε γι' αυτό το ακοπό στην Αλβανία.

Αν υπάρχει θετική γνωμάτευση, το υπουργείο Εξωτερικών θα αυξηθείσει την υπόθεση με την αλβανική πλευρά και θα καταβάλει προπόθετα να επανέρθουν στη χώρα μας."

Απ' την Εφημερίδα "Ορθόδοξος Τόπος"

(Π.Ο.Ε.) τηλ. 9/11/84

Δηλώσεις Παπούλια δια τα Ελληνο - Αλβανικό.

"Ο αναπληρωτής υπουργός Εξωτερικών κ. Κ. Παπούλιας εδήλωσε εις τα Ιωάννινα μετά την παρέλασην της 28ης Οκτωβρίου εις τους δημοσιογράφους ότι "έχω την διαθεβαίωσιν των Αλβανών ότι θα ανοίξουν τα σύνορα της Κακαβιάς από την

1η Γενάρη του 1985".

Επίσης αναφερόμενος εις την πληροφορίαν ότι ευρέθησαν εις την Αλβανίαν τα λείψανα του Αγίου Κοσμά είπε "εύχομαι καὶ ελπίζω νὰ 'μας εγώ εκείνος που γυρίζοντας το δεκέμβρη από την Αλβανία, θα φέρνη μαζί μου καὶ τα στάδια νας επιστήμονας, αναχωρεῖ σε λίγες μέρες για την Αλβανία, προκειμένου να εξετάσει το θέμα.

"Θέλημε επίσης να πω, ότι η Κυβέρνηση μελετά καὶ το θέμα επιστροφής στην πατρίδα των στάδιων των Ελλήνων αξιωματικών καὶ στρατιωτών που ακοτύθηκαν στα αλβανικά βουνά κατά τον ελληνοϊταλικό πόλεμο".

Βιβλιογραφία: 1) Λ. Καρασμάνη: "Όπς εν ακότελ. Κοσμάς ο Άιτιλός, ο μέγας Εθναπόστολος"

2) Δημοσιεύματα σε εφημερίδες καὶ περιοδικό.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Ο ΔΥΟΣΝΟΣ ΚΙ Ο ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

Ο δυόσνος κι ο βασιλικός καὶ τ' ὁσπρο καρυοφύλλι
αυτά τα τρία μαλώνανε το πλο μυρίζει κάλλιο.
Πετέταν το τριαντάρυλλο, το μοσκομυρωδάτο:
"Συπάτε, βρυμολούλουδα καὶ σεις βρυμοβοτάνια,
τι εγώ είμαι το τριαντάρυλλο, της ἀνοιξής στολίδοι
που το χειμώνα κρύβουμαι· 'έ της αγκαθιάς τη ρίζα,
το Νόη το μήνα φοίνομαι σε νιού γαυμπρού κειράλι,
σε παντρεμένης γόνατα, 'έ του κορτισού τον κόρφο,
'έ της χήρας το προσκέφαλο βραδιάζω ξημερώνων.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

του ΧΡ. ΑΔ. ΚΑΤΣΑΝΟΥ

Mετά τη δεύτερη επιστολή (σελίδα 57 του 2ου τεύχους) του Σατράπη των Γιαννίνων, η απάντηση των Παρυγών δεν επιδέχονταν άλλη αναβολή καὶ θεώρησαν αναγκαίο να πληροφορήσων τον Αλλή για την απόφαση τους. Οι έλληνες δεν είχαν αποσταλμένο του, Χασάν Εφέντη, την παρακάτω επιστολή.

"Υψηλότατε Αλλή Πασά σε προακυνούμεν.
"Ελάθαμεν τα δύο γράμματά σου καὶ εχάρημεν δια την υγείαν σου. Την υποταγήν, όπου ζητείς αφ πηδάς, είναι δύσκολον να την απολαύσεις, επειδή τα ζυντανά σου παραδείγματα μας παρακινούν δύοις εις τον ἐνδοξον καὶ ελεύθερον θάνατον, καὶ όχι ποτέ εις τον δτίμον καὶ τυραννικόν ζυγόν.

Ηας γράψεις να διώξουμεν καὶ σκοτώμεν τους Φραντζέζους. Τούτο όχι μόνον δεν πυπορούμεν να το κάμψουμεν, αλλά καὶ αν πυπορούσαμεν, πάλι θελετούμεν, διτάσσουμεν την πατρίς μας ἔχει τέσσερας αιώνας, όπου καικάται εις την καλήν της εμπιστοσύνην, την οποίαν πολλάκις καὶ με το αίμα της εδιαφέντευσε. Πώς λοιπόν τώρα να αμαυρώσουμεν την δύσαν καὶ την υποληφήν της; Ποτέ:

Το να μας φοβερίζεις πάλιν αδίκιας, είναι εις την εξουσίαν σου' πλὴν οι φοβεροίσι οι δεν είναι ίδιοι των μεγάλων ανθρώπων· καὶ το άλλο, πηγές δεν εγγυώσαμεν ποτέ το χρώμα του φοβερού σου, δούν εσυνειθίσαμεν τον ἐνδοξον πόλεμον δια τα δίκαια της πατρόδος.

"Ο θεός είναι δίκαιος, πηγές έτοιμοι, η ώρα προσμένεται δια να δοξασθεί ο νικητής. Καὶ υγίαντες".
Πάργα 16 Οκτωβρίου 1798

Μετά την ερεθιστική ανιτέρω απάντηση, οι Παρυγοί έπρεπε να ετοιμασθούν για πόλεμο ή να ζητήσουν την προστασία άλλης δύναμης, μια καὶ η Γαλλία μόνο φρουρά διατηρούσα μέσα στην Πάργα κι ακόμα είχε να παλαστεί με τρεις

ιαχυρούς συμμάχους τους Ρίους, τους
'Αγγλους και τους Τούρκους και φυσικά
δεν μπορούσε να τους προστατεύει.

Δύο πρέσβεις από τους προύχοντας της
Πάργας στάλθηκαν προς τους ναυάρχους
του Ριασ-Τουρκικού στόλου Ουζακάφ και
Καδήρ Βέην.

Προτίν δημις επιστρέφουν οι πρέσβεις,
οι Πάργιοι, από τον ίδιο κομιστή του
Αλή, λαβαίνουν και άλλη έγγραφο δια-
ταγή, την παρακάτω:

"Ορισμός του Υψηλοτάτου Αλή-Πασά".
"Εις εας Παργιώτας, άλλο δεν σας γρά-
φω, μονάχα το χαρτί (το γράμμα σας),
όπου μου εστείλετε είναι απέξαρτον
(αμαθέστατον) και μαγκρούρικον (υπε-
ρήφανον) και δεν είναι φρόνιμον χαρτί

και π γνώστες ακόμη δεν ήθε σ' το κεφά-
λι σας" και τούτο σας λέγω, όπου ελό-
τε να κάμετε καθώς ορίζεται ο θεός, ότι
επούτες αι δουλιαίς είναι από τον θεόν,
και όχι από τους ανθρώπους, και
αν θέλετε να έμαστε γειτόνοι κάμετε
καθώς σας γράφω, μια δεν θέλετε, τον
θεόν σας βάζω χαβέλε (βάρος) και το
κρίμα εις τον λαμπόν σας, δια εκείνο
όπου έχει να γένει εξ αποφάσεως" ο
κατρός περνάει, ο κόδιμος (το στράτευ-
μα) μαζίνεται και ύστερον δεν έχει τί-
ποτε εις το χέρι μου. Αν θέλετε, ελά-
τε εις τον λόγου σας (εις τον εαυτόν
σας) και ακαρτερώ απόκρισιν σας με τον
χασάν εφέντει.

Πρέβεζα Οκτωβρίου 19 1798

ΠΡΕΒΕΖΑ Τάκη Τσάλακου

Νάχει βουλιάξει εκεί καταμεσίς
του κόρφου σου τ' ολόγιομο φεγγάρι,
σ' ένα βυθό...μα τι βυθό, ματι!...
Κι η Μαργαρώνα σου - χαρές μου εσείς -
παραμυθένιαν όψη νάχει πάρει.

* * *

Να ραίνουν οι αγουρές κορφές κι οι κλώνοι
σμαράγδια, τη ζέστη της γης, σε μια
βροχή απ' αστέρια. Το βαθύ θασαννά, σα
προσευχή σιωπής να σε κυκλώνει
- μια προσευχή που λεν τα γιασεμιά
σ' ενός λυγούστου την ανάσα.

* * *

Και να σου βρίσκει η μέρα, εκεί στης δρόσου
της αυγλής, κρουστάλι τ' όνειρό σου.
Γαλάζιο ψως ολόγυρα και χάμου.
Στον κόρφο, ήλιος ροδίς, πορτοκαλίς.
Μα εσύ, και πάλι -ω! Θεέ μου να καλείς
για νέο ξενύχτι, Πρέβεζά μου.

ΓΕΛΙΟ = ΥΓΕΙΑ

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ

'Οποιος θιάζεται...

Απόδοση: ΣΠΥΡΟΥ ΝΤΟΥΣΙΑ

(όπως μου τα έπει ή ήδια)

H κυρία Κ..., πετυχημένη ε-
παγγελματίας βοηθός του αν-
τρα της, τη Μ. Πέμπτη, όπις
όλοι οι πονεμένοι, σπικύθηκε
πρωτ πρωτ και βιαστικό, έ-
γραψε τα ονόματα των πεθαμένων της σ'
ένα χαρτί να τα μνημονέψει ο παπάς στο
τριόδιγιο, έγραψε και τα φύνια της μέ-
ρας σ' άλλο χαρτί να τα προφτάσει κι
αυτό γυρίζοντας, έτσι που να κλέψει
χρόνο απ' τα δρομολόγια της και να
προφτάσει να βοηθήσει τον άντρα της
στο μαγαζί, χρονιάρες μέρες, πολλοί
πελάτες τά 'βαλε και τα δυό χαρτιά
στο τσεπάκι της ρύματας της κι έψυγε
γρήγορα για το νεκροταφείο. Στάθηκε
μπροστά στο οικογενειακό της τάφο, ά-
ναψε το καντηλάκι και περίμενε μ' α-
νυπομονησία τον παπά ρίχνοντας το βά-
ρος του σώματος μια στο ένα πόδι μια
στο άλλο, για ξεκούραση.

Τότε ήταν ένας παπάς, για το τριόδ-

για κι έπει ο ίδιος να μνημονεύσει
όλους τους πεθαμένους μέχρι το μεσ-

ανέρι. Η ανυπομονησία της κυρίας Κ... ήταν
πολύ μεγάλη και δεν έβλεπε την ώρα να
πλησιάσει ο παπάς, να προλάβει κάποια
άλλη γειτόνισσα, να σέξει το τριόδιγιο
και να φύγει.

Ο παπάς κι αυτός βιαστικός, να τους
προλάβει και να τους ευχαριστήσει ό-
λους ο άνθρωπος, διέθαζε συνέχεια,
μνημόνευτα ονόματα σχεδόν μηχανικά, έ-
ποιρεν και τα λίγα χρήστα που τούδε-
νε ο καθένας από ωκεανίστην και για
την φυχή του πεθαμένου και πήγανε
στον άλλο τάφο.

Οι γυναίκες, ταν φύναζαν συνέχεια:
— Εδό παπά η μια, εδύ η άλλη, εγώ
έχω σειρά, έχω απ' τα χαρόματα που
καρτερώ κι έχω και παιδί μικρό κι άκ-
λες αιτίες της βιασύνης τους.

Κάποιες πλούσιες και στο τάφο που

περίμενε η κυρία Κ.... που μη συγκρατώντας την υπομονή της, τον διηνέζε από το ράσσο και τον πήσε απ' την διπλωνή της πάνχε τη σερρά της.

Κάτι είπε εκείνη, αλλά υποχώρησε.

Κι ο παπάς πάντα βιαστικός κι αυτός όπως είπαμεν, στάθηκε υπροστά στον τάφο κι ὀρχιες να διαβάζει το τρισάγιο.

'Αναψε κυρία η κυρία, ήρθε η ώρα για το ονόματα, θυδζει όλο βιασύνη και χυρές να κοιτάζει το χαρτί απ' το ταξόπλικο της και το δίνει στον παπά.

Κι αρχίζει ο παπάς:

— Υπέρ των κεκοιμημένων δούλων σου... αλεύρι, ζάχαρι, καφέ, τυρί.... Κάμπιπλαστε, σταμάτησε, κοίταξε καλά το χαρτί, είδε τι ήταν, χλάμιδος η κυρία... — Να χριστιανή μου, ο Θεός να με σκυρέσει, το χαρτί με τα ψώνια μαδικές να διεβάσουν τα ονόματα των πεθαμένων σου ζήτησε να μνημονέψω, το φυδοχάρτη, πώς να το πι...

ΑΝΕΚΔΟΤΟ

Η Μαρία η μαγείρισσα ήθελε ν' αγοράσει ένα λαχείο. Το διάλεγε το Ξαναδιάλεγε και το ξαναδιάλεγε, γύρευε έναν αριθμό που να λήγει σε 53. Επί τέλους της βρήκαν έναν. 'Όταν έγινε η κλήρωση κέρδοσε ένα εκατομμύριο.

— Για πές μας Μαρία, τη ράτησαν, πώς σου ήρθε η ιδέα να ζητάς τον αριθμό 53;

— Ακούστε να σας πω: επί μιά βδομάδα συνέχεια έβλεπα στον ύπνο μου τον αριθμό εφτά. Ήταν κι εγώ, ευτά φορές εφτά....

Εσράθηκε η κυρία, ζήτησε με μισθήματη συγγνώμη και σχέδεση, γιατί έκανε λάθος κι αντί να δώκει το χαρτί με τα ονόματα, έδωκε το χαρτί με τα ψώνια μια και τάχε και τα διύ στην (δια) τισέπη, λάθος έκανε κι ο παπάς που δεν το πρόσεξε, νιτροπιλόστηκε ο ένας, καταχανιδόστηκε η άλλη, σχιρέθηκαν κι οι δυο, θυγάκει το οινότ χαρτί με τα ονόματα, διαβάστηκαν αυστό και τελικά δεν έμεινε τίποτ' άλλο για τους διύ από το να μολογάνε στις καλές ώρες το πάθημά τους.

Αυτό έγινε στο νεκροταφείο της πόλης μας (πριν) απ' αρκετά χρόνια· Η κυρία είναι μια εξαιρετική κυρία κι ο παπάς ένας πραγματικός χριστιανός, αλλά δεν αναφέρω τ' όνομα της κυρίας, αν κι αυτό όπως η ίδια μου είπε δε θα την πείραζε καθόλου.

Σ.Ν.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΤΟ ΛΙΘΑΡΙ ΤΟΥ ΧΑΡΑΛΑΜΠΗ

του ΔΟΝΑΤΟΥ ΜΠΟΧΤΗ, Δάσκαλου-Σχ. Συμβούλου

ρόντια πλώ με φέρνει αυτή η
ιστορία.

Μου θυμίζει τα παιδικά μου
χρόνια.

Είχε μπει για τα καλά ηδ-
νοτεην.

Καλόβουλος καθώς ήμουνα, μ' έστειλε
η γιαγιά μου η μακαρίτεσσα για θέλημα
στη γειτόνισσα τη Διαμάντισσα.

'Τράβα, μου είπε, κατ' πές της θέλας
να ξύσει το κουρούπι* της και να σου
δώσει λίγο προζύμι, γιατί θέλω να πιέ-
ω προζύμι!'

'Έκαμα προς τα πέρα βαριστημένα.
'Υατερα από λίγο φάνηκε το απίτι της
Διαμάντισσας.

'Οσο πιο κοντά ζύγνωνα, άκουγα κάτι
αντραλέμένες φωνές, κάτι σαν ακαθόρ-
στα μαλάματα, κι ένα μακρόσυρτο Ι.Ι.Ι.
Ι.Ι.Ι.Ι.Ι.'

'Όλη επούτη την αντράδα την έκανε ο
Διαμάντης (ο μπριμα - Διαμάντης λέ-
γαμε εμείς τα παιδιά), που τάχε βάκει
με τα βόδια του, γιατί δρύπος να τα
βοει και να τα ζέψει στο χωράφι.

'Ηθελε ούνει και καλά να αναπληρ-
σει την αργυροπόρα κιόλο κεντούσε τα
βόδια με τη σουβλερή Βουκέντρα, που
γορυοπατούσαν τα αβόλια και τις αιλα-
κές με κοκκινισμένα τα πιστνά τους απ'
το αίρα. Ξυπλού τους ακολουθούσε ο
Διαμάντης με μεγάλα και υπερδεμένα βή-
ματα, έτσι που δεν καταλάβανες αν
περπατάει ή σέρνεται κρεμασμένος σαν
τραπτζίκα* από τη χεραλάβα. Βουθή η
Διαμάντισσα ακολουθούσε τα παπίστα
του αφέντη της, και μάτια και χέρια
διδλεύαν αστραπή, μπας και της μείνει
κανένα κενό στο ρέλιο των κλωνιών.
Πάνω απ' όλα όμως προσέχει μη γυρίσει

εκείνη η έρημη βουκέντρα κατά κείνη, γιατί πολλές φορές την είχε δοκιμάσει

πάνω στο θυρό του νολκούρη της, που της ίστηνε την κουρέζα. Αμπούριζε το σώμα του μπάρμπα - διαμάντη σαν φρεσκοβεγμένο χάμι στου ήλιου τα φιλή - ματα.

Για μια στιγμή φυνόζει στους συντρόφους του ο.ο.ο! και βάζοντας το χέρι του γήσιμα στο μέτωπο του φίναξε δυνατά:

"Θα με διαθίσεις πολλή ώρα ακόμα μπροστά; Αν σου ρίξω τα χέρια θα ιδείς μετά".

Η διαμάνττανα εκμεταλλεύτηκε τούτη την ανάποδα, έτρεξε παράμερα και την άκουσα που αιγαμουρμούρισε.

"Τούπο ψυχή γιατί θα μας ξεκάνει".

Την ίδια στιγμή είδα το φόλο μου το θανατό να λέει με κομμένη φυνή και αναρριχητά, δύλιο και δυνατότερα δύο εγγύ σύμμα.

"Σέλιν να πάμ τας για με τα παιδιά στο Ράραζο (να πάμ με τα παιδιά στο Λάζαρο)".

Γνώριζα καλά τη γλώσσα του. Είχε τούτο το κουσόδι να τα λέει λίγο φεύγο.

"Σέλιν να ζω το λιθάνι του Καλαλάμη".

"Ηβελε να δει το λιθάνι του Χαραλάμπη. Θάχε πει κι άλλα, άλλα ένα καλοζυγιασμένο αβόλι από τα χέρια του διαμάντη, που διαλύθηκε εκεί κοντά μας αφήνοντας ένα μικρό σύννεφο ακόντης έκανε εμένα και το θανατό να λακίσουε προς τα κάτω, και τη διαμάνττανα να βρεθεί αστραπή στο έργο της.

Πάντες και το προζόμι της γλαγιάς μου πάντες και το κουρούπι, όποτε που τα θυ-

μήθηκα άλλο εγώ. Καϊρός για τέτοια ήτανε; Ποιος είδε το θέδι και δεν τον φοβήθηκε;;

Σαν βρεθήκαμε κάπιας μακριά από το μπάρμπα διαλαμάντη κι απόκυρα ακούγαμε τις φυνές του, ξεταξιμουρήσαμε τα αγκάθια που μας είχαν μπει, γιατί τα παπούτσια ήταν πολυτέλεια την εποχή εκείνη, κι αμέσως αρχίσαμε τη συζήτηση. Με κέντριζε κι εμένα η περιέργεια να μάθω για τούτο το λιθάνι.

"Εμεινα με ανοιχτό το στόμα, όταν άκουσα από το θανατό για τούτο το θαυματουργό λιθάνι, που το βρήκε ο Χαραλάμπης σε κάποια ρεματιά, που μπρεί και ξετικά να διώχνει, κι αράστιες να θεραπεύει, και γελάδεις να ξεγεννάει και γυναίκες να λευτεράνει από την γκαστριά.

Είχα ακούσει μια φορά από τον παπού μου, όταν παιδεύονταν η "Κοκίνων" και δε μπορούσε να γεννήσει, να λέι της αδερφής μου.

"Σύρε να φέρεις αυτό το είδισμα από το Χαραλάμπη", αλλά ποτέ δε φανταζόμουνα πώς μπορούσε να είναι ένα λιθάνι.

Ο φίλος μου μου διάλυσε το μυστήρια Συμφυνία και στόχος μας να πάμε κι εμείς στο Λάζαρο και με την ευκαρίσθια μπούμε και στο σπίτι του Χαραλάμπη να δούμε το λιθάνι. Το μέρος που τόβαζε ήταν εντοπισμένο κάπου εκεί στο τζάκι ή το μπουχαρί. 'Ελα όμως που μας έλειπαν τα σύννεφα. Πρώτα απ' όλα το καλάθι, κι ύστερα ένα σκόπι γερό για τα σκυλιά. Εδώ που τα λέμε, με το γανό που βα κάνανε τα σκυλιά, εμείς θάχαμε γίνεις φάντοι κι ούτε σκόπια ούτε κα-

λόθια, θάβλεπαν προς τα που βα κάνανε. Άλλα έλα που το καλόδισε πη συνήθεια.....

"Όσο για το καλάθι έλυσε το πρόβλημα ο φίλος μου.

"Στο φράχτη της Βαδού - Γιάργαλνας εβετέ ταξίδι για ένα. Τόσοι για τατάχτηκαν. Γοργά και γρήγορα μη τυχόν και μας προλάβουν άλλοι, βρήκαμε τον εντοπισμένο θησαυρό, και αφού του βγάλαμε κάμποσους γύρους, αφήσαμε τη βάση και μερικούς γύρους.

Δέσαμε ένα σύρμα κι ένα κοντοσύτζιμο για χερούλι, βάλαμε και μερικά λουλούδια από γκροταλά και μουρτζιά κι έτοιμο το καλάθι.

Κρυπτώσαμε κάπου εκεί παράμερα το καλάθι και βρεθήκαμε να καθαρίσουμε δυο κοντόξυλα για ραβδιά. Τα καταχωνιάσαμε κι αυτά σε μια βατσουνιά και διαλύσαμε την παρέα μας, με τη συμφωνία: μόλις γύρουν τα πόδια στο βουνό, να ανταμώσουμε και να ξεκινήσουμε.

Κόντευε μεσημέρι όταν πήγα σπίτι μου. Η γλαγιά είχε καταπλαστέψει με φούρνισμα και σαν είδα τα τεφλά, παράδιαζε στο φουρνό, τότε θαυμάσθηκα την παραγγελία της.

Βα τόχες ξεχάσεις σκέψηκα..!

Αμ δε!!

'Υστερα από τα τεφλά ήρθε και ποστά μου.

'Αστραφε, βρόντησε, μούδνως μερικές από τέλος όμως με περισσότερη πάλι.

Καναδύσ αύκα, καναδύσ καρύδια κι δλα μέλι γάλα.

Εμένα άλλο ήταν το σφαγιό. Κάθε λέγο και λιγάκι, νάσου έχω να πλάνω τον ήλιο μήπως έγειρε και περιμένει ο φί-

λος. Χρόνια στέλεχωτα οι αριθμότερες οι ώρες, λέσ και κόλλησε ο ήλιος σε μια θέση κι έμενε ακίνητος. Εκεί που μπανιόβγαλνα κιλό κοίταζα και μετρούσα τις καθυστερημένες ώρες, ακούμενα δυνατό γκάρισμα γαζδουρού και φυνές ανάκατες με το κροτάλισμα των πετάλων.

Κατάτσι και βλέπω τον μπάρμπα - διαμάντη μ' ένα πολούκι στο χέρι υδατίνος σαν τη σομβάτα του Αρχάγγελου, να κυνηγεί το γάιδαρο που πηλάγει.

Σαν τον στρίμηξε στη σούγια του μπάρμπα - θύτη, τόπες της χρονιάς και τότε μόνο του πέρασε το γινάτι, αφού του δάγκωσε και το αυτί.

Τον ώραζε κατάπι από άλλο αυτί με το ένα του χέρι, γιατί με το άλλο κρατούσε το ξύλο και το τράβηξε προς το απίτι.

Μόλις κοντοζύγωσε χούγιασε: "Διαμάντινασσα φέρε μου το περδούκλι***".

Σαν είδε όμις πως καθυστερούσε, το δεύτερο χουγιαστό του συνοδεύτηκε με μια κρατοανιστή Παναγία.

"Δεν το βρίσκω, εδώγια τό 'χα απάντησε αδύναμε εκείνη.

Σαν είδα το μέρος, που έδειχνε η κακότηχη γυναίκα, δτε είχε το περδούκλι, μ' έζωσαν τα φύδια.

Το περδούκλι είχε γίνει χερούλι του καλαθιού.

Πέρασα γοργά και γρήγορα από την πλανητή, ξαπλώσα το φράχτη και τον τούχο της Γιάργαλνας κι έρτασα δέμη από τη σπίτι του διαλαμάντη να βρω το θυνόδο.

Φύναξα μια και δυο, στην αρχή αιγανά, όποτε δυνατά και ματανάλι δυνατότερο

μα απόντησε δεν πήρα.

Θα πήγε στο μέρος πάχουμε το καλόβι αυλλογίστηκα και άκαμα κατακεί. Δεν είχα κάμει λίγα μέτρα και βλέπω το βανούσο να τρέχει προς τη μάνα του κρατώντας το στολισμένο καλάθι, που κρατούσε πάνω του το αντικείμενο της φιλοκείας.

Προχωρούσε κι όλο φόναζε.

Μάνα εδώ είναι, είναι μπελεμένο.

Από τα πολλά πήρε χαυμάρι π μάνα του το ξετύλιξε κι έτρεξε στον άντρα της π' όλο σύρλοιζε.

Το πήρε εκείνος κι αφού την αγριο - κοίταξε β' κι να αφριχτούνει τα πόδια του στην που κρατούσε, ενώ συνέχιζε το σύρλοιζο.

"Λικοακιλέν" θα κάνεις ότι θέλεις;"

Σέμισσα το θανασό, που είχε μαζέψει τα υπολείμματα του καλαθιού και το κρατούσε περίλυπος σαν άγλο λείψανο.

Τι θα κάνουμε τώρα; Τον ράτσα.

"Θα μας το σάξει η μάνα μου" είπε και τα μάτια του στράφεικαν προς αυτή που είχε πλησιάσει.

Δε θυμάματα αν της το "πε ή όχι.

Την είδα να μπάνει βιαστική μέσα στο σπίτι κρατώντας την ποδιά στα χέρια της.

Μετό από λίγο, βγήκε έχοντας στα χέρια της το προβατοφάλιδο κι άρχισε να ξεράβει τη ζύντη της ποδιώς της.

"Έβλεπε την ανυπομονήσα μας και τα χέρια της δούλευαν μπχανή.

"Έκαψε δυο λεπτές βεργούλες από τη σκαμιά της αυλής, τις πέρασε τοξικά, σαν χερούλι πάνω απ' το καλάθι και μετά με τη ζύντη τις στέριωσε και τις έδεσε αφριχτά.

Ξάνθισε κατόπιν στο πίσω μέρος του

κάπου, έκαψε κάτι σαγριολούδουδα, έμποσε στη θάση λίγα μαλλιά, το κοίταξε από δύο τύσιαζε από κει κι απέ μας είπε: "άντε στο καλό, αυτό είναι καλάθι που φχαριστάσει το λάζαρο, όχι το δικό σας".

Δεν είχαμε κάνει λίγα μέτρα και μας πλωγύρισε πάλι.

"Βανούσιο μου, καρτέρει γιατί εγώ είμαι σαστιλιμένη ψυχή μου".

"Άνοιξε την πόρτα του κατιγούρου και βγαίνοντας μας έβαλε δυο αυγά στο καλάθι.

Μούρθε να κλάψω, η καλοσύνη της δεν είχε μετρημό.

Κι δοες φορές και τώρα ακόμη αναπλάθω τούτη την παράσταση τα μάτια μου βουρκώνουν.

Δεν μπόρεσα να ξεκαθαρίσω μέσα μου, αν το καλοσουνάτο έργο της, ήταν γιατί γλύτωσε από τη ρομφαία του διαμάντη ή γιατί είχε μέσα της την αγαθότητα και την καλοσύνη εκείνου π' απλύχερα τη μάρσασε στον κόσμο!!

Θερό βάλαμε στα πόδια μας.

Φτάσαμε στη βατοουνιά, αδράξαμε τα ραβδιά και πήραμε με τη σειρά τα σπίτια.

"Ένα, δύο, τρία και στο τέταρτο νά μυρίστε στου Χαραλάμπη.

Στον αντικείμενικό μας στόχο, να δούμε το λιθόρι.

Τώρα τι λάζαρο λέγαμε, ας μη κάνουμε καλύτερα κουβέντα.

Ούτε για τα τραγούδια νοιαζόμασταν, ούτε για το τι θα μας βάλουν στο παλιοκάλαθο, ούτε για τα πειράγματα των μεγάλων παιδιών. Εμείς σύντελε και καλό να δούμε το λιθόρι.

Οι πληροφορίες του θανασού έλεγαν, πώς το λιθόρι το φυλάσσει στο μπουχαρί.

Μόλις πατήσαμε στην αυλή, μας είδε ο Χαραλάμπιανα και με κάθε τρόπο προσπάθησε να μας αποδιώξει.

"Δεν έχω παιδιάσια μου τι να σας δάκει η έρημη, δε μου γεννούν οι μπουχαρίδρες".

Να πάρτε δυο κοκόδες. ****

"Δε σέλουμε τίποτα" είπε ο θανασός" άνοιξε την πόλτα να πούμε το Ράραζο".

Μπροστά στην επιμονή του φίλου μου δνοίξε η γυναίκα την πόρτα και περάσαμε.

Σπίτι της εποχής του.

Μικρά παραθυράκια και κλεισμένα με άχυρο στεριωμένα με θέργες, από την δύμη τη μεριά.

Με δυσκολία έβλεπες μέσα.

Κάτι μουρμουρίσαμε, σαν κάτι ν' ακούστηκε.

Πάντως εκείνα που ακούστηκε καθαρά, ήταν, το "καλ του χλόνου κάκι".

Τα μάτια και των δυο μας, ήταν κολλημένα στο μπουχαρί να δούμε το λιθόρι.

Νομίζω ακόμα πώς το βλέπω.

Μαυριδερό, κάπως σαν στρογγυλό σαν νάχε και μάτια, μάλιστα και μουστάκια έτσι μου φάνηκε.

Θεύγοντας το έργο μας είχε τελειώσει.

Τα δυο αυγά της διαμάντωνας, οι καρύδες της Χαραλάμπιανας και τρία ξερά σύκα στης θειδ - κέτσαινας, δύλια μας π' καζάντια.

Ποιός είχε μυαλό να νοιαστεί γλουτό!!!

Το λιθόρι εμείς στο μυαλό μας.....

- Είδες τι μεγάλο ήταν θανασό;

Και πόσο στρογγυλό;

- Είχε και μάτια, είχε και μουστάκια,

είπα στο φίλο μου, που τον είδα να με κοιτάει με αμφιχνία.

"Πού τάδες Βλε; Αφού τόχε μέσα σ' ένα κουμπί τασσέπι, μαρά τα του' διαμαρτυρήθηκε εκείνος.

- Και πώς ήταν αυτό το τασσέπι;

- Τοπλά στο μπουχαρί.

- Κατάλαβα τη γέρδα μου.

Είδα τη γάτα κουβαρισμένη στο βάθος της γυνιάς κι η φαντασία μου την έκαμε λιθόρι.

Χάθηκε η ευκαρίσια!!!

Δοκιμάσαμε τον άλλο χρόνο, που εβαχμίσαμε κατσούσι στραβά το τραγούδι του λάζαρου, αλλά τίποτε δεν έγινε.

Μαστρός ο Χαραλάμπης στα τέτοια, καταγάντωσε το λιθόρι και με δυσκολία τόδινε στις έκτακτες ανάγκες.

Χοήση του γινόταν τώρα μόνο σ' αρώστεις ανθρώπων και έγεννημα γυνακών.

Αν ήταν και κανένας πολύ γνώριμος ή στενός συγγενής, μπορούσε να το χρησιμοποιήσει κάπου κάπου και για το ξεγέννημα καιμάς αγελάδας.

Αλλά μόνο αγελάδας, όχι όλων χοντρών ζώων.

Η αήμη του λιθόριου μπλέχτηκε στη συνέδηση μικρών και μεγάλων, έτσι που δεν ήξερες να πεις ποιος ήταν περισσότεροι, αυτοί που το χρησιμοποιούσαν και το παραδέχονταν σαν μαγικό ή σε όλους που κοροβεύαν τους πρώτους;

Το παρδούζο είναι πώς το παραδέχτηκε και ο παπάς - Βαγγέλης.

Με επιεύλαξη βέβαια και αφού του διδάσκασε και κάποια ευχή, αλλά τι απομίσια έχει;

Μια φορά το δέχτηκε.

"Όσο για το μπάρμπα - λίγα ταν πρόεδρο, αυτός ήταν λίγο κοροβιώδης και κορδεύει στην αρχή.

Σαν το έπιστρεψαν ίμως ένας δυνατός αφεντικός στην πλάτη και δεν έβρισκε χαρούμενό, έστειλε με τρόπο και του το φέρανε κι έγινε με την πρώτη.

Τούτο το γεγονός στάθηκε κιθίσμα για τους Αιθαρομάχους, γιατί οι αντίθετοι "ου χρέιν είχαν μαρτάρων".

Τα χρόνια κάληραν, οι καιροί άλλα - ξαν, ο καθένας τράβηξε το δρόμο του.

Βάσκανη μοίρα μ' έφερε ύστερα από χρόνια πολλά, να υπηρετήσω σε τούτο το χωρό, τη γενέτειρά μου, από το οποίο οι συνθήκες της εποχής εκείνης μ' είχαν εκποτήσει.

Θυμήθηκα το Χαραλάμπη και το λιθάρι του ύστερα από τόσον καιρό και θέλησα, ώριμα πια την ιστορία του να μάθω.

Γερακέας ο Χαραλάμπης, περασμένος από τα ενενήντα, καθόταν κάπου κάπου στο πεζούλι της αυλής του της θύλινη - πιωτικής λιακάδες.

Μια από αυτές τις μέρες των πέτυχα στο πεζούλι του και μου διεγήθηκε του λιθαριού την ιστορία.

Το 90 μου είπε (1890) δε θυμάμαι πόσο ήμουν τότε, ήθελα να αγοράσω ένα τζουρά.^{Στην}

Και τέτοια πράγματα δεν έβρισκες εδώ γύρα, μόνο στη Παραμυθιά ή την Πρέβεζα.

Στην Πρέβεζα μας ερχόταν πιο καλές, γιατί πηγαίναμε τη μια μέρα και την άλλη, ως τα μεσάνυχτα γυρίζαμε στο χωρίο.

Κάποια μέρα που λες, βρήκα πάρει κάτι χωριανούς και κίνησα κι έγινα μαζί

τους για το παζάρι.

Φεύγοντας μου 'δωσε ο μακαρίτης ο πατέρας μου ένα φρουγαλένιο τορβά μ' ένα καρμάτι φωμένι.

Αργά τη νύχτα φτάσμα στην Πρέβεζα και μείναμε το βράδυ στο χάνι του Καβάγια.

Την άλλη μέρα κάνανε εκείνοι τα φώνα τους και για γύριζα τις ρούμες και τα σοκάκια, για να βρω το τζουρά.

Βρήκα σε τρεις μεριές.

Οι κίτρινοι είχαν τέσσερις πεντάρες κι άλλοι, μαυρουδεροί, τρεις πεντάρες

Πήρα έναν κίτρινο και από τη λαχτάρα μου τον πέρασα στο ζωνάρι, να τον αγγίζω, να τον φαχουλεύω και να με ανατριχίλαξει η κρυδά του.

Το μεσημεράκι κινήσαμε για το χωρίο. Νυχτώσαμε κοντά στο Λούρο.

Σε δυο ώρες νύχτα σταματήσαμε για λίγο στα Καυκάνια, να φάμε και να ξεκουραστούμε.

Εκεί θυμάμαι έφαγα το τελευταίο καρμάτι φωμένι.

'Όλη μου η προσοχή απάνω στο τζουρά, να τον χαΐδευω να τον πασπατεύω.

Μετά από κάποιοπο ώρα κινήσαμε πάλι το δρόμο μας κι ο καθένας αράδιαζε, διτι ιστορία ήτερε, διτι μουραμά είχε ακούσει για να περάσει η ώρα.

Κοντέναμε να φτάσουμε στους Κοτσάρι (Κάτιν Κοτσανόπουλο) όταν κατάλαβα πώς μου 'λειπει ο τορβάς.

Καρτερεύτε είπα στους άλλους, γιατί ξαστόχησα τον τροφά εκεί που κάτσαμε και λάκισα κατά πίσι.

Σκυλιά να με κυνηγάγανε δε με πλάνωνε, παιδιά βλέπεις απάνω στα καλά μου!.

Και να σκεφτείς, δάσκαλε, πώς το ένα χέρι δεν το είχα έδλεχτρο, γιατί

κράταγα το τζουρά.

Έφτασα στον τόπο που 'χαιρε καθίστε κι άρχισα να φάχνω, στα γκαβά θέβασα γιατί ήτανε και σκοτόδι, μα πουθενά τρουβάς!.

Άρχισα να βάζω διάφορα με το μιαλό μου.

Μη μου τον κρύπτως εκείδις ο μασκαράς ο θιδωρής, όλο και κάνει κάτι τέτοια, μην ο Φώτης μου κάνει κάνα αστέο.... μπα πάλι δεν τόκανα καλά, γιατί δεν θα με αφήνανε να κάνω τόσο δρόμο.

Για μια στιγμή θυμήθηκα πώς πορεύεται να κάνω το νερό μου. Εκεί σύγουρα μπορείς συλλογίστηκαν, και πήγα προς το μέρος εκείνο.

Κάτι από μια μεγάλη βαλανιδιά ήταν κάτι ψηλές σφάκες θυμάμαι σαν τάραγια, εκεί είχα κάνει το νερό μου, άρχισα το ποσπάτεμα γιατί το σκοτόδι εκεί γινόταν πυκνότερο.

Σκυφτός καθώς ήμουνα ένοιωσα τον τορβά μου πέφτει στο κέφαλό μου.

Κοιτάω, τι να δω:

Τον είχα περάσει χιωστί στους ώμους μου και επειδή ήταν άδειας δεν τον καταλάβαινα.

Για να τον νοιάσω λοιπόν, αρπάζω κι έγινα ένα λιθάρι το χάνι μέσα και χορηγώντας έφτασα στους συντρόφους, που με περιμένανε.

Όταν φτάσαμε στο χωρίο ήταν ακόμα νύχτα.

Θυμάμαι δεν είπα σε κανέναν τίποτα.

Κάποιος όμως από την παρέα και πολλοί άλλοι: αυτός ο μασκαράς ο θιδωρής, φαίνεται πώς με κατέλαβε και γιόρτωσε το χωρίο.

Τόχη Βουνό ο Χαραλάμπης, βρήκε το

τυχερό λιθάρι, κάνει θύρωσα σας λέω.

'Ετοι μια διαδόμηκε φίμη στο χωρίο και αφού οι άλλοι το πιστεύαν και μαύρηκα κι εγώ πώς το πίστευα και το κρύπτω.

Και να δεις βρε, δάσκαλε, έκανε στην άλθητια θύρωσα, τώρα θα μου πεις το διάβασες κι ο παπάς, αλλά μια φορά σου λέω έκανε θύρωσα.

Είδα με τα μάτια μου δυσκολόγευνες γυναίκες που απόλυτα τα παϊσά σαν κοτσιλιές.

Η Τουσογιάνναντα πακαρίτισσα ήταν έγγραμμένη. Παιδεύονταν τρεις μέρες.

'Ελειπα εγώ, είχα πάει στο λάμποβο^{την}

'Όταν γύρισα και της περίσσαιε το λιθάρι στην κοιλιά σε δυο λεπτά ζελευτέρωθηκε.

Αι ο Άιας που τον είχε πίσει το κακό το σφαγιό στην πλάτη; Με το χέρι του πέρασε μόλις τον έγκρουζε το λιθάρι.

Κι άλλα πολλά θα μου 'λεγε ακόμη, είχε ρέντα για κουβέντα.

Τον σταμάτηρα και του ζήτησα να δει το λιθάρι.

Τρικλίζοντας μηκή στο σπίτι και θυμίζοντας μου 'δειξε το πεολό - λητο κελμήλιο.

Το είχε τοποθετημένο σε μια δερμάτινη θήκη από γύδινα τουράν.

Μια στουρναρόπετρα στρογγυλή, από κενές που βράκονταν φιλοσοφήνες στα σπλάχνα των αγκόλιων, που πολλές φορές σήμερα δημιουργούν προβλήματα στα πρύνια των μαρμαρών.

Μια πέτρα κοινή, που την έβρεφαν και τη θέρεψαν οι ελπίδες τόσων και τόσων ανθρώπων! που βαλσαμώντας από τους καπηλούς και τα δάκρυα τους, που

με την αμορφωτική τους και την ευπο-
στία τους γράφτηκε η ιστορία της!!!
Κανένες θανατός, ικανοποίησε τάχα
την περιέργειά σου;
Εγώ πάντας αξέλθηκα.

Μπόχτης δονάτος

ΦΥΓΕ, Η ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ ΝΟΣΤΑΛΓΕΙ...

Όχις να δει με μοναχό, πού βίλισα νά πλημμύνεις
δάκρυα νά νίχτα, και δεσμέα νά γινονται τά χάτη.
Όχις το πόνος ή θύμηση σε λίγο πώς δε μένει,
κι είμαι άνθρωπος στον χάρη σου και πάτε.

Φύγε, καθένις τά χρόνια κενά θεράψουν, πού μάλιστας
μάλιστη σου φτιάν, στη ζωή, γιά μένα στην πανίδα.
Τύρα τά χειλί μου διέθειν τό φύλακα της μάνας,
της μάνας γης, και διοιγνώναι στό γήλοιο σύνη αδένων.

Φύγε, η καρδιά μου νοσταλγεί την διπλή γαλήνη!
Ταράζει κι η άνάσα σου τά μαλάρια της Στυγός
νερά, πού μέν πρηγγίνουν, διπούς είμαι ναπαγύεις,
διπού, πού δεκάνου Μηδέν, στηγή Απεργοσούνη.

(Έλεγχη και Σάτιρας)

Εσες Τα Καλά Ζωές

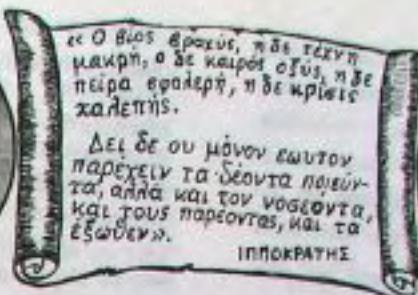
ΜΟΝΟ ΓΙΑΤΙ Μ' ΑΓΑΠΗΣΕΣ

Δίν τραγουδιδι, παρά γιατί μ' άγάπησες;
στά περισσότερα χρόνια.
Και σε ήλιο, σε καλοκαιριού προράντερα
και σε δρογή, σε χιόνια,
δίν τραγουδιδι παρά γιατί μ' άγάπησες.

Μόνο γιατί μέ κράτηρες; στά χέρια σου
μά νύχτα και μέ φλόγες στά στόμα,
μόνο γι' από είμαι ώραίσ αύτο κρίνοντος
κι έχω δική μέρας στηρί φυγή μου δώδιμα,
μόνο γιατί μέ κράτηρες στά χέρια σου.

Μόνο γιατί τά μάτια σου μέ κόπταζαν
μέ την φυγή στά δέλδαρα,
περήρανα σολιστήρας τό διέρτετο
τής διερήρης μου στόμα,
μόνο γιατί τά μάτια σου μέ κόπταζαν.

- * πήλινο λαγόνι
- ** δερμάτινο σακουλάκι
- *** κοντοτρίχι
- * * καρύδις
- * * * φλογέρα
- *** ζωπανήγυρη

ΙΑΤΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Παράγοντες κινδύνου της Στεφανιαίας Αθηροσκλήρυνσης

υπό DR. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Ιατρού, Παθολόγου - Καρδιολόγου

"Αθηροσκλήρυνση είναι η Νέμεση δια της ο-
ποίας ασκεί η Φύση την δικαιοδύνη της για
την παράβαση των νόμων της".

W. OSLER.

Η αθηροσκλήρυνση (από τις λέξεις α-
θήρη, που σημαίνει πολτός και
σκλήρυνση) είναι μια νόσος
από αιώνες γνωστή και που την θεωρού-
σαν διτί ήταν αναπόσπαστο μέρος της
διαδικασίας της γήρανσης.

Η στεφανιαία αθηροσκλήρυνση είναι
παθολογική κατάσταση των στεφανιαίων
αρτηριών, που χαρακτηρίζεται από πα-
θολογική συσπάρευση λιπιδίων (κυρίως
χοληποτερόλης) μέσα και γύρω από τα
κύτταρα του έσω χιτώνα των αρτηριακών
τοιχωμάτων, με αποτέλεσμα τη στένωση

του αυλού των αγγείων και την άλλοτε
άλλου βαθμού ελάττωση της ροής του αι-
ματος στο μυοκάρδιο.

Εδώ ως πρέπει να τονιστεί, η τερρατια δια-
φορά που υπάρχει μεταξύ αθηροσκλήρυν-
σης και αρτηριοσκλήρυνσης. Η αθρο-
σκλήρυνση είναι βλάβη εστιακή του έσω
χιτώνα των αρτηριών που προκαλεί στέ-
νωση του αυλού των αγγείων. Η αρτηρι-
οσκλήρυνση είναι διάκυτος αποδιορισ-
τικός όλων των στοιχείων των αρτηριών
και προκαλεί την διεύρυνση των και αυ-

έναν παράλληλο με την ηλικία. Η πρώτη είναι παθολογική κατάσταση, η δεύτερη είναι το πεπραμένο.

Το ενδιαφέρον για την στεφανιάδα αθηροσκλήρυνση και η αναζήτηση των αιτιολογικών παραγόντων της, οφείλεται στο γεγονός, ότι η συχνότητα της στεφανιάδας αθηροσκληρυντικής καρδιοπάθειας αυξάθηκε δραματικά τα τελευταία χρόνια και αποτελεί την κύρια αιτία θανάτου. Σε οριαμένες χώρες - στις βιομηχανικά αναπτυγμένες - η συχνότητα της κλινικής στεφανιάδας αθηροσκληρυντικής καρδιοπάθειας (εμφράγματος του μυοκαρδίου, στηθόγχος, αιφνίδιου θανάτου) έχει πάρει διαστάσεις πραγματικής επιδημίας.

Αναλογιστήκατε ποτέ κατ' εις ποσά ξεδεύοντας; Για παράδειγμα το 1952 στις Η.Π.Α. ξεδεύτηκαν 2,6 δισ. δολάρια για την νοσήλεια καρδιοπάθων (το μεγαλύτερο μέρος σε στεφανιοπάθεις) και 3,6 δισ. δολάρια για σποζημιώσεις θανάτων και συντάξειν καρδιοπάθων. Κατ' άλλα, η ανθρώπινη δυστυχία είναι εκτός λογαριασμού.

Ποιά διάς είναι η αιτία ή οι γενετικοί παράγοντες οι οποίοι δυνατόν να προβλαθέτουν και να προσωνιζόνται προσβολή στεφανιάδας νόσου ή είναι ουδέποτε επικίνδυνος για την πρόκληση οέντων συμβαδώντων αιτιών; Είναι το ανυιώδες ερήμητη του ανθρώπου της απεριήντης ή τη μεγάλη τεχνική πόσο και την αρθρονία των αγαθών. Είναι συγχρόνιας και το ερήμητη του γιατρού που θα αντιμετωπίσει τον άρρωστο, αλλά και το περιβάλλον του.

Μέχρι και σήμερα ακόμη, δεν είναι γνωστή επακριβώς η αιτία της αθηροσκλήρυνσης. Πιστεύεται από τους περισσότερους ερευνητές, ότι η αιτία δεν είναι μία. Οι παρατηρήσεις δείχνουν ότι η αθηροσκλήρυνση είναι νόσος πολυπαραγοντικής. Και είναι φανερό ότι κανένας παράγοντας μόνος του, δεν είναι εξ αλοκλήρου υπεύθυνος για την ανάπτυξη αθηροσκληρυντικής βλάβης καλ ότι πολλαπλοί παράγοντες συνεργούν σε διάφορα σημεία και με διαφορετικός αλληλουσχετιζόμενος μηχανισμός.

Οι πληροφορίες που έδωσαν μια σειρά από έρευνες, που έχουν πραγματοποιηθεί προς διάφορες κατευθύνσεις, - επιδημιολογικές, πειράματα σε ζώα κ.λ.π. - οδήγησαν στην αναγνώριση μιας σεριάς "παραγόντων κλινιδίου".

Τους παράγοντες αυτούς μπορούμε να τους κατατάξουμε σε δύο μεγάλες κατηγορίες.

A' Σε ιδιοστατικούς ή μη τροποποιησημούς

Τέτοιοι είναι η ηλικία, το φύλο, η φυλή, η κληρονομικότης.

B' Σε τροποποιησημούς ή ανατρεψημούς

Οι οποίοι ανάλογα με την "βαρύτητα" στην πρόκληση της νόσου χωρίζονται σε μείζονες και ελάσσονες. Είναι μια ατέλειωτη σειρά, που ανάλογα με την προέλευση διακρίνονται σε εξωγενείς και ενδογενείς. Μερικοί από αυτούς τους παράγοντες είναι η αύξηση των λιπαρίδων, η υπέρταση, το κάπνισμα κ.λ.π.

Ωστόσο έχει αναγνωριστεί ότι η παρουσία ενός παράγοντα κλινιδίου στο συγκεκριμένο άτομο, δεν αποτελεί βέβαια δείκτη της παρουσίας ή της βαρύτητας της στεφανιάδας αθηροσκληρυνσης ούτε μπορεί να συναχθεί ότι το άτομα που δεν εμφανίζουν αναγνωρίσιμο κίν-

δυνο, δεν έχουν κλινιδίο ανάπτυξης στεφανιάδας αθηροσκληρυντικής καρδιοπάθειας.

Στη συνέχεια εξετάζονται σε γενικές γραμμές οι προαναφερθέντες παράγοντες κλινιδίου. Γιατί δεν γνωρίζουμε τους κλινιδίους που μας απειλούν, υπάρχει η δυνατότητα να καταπολεμήσουμε, δύσις τουλάχιστον από αυτούς μπορεί ο άνθρωπος να αντιμετωπίσει, είτε ουν δύο είτε σαν ομάδα.

A' ΙΔΙΟΣΤΑΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

1. Ηλικία

Η ανάπτυξη της αθηροσκληρυνσης και η ανάδυση των στεφανιάδων βλάβην πάνω από τον κλινικό ορίζοντα είναι συνάρτηση του χρόνου. Κατ' τούτο είναι φανερό, ότι κάθε παράγοντας κλινιδίου ή παθογενετικός μηχανισμός που δρά για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, θα προκαλέσει ασθενότερη βλάβη. Πατεινάν δλλοτε, ότι, η στεφανιάδα νόσος αφορά μόνο στα μεγάλης ηλικίας άτομα και οπωδήποτε δρψηνες απείραχτα τα μικρής ηλικίας και τούτο, γιατί ως επί το πλείστον, η στεφανιάδα νόσος επιστρέφεται στη μέση και μεγάλη ηλικία. Άλλα, δυστυχώς, φαίνεται ότι η αθηροσκλήρυνση αρχίζει από την παιδική ηλικία. Φυσικά δεν είναι γνωστό από πλάκια περιπτώσεις εξελίξεως όπως στον ενηλίκο. Το 1985 ο Boyd είχε πει: "Η αθηροσκληρυνση δυνατόν να είναι το τέλος ενός δάματος που πρώτα πραγματούθηκε στο λίκνο". Είναι αλήθεια, και έχει αποδειχτεί, ότι η πλειάλια εμφανίζεται λαχανή και σταθερή συστήται με τον βαθύδιο ανάπτυξης των α-

θηροσκληρυντικών βλάβην, άλλοι παράγοντες, όπως ο τρόπος ζωής, επιβροδύνουν σημαντικά τη βλάβη. Τούτο συνηγορεί υπέρ της άποψης ότι η σήση με την ηλικία, αν και συχνή, δεν είναι υποχρεωτική.

2. Φύλο

Είναι γενικό γνωστό ότι οι άνδρες εμφανίζουν συχνότερα κλινικές εκδηλώσεις στεφανιάδας αθηροσκληρυνσης, δημιουργώντας στεφανιάδας ανεπάρκειας, εμφράγματος, αιφνίδιου θανάτου, από τις γυναίκες της γόνιμης ηλικίας (όπως λέμε πολός και όχι πολά). Οστόσο, μετά την εμμηνόπουση, παρατηρείται ταχεία ελάττωση της διαφοράς συχνότητας της στηθόγχης και του εμφράγματος στα δύο φύλα. (συνίθιμος από της ηλικίας > 60 χρόνων). Η διαφορά των δύο φύλων είναι πιο σαρής στους λευκούς. Στους μαύρους υπάρχει λιότητα και στα δύο φύλα.

Σαν ερυπνεύμα, της διαφοράς στα δύο φύλα έχουν πρωτοθεί, ο πιθανός προστατευτικός ρόλος των ολιστρογόνων, οι διαφορές στα επίπεδα των λιπεζίδων του πλάσματος και του αιματοκρίτη, οι διαφορές στο κάπνισμα (πολιότερα) και στις διαφορές στον τρόπο ζωής. Πάντως δεν υπάρχουν πειστικές ενδείξεις για κανένα από τους παράγοντες αυτούς. Από την ηλικία των 80 χρόνων και πάνω οι γυναίκες υπερέχουν των ανδρών, επειδή σε μεγάλες ηλικίες στάνουν μόνο οι γυναίκες.

3. Κληρονομικότης

Από πολλό έχει παραπομπή ότι ορισμένες οικογένειες έχουν την πρόβλημα ή εμφανίζουν συεπένευση ευπόθετα για ανάπτυξη πρώτων στεφανιάδων αθη-

ροσκληρυντικής καρδιοπάθειας. Διάφορες έρευνες αναφέρουν και άλλες επιβεβαίωσαν, ότι στομα με γονείς ή αδελφούς που προσβλήθηκαν από τη νόσο πριν τα 50, εμφανίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο ανάπτυξης στεφανιαίας αθηροσκλήρυνσης σε μικρή ηλικία και σε ορισμένες περιπτώσεις ο σχετικός κίνδυνος φτάνει στο 5/πλάσιο.

Άλλο παρόλο, που η οικογενής αυτή τόση είναι δυνατό να οφείλεται σε γενετικούς παράγοντες, δεν είναι απόλυτα ξεκαθαρισμένο, μέχρι ποτε βαθύδρουν οι γενετικοί παράγοντες, σε συνδυασμό με τους παράγοντες του περιβάλλοντος, όπως είναι η διαιτοφή, οι κολυμβητικοί-οικονομικοί παράγοντες και οι λοιποί παράγοντες κλινδύνου. Ούτε είναι γνωστό οι υποχαντισμοί μεταβίβασης (γενετικής μεταβίβασης) ούτε καν αν οι υποχαντισμοί αυτοί είναι τροποποιήσιμοι - καίτοι υπάρχουν ενδεξείς ότι είναι τροποποιήσιμοι. Πάντως τα δεδομένα που υπάρχουν δεν δικαιολογούν το παλιό απαιτούμενο συμπέρασμα, ότι τα στομα που ανήκουν σε οικογένειες με πρόωρη αθηροσκληρυντική καρδιοπάθεια, είναι καταδικασμένα και αυτά να προσβληθούν πρόωρα από τη νόσο.

Β' ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΙΜΟΙ (ΑΝΑΤΡΕΨΙΜΟΙ) ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

1. Υπερλιπιδαιμία

Η πρόσοδος στη γνώση των υπερλιπιδαιμάτων συνέβαλε πάρα πολύ στην αντιμετώπιση της αθηροσκλήρυνσης.

Τα λιπίδια είναι φυσιολογικά συστατικά του πλάσματος και συγχρόνως "απόθηκη" και "πηγή" ενέργειας του ανθρώπου σώματος. Τα κυριότερα είναι η χοληστερόλη, τα τριγλυκερίδια, τα

ιωαρολίπεδα και τα ελεύθερα λιπαρά οξέα. Από αυτά η χοληστερόλη και τα τριγλυκερίδια έχουν πρακτική σημασία για την αθηρογένεση. Η αύξηση της χοληστερόλης ή των τριγλυκερίδων ή και των δύο, λέγεται υπερλιπιδαιμία. Επειδή τα λιπίδια ταΐζουν πρωταρχικό ρόλο στην αθηρογένεση, θα αναφερθούν σ' αυτά εκτενέστερα.

Τα λιπίδια μεταφέρονται από τον ένα λοτό στον άλλο από ειδικούς "φορείς" τις λιποπρωτεΐνες (πρωτεΐνη + λιπίδια). Τις λιποπρωτεΐνες, σδρά, τις διακρίνουμε σε 4 κυρίως κατηγορίες.

a. Τα χυλομικρά, με τη μικρότερη πυκνότητα, που περιέχει σημαντικά αποπρορυμένου εντερικού λίπους.

B. Τις πολύ χαμηλής πυκνότητας ή προ-β λιποπρωτεΐνες. Μεταφέρουν τριγλυκερίδια που συντίθενται στο συκάτι.

γ. Τις χαμηλής πυκνότητας ή β - λιποπρωτεΐνες, που περιέχουν το μεγαλύτερο μέρος χοληστερόλης και έχουν την ισχυρότερη αθηρογόνο δράση.

δ. Τις υψηλής πυκνότητας, ή α-λιποπρωτεΐνες, που περιέχουν μικρό μέρος χοληστερόλης και μεγαλύτερο μέρος των ωμοφολιπιδών.

Αύξηση, του επιπλέουν, στο πλάσμα, μιάς ή περισσότερων λιποπρωτεΐνων λέγεται Υπερλιποπρωτεΐναιμία.

Ανάλογα με τη παθολογική αύξηση ή παρουσία παθολογικής λιποπρωτεΐνης και με βάση τον ηλεκτροφορητικό τύπο (λιποπρωτεΐναγρόφραμα) οι υπερλιποπρωτεΐναιμίες ταξινομούνται σε 5 τύπους που διαφέρουν μεταξύ τους, ως προς την αιτιολογία, την πρόγνωση και θεραπεία.

Ο τύπος I, χαρακτηρίζεται από αύξηση των χυλομικρών στον αρδ πάρ όλο που ο ασθενής είναι νηστικός πάνω από

14 ώρες. Εργαστηριακά παρατηρείται αύξηση των τριγλυκεριδίων. Δεν έχει τόση για αθηρογένεση.

Ο τύπος II (β-λιποπρωτ.). Γενικά είναι ο κατ' εξοχήν υπεύθυνος για την αθηροσκλήρυνση. Διακρίνεται σε IIa, όπου παρατηρείται μεγάλη αύξηση της χοληστερόλης και IIb, με αύξηση χοληστερόλης και κυρίως τριγλυκεριδίων.

Ο τύπος III (παθολ., β-λιποπρωτ.), παρατηρείται αύξηση της χοληστερόλης και τριγλυκεριδών. Συνδυάζεται με αύξηση συχνότητας στεφανιαίας και περιφερικής αρτηριοπάθειας.

Ο τύπος IV (προ-β-λιποπρωτ.). Αύξηση των τριγλυκεριδίων. Απαντάται στη χώρα μας.

Ο τύπος V. Είναι συνδυασμός I και IV τύπου.

Στη κλινική πράξη, δημος, οι περισσότεροι ασθενείς ταξινομούνται λικανοποιητικά και αντιμετωπίζονται απότελεσματικά με βάση τις μεταβολές των επιπλέον χοληστερόλης και τριγλυκεριδίων (χωρίς να καταφύγουμε στο λιποπρωτεΐναγράμμα). Έτοι:

1. Αύξηση χοληστερόλης με φυσιολογικά τριγλυκερίδια αποτελεί τον τύπο IIa
2. Αύξηση χοληστερόλης με τριγλυκερίδια μεταξύ 150-400mg απαινέτει συνήθως τύπο IIb ή IV.
3. Αύξηση χοληστερόλης με τριγλυκερίδια μεταξύ 400-1000mg απαινέτει συνήθως τύπο IV ή V.
4. Αύξηση χοληστερόλης με τριγλυκερίδια πάνω από 1000mg απαινέτει συνήθως τύπο V ή I.
5. Φυσιολογική τιμή χοληστερόλης με αυξημένα τριγλυκερίδια απαινέτει συνήθως τύπο IV.

νήθως τύπο IV, αν καλ απόντα είναι δυνατόν να οφείλεται σε τύπο III. Σημείωση. Φυσιολογική, τιμές: Ολικά λιπίδια 450-850mg/100ml, χοληστερόλη 150-280mg/100ml, τριγλυκερίδια δύος 165mg/100ml.

Επιθυμητό δρασ χοληστερόλης < 200mg και τριγλυκεριδίων < 100mg. Ανεκτό δρασ 200 - 250mg και 100 - 200mg αντίστοιχα.

Θεραπεία. Η διατητική αγωγή αποτελεί τον ακραγνιστό λίθο της θεραπείας, δίλν των μορών της υπερλιπιδαιμίας. Κύρια αρχή της διατητικής θεραπείας είναι η επίτευξης ιδανικού βάρους σώματος και η ποιοτελή τροποποίηση της διαιτροφής. Η φαρμακευτική αγωγή είναι έργο του γιατρού.

2. Κακνίσματα

Τα στοιχεία που αναφέρονται στη σχέση καπνίσματος και ανάπτυξης της στεφανιαίας αθηροσκλήρυνσης είναι εντυπωσιακά. Γενικά ο κίνδυνος ανάπτυξης της νόσου ή ο κίνδυνος θανάτου από τη νόσο είναι 2-6 φορές μεγαλύτερος στους καπνιστές και φαίνεται να είναι ανάλογος με τον αριθμό των τσιγάρων το 24/ωρο και τη διάρκεια σε χρόνια. Γεγονός αναμφισβήτητο είναι ότι δεν υπάρχουν τσιγάρα καλά ή αβλαβή. Ο «νίδυνος είναι ο ίδιος, όπως προέλκεται από τον καπνός, είτε ανατολικής είτε δύσης. Εγχώριος ή ξένος. Με πίπα ή τσιγαρούκι ή πούρο.

Αναμφισβήτητο είναι ακόμη, ότι ένας σίγουρος τρόπος, που μπορεί κανείς να συντομεύσει τη ζωή του και που εξαρτάται απόλυτα από τη θέλησή του, είναι το καπνισμα. Λοιπόν τσιγάρο ή υγεία; Ας διαλέξουμε. Και να ακοφτούμε.

δέτι διαλέγοντας αποφασίζουμε όχι μόνο για τον εαυτόν μας, αλλά και για πολλούς άλλους και κυρίως για τα παιδιά μας. Κατά τη Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, ο έλεγχος του καπνίσματος, θα μπορούσε να βοηθήσει σωστικά για μια καλύτερη και μακρόχρονη ζωή. περισσότερο από οποιοδήποτε άλλο μέτρο στο τουρά της προληπτικής υατρικής.

Για να αντιληφθούμε τη θέση που κατέχει το κάπνισμα - μια δύνας ειδιότυπη συνήθεια του αμερινού ανθρώπου υπό την έννοια του μαζικού φαγούμενου - θα ζητήσου τη βοήθεια της στατιστικής. Η έκταση της θνητωμότητας που αποδίδεται στο κάπνισμα, γενικά γίνεται κατανοητή, αν αναλογιστούμε ότι στις Η.Π.Α. το κάπνισμα προκαλεί κάθε χρόνο 5 (μέντε) φορές περισσότερους θανάτους από όσους είχαν οι Αμερικανοί σε όλη τη διάρκεια του 10/ετούς πολέμου στο Βελτίνων.

Τα παραπάνω οδηγούν στην ανάγκη της επέμονης και συστηματικής διεφύτευσης, για την αγωγή της κακής αυτής συνθήθειας. Και το βάρος αυτής της προσπάθειας πρωταρχικό να στραφεί προς τα παιδιά. Ευχής έργο θα ήταν να μη γεννθούν ουδέποτε τη "πικρή απόλοιμη", το κάπνισμα, και να μάθουν ότι το κάπνισμα ούτε συνδέεται ούτε ταυτίζεται με την προσδετικότητα και την ελευθερία.

3. Αρτηριακή υπέρταση

Η αύξηση της αρτηριακής πίεσης, αποτελεί παράγοντα κλινικών πρωτορχητικής σημασίας και έχει αποδειχθεί η σχέση που υπάρχει μεταξύ της αρτηριακής υπέρτασης και στεφανίων αθηροσκλήρυνσης. Η υπέρταση επιταχύνει την αθηροσκλήρυνση διαν υπάρχουν συνθήκες

υπερλιπιδαμίας. (η αθηροσκλήρωση δεν προκαλεί υμέταση, εκτός αν αφορά στις νεφρικές αρτηρίες).

Είναι σημαντικά υψηλότερη η συχνότητα της νόσου στα υπέρτασιακά άτομα και μεγαλύτερος ο κίνδυνος στα μικρότερης ηλικίας (35-50 χρόν.,) υπέρτασιακά άτομα.

Οι στατιστικές των ασφαλιστικών εταιριών έχουν αποδείξει ότι η αναμενόμενη θνητικότητα, είναι μεγαλύτερη, - πολλαπλάσια της φυσιολογικής - στα άτομα που πάσχουν από υπέρταση. Δεν υπάρχει σαφές δριτό συστολικής ή διαστολικής πίεσης πάνυ από το οποίο παρατηρείται ή κάτω από το οποίο δεν παρατηρείται στεφανιαία αθηροσκλήρυνση. Δεν φαίνεται να υπάρχει διαφορά ως προς την εμφάνιση της στεφανιαίας νόσου μεταξύ συστολικής και διαστολικής υπέρτασης. Γεγονός παραμένει ότι δύο μικρότερη είναι η αρτηριακή πίεση τόσο περισσότερο απόθινη είναι η ανάπτυξη της στεφανιαίας νόσου καλ ο θάνατος απ' αυτή.

4. Διατροφή

"Σιτείσοις χρώ μή τοῖς Ηδεαίν, ἀλλὰ τοῖς ὑφελέμοις" Εὔδηρος.

Είναι γνωστό από αρχαιοτάτων χρόνων, ότι η διατροφή είναι ένας παράγοντας, που αποτελεί το δευτερό μεταξύ αφθονίας αγαθών και αυξημένου κλεψύδρου στην απεφανίαση αθηροσκλήρωσης. Από επιδημιολογικές έρευνες που έγιναν σε διάφορες χώρες και σε διάφορες ομάδες πληθυσμού, της (ζιας χώρας, βρέθηκε ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ θνητικότητας και του κατά κεφαλήν εποδήματος, του τρόπου ζωής και της ολ-

κονομικής ανάπτυξης. Σε όλες έδεινες, έγινε σύγκριση της συχνότητας της στεφανιαίας αθηροσκλήρυνσης σε διάφορα οικονομικά στρώματα του πληθυσμού της Κύπρου, σε οικογένειες των από μένα αριστερέμένα μέλη μετανάστευσαν αποφυγής σε πλούσιες χώρες, και στις ευρωπαϊκές χώρες, τόσο κατά την διάρκεια, όσο και μετά το πόλεμο, βρέθηκε ότι η συχνότητα της νάσου είναι ανάλογη με το οικονομικό επίπεδο διαβίωσης.

Γενικά η στεφανιστική αθηροσκλήρωση είναι συχνή στους πληθυσμούς που διατρέφονται με τροφές πλούσιες σε θερμίδες - λίπη, χοληστερόλη, ραψεναφ - συμένα αάκχαρα, αλάτι και οινοπνευματώδη ποτά. Αντίθετα οι πληθυσμοί που διατρέφονται με τροφές φτιγχές σε θερμίδες, όπως λίγο λίπος κ.λ.π. η συχνότητα της νόσου είναι, αν δχλι σπάνια τουλάχιστον λιγύτερο, συχνή.

5. Παχυσαρκίς

λέμε δτι υπάρχει παχυσαρκία όταν το βάρος του σώματος είναι 10% πάνω από το ιδανικό βάρος για άτομα της Ελληνικής, ώρους, φύλου και υλής. Το πάχος μικραίνει τη ζωή; Από έρευνες ασφαλιστικών εταιρειών ζητήθηκε διάτημα με αυξημένο ανατοικό βάρος παρουσιάζουν μεγαλύτερη συχνότητα στεφανιαίας νόσου. Θαίνεται διε τούτο σχετικά και μη την συχνή συνήπορε στα παχύσαρκα άτομα, υπερλιπιδαλιάς, υπέρτωσης, σακχαρώδους διαβήτη, αύξησης του αυρικού αξέα, παραγόντων προδιαθέτουν στη στεφανιαία νόσο. Δηλαδή οι συνδοσίες αυτού παράγοντας μάλλον και δχι παχυσαρκία, καθ' εαυτήν

αποτελούν την πιθανή αιτία. Πάντως
φρόνιμο είναι να προσέχουμε όχι μόνο τα
τι τρώμε αλλά και πόσο. "Ακορίν τρο-
φής, ώντεσσήν" κατά τον Ιπποκράτη.

6. Σπικγαρφόδης διαβί

Εκείνοι που πάσχουν από "σακχαρόδη
διαβήτη" προσβάλλονται περισσότερο, πα-
θαίνουν μεγαλύτερες βλάβες, αλλά και
σε μικρότερη πληκτικά, από τους μη δια-
βητικούς. Είναι όμως γνωστό ότι η πα-
χυσαρκία, η αρτηριακή υπέρταση και η
υπερλιπιδαιμία, είναι συχνές σε αρ-
ρώστους με διεταραχές του μεταβολώ-
σμού των υδατονθράκων.

7. Τα αντισυλληπτικά

Υπάρχουν ενδείξεις ότι οι γυναίκες που παίρνουν αντισουληπτικά χάπια εμφανίζουν σταθερά αυξημένο κίνδυνο σύγκριση με εκείνες που δεν παίρνουν. Γενικά πιστεύεται ότι ενεργούν συνεργατικά με άλλους παράγοντες κινδύνου.

8. Σωματική δραστηριότητα

Ἐξει παραπρηθεὶ τὸ ὄντο μελ-
ωμένης οὐσιατικῆς δραστηρίετος (κα-
θητική ζωή, αποφυγή φυσικῆς αγωγῆς
πόσχουν σήμερα περισσότερο εκ των εκ-
δηλώσεων της στεφανιαίας νόσου, των
επιπλοκῶν της ή καλ υποτροπῆς προσθ-
έτων της.

9. Κοινωνική κινητικότης και κατάσταση ασυμβατότητας

Η συνεχής μετακόνηση από τόπου σε τόπο π.χ. όπως συνεχείς μεταθέσεις κ.λ.π. ή η μετάτρηση από μιας κοινωνικής τάξης σε άλλη κατάγοντας (όπως στεγανώσεις χρεωκοπίας, πτώχευσης).

ТУПОΣ ПРОЕКТИВНОСТИ

Ο συνήθης αγκιθῆς τόπος δεν είναι η πλρεπής στην αθηναϊκήνυστη, αλλά οιδιότερος εκείνος τόπος που χαρακτηρίζεται από υπέρμετρη φιλοδοξία, συγγνωνετελή βιάσεση, κατοθλητική συν-

είδηση του χρόνου, υπέρμετρη προσπάθεια, ένοχη ετοιμότητα, επιβετυκότητα.

ΣΥΝΔΥΛΕΜΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ

Ο συνδυασμός παραγόντων δεν είναι το απλό δύναμισμα δύο επί μέρους κλινδύνων, αλλά πολύ μεγαλύτερος. Π.χ. το κάπνισμα συνοδεύεται από ζπλάσια αιθέρη κλινδύνου. Η παρουσία χοληστερόλης πάνω από 280 mg συνοδεύεται με ζπλάσιο κλινδύνο, σε σύγκριση με τιμές κάτω από 200 mg. Αν οι δύο αυτοί παράγοντες, κάπνισμα και χοληστερόλη, συνυπάρχουν τότε ο κίνδυνος γίνεται όχι 6 φορές μεγαλύτερος, αλλά 14 έως 16 φορές, σε σύγκριση με άτομα που δεν καπνίζουν και έχουν φυσιολογική χοληστερόλη.

συμπέρασμα

Από τα δύο μέχρι τώρα ενσυντομία αναφέρθηκαν για τους πιο συνηθισμένους παραγόντες κλινδύνου, προκύπτει ότι η αθηροσκλήρυνση είναι το τελικό αποτέλεσμα της συσσώρευσης διαφόρων παραγόντων. Όσο περισσότεροι είναι οι προδιαθέσικοι παραγόντες και δύο επί μεγαλύτερο χρόνο τους υφίσταται ένα άτομο, τόσο πιθανότερο είναι ότι θα αναπτύξει στεφανιαία νόσο.

Είναι αλήθευτα ότι ζουμε σε μια καταπληκτική εποχή, στην οποίη των μεγάλων επιτευγμάτων της επιστήμης και ιδιαίτερα της πρόδου της Ιατρικής επιστήμης, της οποίας κανένας τομέας δεν εμφανίζει τόσο γρήγορες εξελίξεις δύο ο τομέας της στεφανιαίας αθηροσκληρυντικής καρδιοπάθειας (διάγνωση και θεραπευτική μέσα).

Δυστυχώς η μικρότερη πρόδος έχει συντελεσθεί στον τομέα της πρόληψης

της στεφανιαίας αθηροσκλήρυνσης. Παραμένουμε σχεδόν στα παλιά. Γιατίδι, ώστου να προταθούν νέες μέθοδοι πρόληψης, πρέπει να συνεχισθεί η μάχη ενάντια στις βλαπτικές επιδράσεις του καπνίσματος, η προσπάθεια για διατήρηση του φυσιολογικού βάρους του σώματος, την διατήρηση φυσιολογικής αποτηριακής πίεσης, και καλής φυσικής κατάστασης και καλής διατροφής.

Φυσικά η πρόληψη είναι μέλημα δώλων. Του γιατρού, της πολιτείας, των διαφόρων οργανώσεων και φορέων, της Βιομηχανίας τροφίμων κ.λ.π. Χρειάζεται συνεχής διαιρώτιση χρησιμοποιώντας κάθε μέσο - εκπαίδευση, ραδιοφωνο, τηλεόραση, έντυπο κ.ά.

Είμαστε ανεύθυνοι για την ιδέαν - στασία μας, πλήρως υπεύθυνοι για τον τρόπο ζωής μας και ανεύθυνοι μεν για τις παθήσεις μας, αλλά υπεύθυνοι για την ανειμετώπισή των, καθόσον οι περισσότερες μπορούν να προληφθούν ή να θεραπευθούν.

"Η καρδιοπάθεια πριν τα 80 είναι δύναμις μας και όχι θέλημα του Θεού ή της Φύσης" είχε πει ο μεγάλος R. WHITE.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Μιχαηλίδης - Αυγουστάκης - Τούτουζας - Κοζάκης: Επίτομος Καρδιολογία
2. Bawer J. Logue, Schlant, Wenger: "The Heart 4th edition.
3. Ελληνική Καρδ. Εταιρεία: Σύγχρονοι απόφεις επί της στεφανιαίας νόσου.
4. Θεραπευτική κλινική Πανεπιστ. Αθηνών: Θεραπευτική εξελίξεις.
5. Houssay Banard: Φυσιολογία του ανθρώπου
6. The medical clinics of North America: Διαταραχές των λιπαρίδων (Ελληνική μετάφραση).

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ

ΣΤΙΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΤΡΙΚΑΣΤΡΟΥ

TOU ΑΝΑΣΤ. ΓΕΩΡΓΑΝΖΗ συντ. Εκπαιδευτικού

Hταν δνοιεζη, Μάης μήνας. Ηρύση χαμογελαμός ευτυχισμένη και πη γη αναγάλιαζε κάτω από τον πολύχωρο τόπητά της. Πέρα μακριά στον ορίζοντα χρυσορόδιζε η ροδοδάκτυλη ήλις και στα γύρια δάση οι φτεριτοί ασύρι άρχισαν την πρώτην συναυλία τους.

Αυτή η ώρα ήταν η πιο κατάλληλη για μια πρεμήσια εκδρομή. Είμαστε μετα φτλική συντροφιά που θέλαμε να επισκεφτούμε το Τρίκαστρο και τις αξελόγες αρχαιότητές του.

Την ώρα αυτή λοιπόν ζεκινήσαμε. Το αυτοκέντητο έτρεχε με μεκρή πταχύτητα στον ασφαλτοστρωμένο δρόμο που φάνει μέχρι τη λάκα Σούλι. Ενώ εμείς απολαμβάναμε το βουνήσιο δρώμα και τη μεθυστική μαγεία που ακορντώθηκε απόλυτη την ώρα το ανοιξιάτικο τοπίο. Αντ-

φορίσαμε σύριζα στο βαλανίτη. Όλη αυτή η ορεινή περιοχή καλύπτεται από υψηλορεμμένες βελανιδιές. Μέχρι τον 18ο αιώνα αυτή ήταν ιδιοκτησία των προγόνων του μεγάλου Εθνικού βάρους Αριστοτέλη Βαλανίτη.

Προσπεράσμε το γραφικό συνοικιασμό του Νέου Σφηνούτου. Ο δρόμος εδώ είναι ομαλός. Δεν έχει στροφές και σκουπονέδωματα. Προχωρήσαμε και περνήντας διαδοχικά από τους συνοικιασμούς Κάτω και Άνω Κατσανόπουλο, φτάσαμε στο μοναστήρι του Αββάου. Εδώ σύμφωνα με την παράδοση, ένας ενάρετος χωρικός από το χωριό Βριασούλα ο Αββασιώτης, εγκαταλείποντας τα γυκαδιάτα, ήρθε και έχτισε στις αρχές του 18ου αιώνα, το Ιατρικό αυτό μοναστήρι, το οποίο καταστρέψηκε αργιλάθηκε το 1852 από Αλβανικά στίγματα. Το 1853 ανακαλύπτηκε από τον Κα-

θηγανμένο Ιερομόναχο Κυπριανό λελοβίτη με έρανο των Χριστιανών. Πιο πάνω στη θέση Καρυδιές ο δρόμος διακλαδίζεται. Ο κεντρικός ανηφορίζοντας, περνάει από τη Βρυσούλα (Ζερμή) και απ' εκεί διασχίζοντας τις πλαγιές της ορεινής περιοχής, φτάνει στα Σουλιωτοχώρια. Ο δύλλος δρόμος που αρχίζει απ' τη διακλαδωση, ακολουθεύει πάντα τον παραποταμό του Λαόρου προς τις πηγές του, φτάνει στο νέο συνοικισμό του Τρίκαστρου, που κείστηκε μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο από κατοίκους του Λιδίου χωριού, στους πρόποδες της ορεινής περιοχής κοντά στο ποτάμι. Αυτό το δρόμο ακολουθήσαμε κι εμείς για να φτάσουμε στο Τρίκαστρο.

Η διαδρομή από το Λαόρο μέχρι το Τρίκαστρο είναι μισή ώρα περίπου με το αυτοκίνητο. Όλη η περιοχή από το Μοναστήρι του Αθράσου κι απόνω θιλαρνώντας για την πλούσια βλάστηση της. Θάμνοι, φιλίκια, σκίνοι, κουνουπιές και κοντές βελανιδιές πλαισιώνουν το ταμπλά του υπέροχου τοπίου.

Το Τρίκαστρο βρίσκεται στην ανατολική πλαγιά του συνάντησης Βουνού, ακρεβός καταντρικό της Βρυσούλας (Ζερμή). Την ορεινή αυτή περιοχή χωρίζει από τα Βουνά του Σουλίου ο ποταμός Αχέρων.

Στα νότια του χωριού, μισή ώρα ποδοδρόμιο μακριά, καθύς μαρτυρούν τα ερείπια, ήταν το χωριό Κόκλινα από το οποίο κατέγονταν όλοι πρόγονοι της μεγάλης Πρεβεζανικής οικογένειας των Κονυμένων. (Εερ. Βιζάντιος, Δοκίμιον κ. λ.π. σελ. 244).

Οι φιλέσσοντας χωρικοί που συναντήσαμε στο καφενείο του χωριού, μας καλούσαν και προθυμοποιήσαν να μας

κερδίσουμε.

Η συζήτηση μας περιστράφηκε γύρω από το χωριό και την ιστορία του.

Παλιότερα το χωριό ονομαζόταν Γόρανα ή Αγρόνα. Στα επίσημα χαρτιά γραφόταν "Κοινότης Αγοράνων". Τρίκαστρο ονομάστηκε λίγο πριν από το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, γιατί στη θέση αυτή καθώς διηγούνται οι χωρικοί, υπήρχαν τρία προστατευτικά τείχη.

Το πρώτο βρίσκεται στην είσοδο του χωριού εκατό μέτρα πριν φτάσουμε στην εκκλησία της Κοιμησης της Θεοτόκου. Διαστημάτων δεν υπάρχουν ίχνη τύρα. Γιατί τις πέτρες τις πήραν στο παρελθόν οι χωρικοί για το χτίσιμο των σπιτιών τους. Το δεύτερο τείχος ήταν στη μέση του χωριού στη συνοικία των Μηθαίων. Άλλα σύτερα εκεί υπάρχουν τύρα ερείπια. Η καταστροφή κι εδώ ήταν αλοκωντική. Το τρίτο τείχος απέζεται ερειπιώμενο στους πρόποδες του λόφου του Προφήτη Ηλία. Το λόφο των Μηθαίων τον άνεψε και "Καρβουύλη". Απ' εκεί αντεκρύσσαμε όλο το χωριό και δήλη την έκταση που απλύνονταν πανοραματικά μπροστά μας.

Στη θέση που βρίσκεται τώρα το χωριό, υπήρχε στην αρχαιότητα μια πλούσια και δοξασμένη πόλη που δέσποζε σ' όλη τη γύρω περιοχή. Αυτή ήταν χτισμένη πάνω σε τρεις λόφους.

Στη θέση αυτή ο καθηγητής της Αρχαίας Ελληνικής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του BRISTOL Ν. HAMMOND τοποθετεί την αρχαία Πανδοσία αξέδολη αποικία των Ηλείων στην Κασσιμαία (Ν. HAMMOND, THE COLONIES OF ELIS IN CASPIA σελ. 32,34).

Η Πανδοσία γνώρισε την πλούτο μεγάλη δέσμη της, αρέσκου σε Ηπειρώτες Βασι-

λείς την έκαναν πρωτεύουσα του Ηπειρωτικού Κράτους. Τότε κασμήθηκε και λαμπρόνθηκε με διάφορα έργα πολιτευματικού. Αυτή είχε δικό της νομιματοκοπείο. Από την ύπαρξη αυτού προήρθε ο θρύλος που διηγούνται οι χωρικοί για τον κρυμμένο θησαυρό.

Από το 720-650 οι Αχαιοί είχαν εδρύσει πολλές αποικίες στη Νότια Ιταλία. Την ίδια περίοδο οι γειτονές τους Ηλείων ζέρουσαν στην Κασσιμαία τις τρεις αποικίες τους: Πανδοσία, Ελάτρια και Βουκέτιον. Στις τρεις αυτές πόλεις ο θεόπουλος πρόσθεσε μια τέταρτη, τη Βατία αλλά δεν αναφέρει ανήταν επίσης αποικία των Ηλείων. Οι πόλεις αυτές ήταν αυτόνομες και οχυρωμένες. Είχαν ομοσπονδιακή διοίκηση και αποτελούσαν Τετράπολη (Στράβ. VII, 324). Η επικράτειά της έφτανε μέχρι τον Αυβρακικό κόλπο.

Σχετικά με τη χρονολογία της ίδρυσης των αποικιών αυτών ο καθηγητής Σ. Δάκαρης γράφει ότι "αυτή έγινε κατά το τέλος πλειστών των γεωμετρικών χρόνων, ασφαλώς δε ενώ έληγε ο 7ος αιώνας". Τότε η 'Ηπειρος υπήρξε το πεδίο της εκμετάλλευσης των νότιων Ελλήνων, με την ίδρυση αποικιών στις Ηπειρωτικές ακτές, πλησίον σε πλευτούς ποταμών.

Για τη θέση που κατείχαν οι αρχαίες αυτές πόλεις, ο Στράβων (Γεωγρ. 7,7,5) μας πληροφορεί τα εξής: "Εγγύς της Κεχρύου πολιχνην Βουκέτιον Κασσιμαίων μεγάρον υπέρ της θαλάσσης αν και Ελάτρια και Πανδοσία και Βατία εν μεσογαίᾳ" καθίκει δε αυτών η χώρα μέχρι του κόλπου". Τα Βουκέτια λοιπόν δεν

απέχει πολύ από τη θάλασσα (μεγάρον υπέρ θαλάσσης αν). Η δε Ελάτρια, η Πανδοσία και η Βατία ήταν στο εσωτερικό (εν μεσογαίᾳ).

Ο Ν. ΗΑΜΜΟΝΔ ποποθετεί το Βουκέτιο στους Ρωγόδες, την Ελάτρια στο Παλαιορόφορο, την Πανδοσία στο Τρίκαστρο και τη Βατία στις αρχαιότητες μεταξύ Ριζούσουντος και Βεσπρωτικού (Ν. ΗΑΜΜΟΝΔ: THE COLONIES OF ELIS IN CASPIA σελ. 34).

Ο Σ. Δάκαρης ποποθετεί το Βουκέτιο στους Ρωγόδες, τη Βατία στον Παλαιορόφορο, και την Ελάτρια στο Ριζούσινον. (Αρχαία. Δελτίο 17,1961/2 Χρονικά σελ. 168). Δεν είναι γνωστό με Βεβερόπητα σε πολές πόλεις ανήκουν τα περισσότερα από τα υπόρχουντα ερείπια, γιατί δεν βρέθηκαν επιγραφές που να μαρτυρούν κάτι τέτοιο.

Οι αποικίες των Ηλείων γνώρισαν μεγάλη ακμή. Οι κάτοικοι της Κασσιμαίας ήταν δουλοπάρεις από τους Ηλείων απόκοινους της Τετράπολης, μέχρις ότου η Βασιλία της Μακεδονίας ολίγηπος, τους απέδωσε την ελευθερία.

Το 342 ο φίλιππος εισέβαλε με τα στρατεύματά του στην 'Ηπειρο. Κατέλαβε τη Μαλοσίδια και εγκατέστησε σ' αυτή θασιλιά των Λλέανδρο Λ', αδερφή της συζύγου του Ολυμπιόδρου.

Η εκστρατεία του Φίλιππου της Μακεδονίας για την κατάληψη των αποικιών των Ηλείων στην Κασσιμαία δρχίσας στη Μαλοσίδια, δουν ο Αχέρων πηγάδει. Πιθανόν είναι ότι αυτές άνοιξε το δρόμο του στην Κασσιμαία, καταλαμβάνοντας την Πανδοσία η οποία δέσποζε της επόμενης περιόδου από την πλευρά της Βατίας.

του Αχέροντα και μετά κατέλαβε το Βουχέτιο και την Ελάτρια για να ελέγξει το βόρειο του Αιθρακικού κόλπου. Μετά αυτός στράφηκε κατά της Αιθρακίας.

Αρκεί λοιπόν κατέκαυσε τη χώρα και εξεβίσσεις τις πόλεις, τις παρέδωσε στο γυναικάδελφο του Αλέξανδρο Α' Βασιλιά των Μαλοσούν. "Ἐπὶ δὲ Αἰθρακίαν στρατεύεται (Θέλιππος) τας δ' ἐν Κασσιπαίᾳ τρεις πόλεις Πανδοσίων και Βουχέτιον και Ελάτρια Ηλείων αποικίας κατακαίσας την χώραν και τας πόλεις βιοσμήνος, παρέδωκεν Αλέξανδρο των επιδεστή τη εαυτοῦ δουλεύειν" (Δημοσθ. "Περὶ αλοννήσου" 32). Μετά την καταστροφή, αυτοί που έρθαν και κατόκησαν στις πόλεις αυτές, ήταν εγκύρως από Ηπειρωτικές πόλεις που είχαν χτιστεί μετά τα μέσα του 4ου αιώνα.

"Οταν ο Μαλοσόδης Βασιλιάς Αλέξανδρος Α' εξεφάλλεις έτοι τον πλήρη έλεγχο σ' αλόκληρη σχεδόν την Ήπειρο, παραχύρησε αιδίως μετά το 342 στις πόλεις της Κασσιπαίας και της Θεαπριτίας: Κασσιπη, Πανδοσία και Ελάτρια, το πρώνυμο κομῆς δικών τους νομισμάτων. Για τις πρώτες φυσικά εκδόσεις, χρησιμοποιήθηκαν αποκλειστικά, νομίσματα του Φιλίππου Β', τα οποία είχαν μεταφέρθει στην Ήπειρο από τα Μακεδονικά στρατεύματα στην περιοχή των επιχειρήσων, την Κασσιπαία.

Σύμφωνα με τις αρχαίες πηγές η Πανδοσία βρισκόταν πλ. ψηλά από τον ποταμό Αχέροντα. Το Τρίκαστρο (Γόρανα), πρόγυμνη βρίσκεται πλ. ψηλά από τον ποταμό Αχέροντα. Αυτό δεσπόζει στη νότια πλευρά του αιδιάβατου λασιθιού (στενού) του Αχέροντα καθώς και στην είσοδο της Κασσιπαίας από το βόρειο μέ-

ρος. Η περιοχή αυτή είναι στεφανωμένη από μια ψηλή κορυφή από την οποία μπορεί κανείς να κοιτάζει το στενό του Αχέροντα. Υπάρχουν και άλλες ψηλές κορυφές γύρω απ' αυτήν.

Η Πανδοσία έγινε διάσπιτη στους αρχαίους χρόνους από το χρησιμό που έδωσε το Μαντείο της Διδώνης στο Βασιλιά των Μαλοσούν Αλέξανδρο με τον οποίο τον προειδοποιούσε ν' αποφύγει τα νερά του ποταμού Αχέροντα και τους "τρεις λόφους της Πανδοσίας", π. από τα πλοία στον ποταμό Αχέροντα (στραβ. 6.1.5 σελ. 256: Πανδοσία τρικόλων, πολύνυπτε λαὸν ολέσσεις, καὶ Στεφ. Βυζάντιου: Πανδοσία).

Ο Αλέξανδρος πίστεψε ότι το Μαντείο ανασφέρθηκε στον ποταμό Αχέροντα και την πόλη Πανδοσία της Ηπείρου, αλλά αυτός δώμας ακοτύθηκε στην πόλη Πανδόφια που ήταν δίπλα στον ποταμό Αχέροντα στο Ηπρούτο της Νότιας Ιταλίας. Το αξιοσημείωτο είναι ότι το επίθετο "τρεις λόφοι" και η τοποθεσία δίπλα στον ποταμό Αχέροντα, ήταν αληθινή για την Πανδοσία της Ηπείρου. Είναι λοιπόν ξεκάθαρο ότι το Τρίκαστρο (Γόρανα), είναι η περιοχή της Πανδοσίας.

Ερευνήσαμε την περιοχή. Μέσα στο χωρό πλ. πάνω από τον Πολιούχο ναό της Παναγίας, υπάρχει αρχαίο νεκροταφείο. Οι ραγδαίες χειμωνιάτικες βροχές στην κατωφερική εκείνη πλαγιά, έχουν παρασύρει την επιφανειακή στρώση του εδάφους και τάφοι ορθογώνιοι κατοσκευασμένοι με λαξευμένες πλάκες έχουν έρθει στην επιφάνεια. Καθώς μας πληροφόρησαν οι χωρικοί αρκετοί ανθρώπων σκελετοί έχουν βριθεί μέσα στους τάφους. Κτερίσματα δεν διασώθηκαν. Ίσως αυτό εί-

χαν συλλήφει στο παρελθόν. Κατά καρόβις βρέθηκαν στην αρχαία πόλη διάφορα νομίσματα και μπρούτζινες βελοποικιλές. Βρέθηκαν επίσης τεμάχια αρχαίων αγγείων.

Με οδηγό ένα χωρικό ανηφορίσας για το όντιμα του Προφήτη Ηλία. Για να φτάσουμε στην κορυφή του κατωφερικού αυτού κωνικού υψώματος συναντήσαμε στο πέρασμά μας τα ερείπια της αρχαίας πόλης. Η περιοχή αυτή βρίσκεται στα βόρεια του χωριού. Εκεί ο απόκρυνος βράχος που σχηματίζει τη νότια πλευρά του φαραγγιού του Αχέροντα, ύψους 256 μ. καταλήγει σε κατακόρυφες γκρεμούς προς το ποτάμι. Στη θέση αυτή η σχύλωση της πόλης ήταν υιοτεκή. Από τις άλλες πλευρές ο λόφος προστατευόταν με λοχιούς πέτρες ο λόφος προστατευόταν με λοχιούς πέτρες με αποκλεισμένο με οικοδομικές πέτρες που η κάθε μια έχει διαστάσεις 1 X 1, 50 X 0,50 μ. Το τείχος έχει πρόσοψη και από τις δυο πλευρές με καλά πελεκημένες πέτρες και ο χώρος μεταξύ τους είναι γεμισμένος με χαλίκι. Ο ρυθμός του είναι ένα μήγα χοντροπελεκητούς και πολυγωνικούς μα ο πρώτος είναι επικρατέστερος. Στη ΝΔ γυνία το τείχος έχει τόρα ύψος 7μ. Αυτό γιρίζει προς τα έξω σε μήκος 4,50 μ. Εδώ τα ερείπια με ορθές γωνίες σχηματίζουν πιθανώς ένα λοχιό πύργο που ψυλίσει την ελασσό. Στη νότια πλευρά σώζονται τα ερείπια τριών πύργων, που βρίσκονται έξω σε απόσταση 6 μ., από το τείχος και έχουν εξωτερική δύναμη ο καθένας από ένα. Οι πύργοι βρίσκονται σε καλύτερη κατάσταση από το περιφερειακό τείχος. Αυτοί χωρίζονται επιτερικά με μεσότον-

χους. Η λιθοδοσή των πύργων έχει καλύτερη επεξεργασία από εκείνη που έχει το περιφερειακό τείχος. Ο ρυθμός είναι περισσότερο κανονικός. Δεν αποκλείεται η προσθήκη αυτή των πόργων για την άμυνα της πόλης να είναι νεότερη. Η περιφέρεια του τείχους και του γκρεμού είναι 1050 βήματα (Η. ΧΑΜΠΩΝ, ΗΠΕΙΡΟΣ τόμ. Α' σελ. 169). Έξω από το τείχος πλεκτένεται πολυγυνικό ουκόλιθοι είναι σκορπισμένος και μαρτυρούνται περισσότερο μεγάλο χαλασμό που έπαθε η πόλη από τις επιδρομές. Μέσα στον σχυραμένο χάρο στο λόφο υπήρχε η ακρόπολη της αρχαίας πόλης. Σήμερα στην κορυφή του λόφου ορθώνται τα εκκλησίδια του Προφήτη Ηλία. Πιο κάτω στα χωριά σώζονται ερείπια οικοδομών που φανερώνουν ότι υπήρχαν επίστης κτίσματα και έχω από τα τείχη.

Μια απότομη και δυσθεύρατη χαρόδαινη καρίζει την τοποθεσία αυτή από το Ιούλιο. Μέσα στη χαράδρα περνάει ορυπότηκός και βορυβόλης ο Αχέρων για να καταλήξει στην Αχερούσια λίμνη. (Η λίμνη αυτή μετά τα αποξηραντικά έργα που έγιναν αποτελεί σήμερα τη γύνηνη πεδιάδα του Φαναρίου).

Το τεράστιο αυτό διάνυτηα ονομάζεται από τα πανάρχαια χρόνια "Πόλεις του Αδηί".

Ο οδηγός μας οδηγεί στην δική της δυσθεύρατης χαρόδαινης. "Ερίζει μια ιστιά στην άμυνα και φρύνεια να σταθεί σε ασφαλές μέρος, γιατί υπήρχεν ο φόβος αν γλιτστρήσου κάπου από τις "Πόλεις του Αδηί" να πέσου στα ορμητικά νερά του Αχέροντα και να οδηγηθεί πραγματικά στον Τάρταρο. Σ' ένα σημείο κοντά στο εκκλησάκι, η χαράδρα είναι πλαγια-

στή. Να, αυτή είναι η "ομάρια του Χάρου" μας είπε ο οδηγός. Μια άλλη θέση στον Προφήτη Ηλία ονομάζεται Πύρρα. Η έχει σχέση όραγε με τ' άνομα του Πύρρου, βασιλιά της Ημερού;

Από τη θέση που βρισκόμουνα, ώθησα αντικρυστά μπροστά τα μάτια μου για ν' αγνοητέψω πέρα απ' τη χαρδρά το χιλιοτραγουδισμένα Σουλιώτικα βουνά, που δόξασαν η λεβεντιά των προιόντων του αγώνα της φυλής, οι Σουλιώτες. Γυμνοί και απόκρημνοι βράχοι που φύνονται σαν να αποτελούν ένα είδος γυγαντείου και ανίμαλου φρουρίου με πύργους τις απόδοστες ακράρεις τους, να, αυτή είναι το Σούλι.

Μπροστά μας φάνταζε το Σουλιώτικο κάστρο και πιο κάτω το Κούγκι, όπου ο Θρησκιός καλύπτος ζαμουήλ με την αυτοθυσία του, έστελλε στον παρδεισού του Προφήτη αρκετές εκατοντάδες εκλεκτών στρατιωτών του Σερασκέρη Βελή Πασά.

Κατά το νοτιό χλόιζε ο κάμπος της Γλυκής που τον διαρρέει ο ποταμός Αχέροντας ρυάγνοντας απ' τα Σουλιώτικα

βουνά, στα βόρεια πιο ψηλά από τη Βουσούλα (Ζερμή) η Χρόπα και στο βόρειο, κατά τον ορίζοντα στα βορειοδυτικά υψηλόταταν επιβλητικός ο Τόμαρος.

Αγγάντεψα ξανά τα Σουλιώτικα βουνά. Στο μαλδού μου στριφογύριζαν οι αξελομημόνευτες φράσεις του Πουκεβίλ: "Εάν ο μόδος ενυπάρχει εν τῷ τόπῳ υψηλούτερον εν τῇ φύσει, πού δύναται τες να εύρῃ τοποθεσίας μάλλον καταλλήλους εἰς χαρακτηρισμὸν του Ερέβους, του χάους καὶ τῶν ακοτεινῶν ασκήσιων του Ὁρκου ἢ τους θλιβεροὺς βράχους τῆς Σελλήδος [Σουλίου]; Δεν φαίνεται ὅτι πάντα συνήλθον εν τῇ εικόνι ταύτῃ ἵνα εκπλήττων τὴν φωνασίαν; Πού δύναται τις να συναντήσειεν ευνοϊκοτέραν διὰ τα θωμάτια θέαν";

Νε τη δύση του ήλιου, αφού αποχαιρετήσαμε τους φιλοδεξιούς κατοίκους του Τρικόστρου, κατηφορίσαμε πεζοπορώντας μέχρι το αυτοκίνητό μας. Όρα πια για επιστροφή.

Το βράδυ μας βρήκε στην καμποτοπή του Λιούρου.

Χος των "Πρεβεζανικών Χρονικών" πρέπει να συγκαταλεχθεί αναμοιωθήση που το Βιβλίο του κ. Αν. Γεωργαντζή "Αρχαία Ιστορικά κέντρα της περιοχής Πρεβέζης" έκδοση Ηπειρωτικής Εστίας, 1953, το οποίο είναι το πρώτο ιστορικό Βιβλίο που παραθέτει πλούσια κι εμπεριστατικά θεματικά θεματικά σχετικά με την Ιστορία του Ν. Πρέβεζας.

Στο Βιβλίο αυτό ο συγγραφέας αναφέρεται στα αρχαία ιστορικά και πολιτιστικά κέντρα που βρίσκονται στο χώρο που κατέχει τώρα ο Ν. Πρέβεζας. Και όλα αυτά δχι σαν κέντρα απομνημένα, αλλά σαν ενότητες του μεγάλου πετριτικού χώρου.

Πρόκειται για ένα ιστορικό Βιβλίο που αγοδιάστηκε ειμενώς από τους πνευματικούς ανθρώπους που το διάβασαν.

Ο καθηγητής του Πανεπιστημίου του Μπρίστολ Ν. G. L. Ναϊμοντ, στο τρίτο μα σύγγραμά του "ΗΠΕΙΡΟΣ" καὶ συγκριμένα στον πρώτο τόμο, αναφέρεται στο Βιβλίο αυτό του κ. Α. Ν. Γεωργαντζή, παραθέτοντας μάλιστα στο σύγγραμά του και ορισμένα στοιχεία σχετικά με τις αρχαιότητες του Παλαιορρόου. Για το ίδιο Βιβλίο ο Ν. Ναϊμοντ διετέλεσε στον συγγραφέα του επανεντική σπιλατολή.

Ο Κ. Μέρτζιος ερευνητής των Ενετού καὶ αρχείων της Γαληνοτάπης Δημοκρατίας, με επινοοτή του, συγχάρετε τον συγγραφέα. Επίσης για το Βιβλίο "Αρχαία Ιστορικά κέντρα της περιοχής Πρεβέζης" έχουν γράψει ειμεντίς κοτεικές ο ερευνητής της Ιστορίας του Ζαγορού Κ. Λαζαρίδης στο "Δεδ. Βλμ", ο σειμηνοτάτος Γιάννης Τόλαρος στον "Άγανα Πρεβέζης" κ.ά.

Το Ανησυχικό Συμβούλιο Πρέβεζας, βαθύευς τον κ. Αν. Γεωργαντζή με τον έπιαννον και βραβεύον 1.000 δραχμών "... δια τας υπέρ της πόλεως Πρεβέζης ιστορικά του αποκαλόφεις". Την ίδια χρονιά βραβεύτηκε και ο αείμνηστος Ηλίας Βασιλάς.

Ο αναφερόμενος συγγραφέας τιμήθηκε επίσης με τον έπαινο της Ακαδημίας Αθηνών για το έργο του "Λαογραφικά στοιχεία της περιοχής Ζαλόγγου".

Τα λύγια αυτά οι πολύ εκτίμηση γράφω για τον πνευματικό άνθρωπο που ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την Ιστορία του τόπου του, καὶ που αρκετές αξιόλογες εργασίες του αναφερόμενες στον Ν. Πρέβεζας, είναι διάσπαρτες σε διάφορα περιοδικά κι εφημερίδες (Ηπειρωτ. Εστία, Χρονικά Πρέβεζας, Αγών Πρεβέζης, Έβρα Πρεβέζης, Οικ. Πρεβέζης κ.ά.).

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

«Αρχαία ιστορικά κέντρα του Νομού Πρεβέζης»

Πελαγίας Κουλουκάτση Συμβολαιογράφου

Διαβάζω πάντα με αισιώπτο ενδιαφέρον τα Βιβλία που αναφέρονται στην Ιστορία και στην πολιτιστική ανάπτυξη της Ημερού και ιδιαίτερα του Ν. Πρέβεζας. Έχουν εκδοθεί για το σκοπό αυτό,

αξιόλογα Βιβλία που η προσφορά τους είναι μεγάλη.

Στα ιστορικά Βιβλία που εκδόθηκαν μεταπολεμικά στην Πρέβεζα, και που κατόλογος τους δημοσιεύτηκε από το

Νίκος Κονεμένος
(1833 - 1907)

Η ΔΙΑΘΗΚΗ

του ΝΙΚΟΥ ΚΟΝΕΜΕΝΟΥ

2η συνέχεια

12. Μού είχε λέπει τη ίδεα νά συστήσω ένα φτωχοκομείο δικό μου, όπου οι φτωχοί νά ζουν κομάτι άνθρωπινότερα (και μέ λιγότερη γνώση την κλεινή Κέρκυρα, που θέλει και καυχάται για τόσα) παρά δι το τούτο το δημοτικό φτωχοκομείο, που μεταξύ των όλων δὲν προνοεί παρά μόνον για κείνους, δηπού δὲν έχουν νά φροντίσουν για τέκνα, διλλά έπειτα εμρήκα διλλον τρόπο, που μηδέ έργανηκα διφράστερος και οίκονομικότερος και πραγτικότερος, και είναι τούτος:

'Αρινα σε πενήντα πρόσωπα, ίσως και σε περισσότερα, γνώριμους δι φίλους, δηπού τα δύναμά τους θέλει σημειώσω σε ένα παράρτημα στο τέλος της διαθήκης μου, άπλι μισή δύο δραχμές (κατά την περισταση και στην άνάγκη τού καθενός) την ήμέρα για δυο ζεῦν. Κι αφίω νά διοριστεί οπάλιγχος με μισό διστό δραχμές των μήνα (κι αυτό είν' όλο το Έξοδο της οπηρεσίας) για νά πηγαίνουν καθεμέρα νά πλερώνονται απ' αύτόν. Λίγο καθεμέρα, έπειτη δὲν μπορού νά έχω έμπιστούνη σε διλούνω τη φρονιμάδα για νά είκω κάθε μήνα τη ίδια έδραμά. Και ο οπάλιγχος θα είν' οπο-

χρεωμένος νά μένει στο σπίτι του ή στο γραφείο του άπλι τές 9 ώρες την άνγκη δι το μεσημέρι. "Αν είναι άνάγκη, και το άπογεια καμιάν δρα. Μία άνάλογη ποσότητα χρημάτων θα είναι πάντα καταθεμένη σε έναν ξυπόρο έδω ή σε μια Τράπεζα, για νά τρέχει δι τόκος της, και δηπού από κεί θα σηκώνει δι οπάλιγχος κάθε μέρα έκεινο που τού χρειάζεται για νά πλερώνει. Και έπειτη μπορεί νά έχω λησμονήσει κανένα πρόσωπο, ή μπορεί νά μη το γνωρίζω, για τούτο προσκαλώ τών καθέναν, δηπού θίβεις δρίσκεται στήν περίσταση κι έπιθυμει νά δεχτεί αιτήσην τη μικρή σύνταξη, νά έρθει νά μ' ειρει, ή μού κάμει καλλιτέρα μιάν αιτηση γραπτή, για νά πάρω σημειώση τού δύναμάτος του, και τών κατατάξην δι το κρίνων εύλογο και δίκιο. Και κάθη πρόσωπο δηπού έξι αιτίας θανάτου ή διλη θίβεις λείπει νά πηγαίνει νά ζητάει τη σύνταξη του. Θα δινικατασταίνεται διμέσως από διλο της έκλογης τών κληρονόμων και άποργάνω μου, διλλά και έφοδιασμένο με δύο πιστοποιητικά, ένα τού διλημάρχου κι ένα τού έφημέριου, που απ' αύτά νά άποδείχνεται: ή περίσταση του και ή άνάγκη του. "Εσοι αύτοι το ενεργέτημα θα άσκολουθει από γενεά σε γενεά, και δια άναλογο χρηματικό χεράλαιο θα υπάρχει πάντα καταθεμένο για αύτών τών σκοπώ στήν Yellow Sun ή σε διλη κυβερνητική Τράπεζα τών Ήνωμένων ή διλου μεγάλου Κράτους. Στό παράρτημα της διαθήκης μου θα υπάρχουν κι άλλες έξιγγρασες, δηπού με αύτές θα κανονίζεται με διλη τήν άκριβεια αυτό το άντικείμενο. "Ηθελα ν' αφίω και για ένα Νοσοκομείο δηπού νά διατηρείται περισσότερη καθαριότης παρά σε τούτο το δημοτικό και δηπού οι διρρωστι: νά μήν ένοχλουνται και βασανίζονται από το πολύ πλήθος τές μηγες, δηπού είναι γιομάται οι κατώνες, διλλά τούτο είναι πολύ για μένα και το συσταίνω μόνον για νά φροντίσω κανένας διλλος. Τούλαχιστον έγινε δέν είμαι της γνώμης έκεινου τού οπηρέτη ή έπιστάτη, δηπού τού είχα κάμει τήν παρατήρηση για τούτο, είχε δειξεις απορία και μού είχε άποκριθει δηπούς θεραπεια δέν υπάρχει διλη παρά δηπού οι διρρωστοι νά άπομαρχαντονται τές μηγες με τά χέρια. Μολοντότο μπορεί νά έχω και λάθος και μπορει, σάν διπειρότερος, νά έχει δίκιο έκεινος και διχι δή.

13. Έπειτη, μιά άπόλυτη άνάγκη με είχε οποχρεώσει κι έριξε νά δεχτώ, τη σύνταξη της μιάς δραχμής τήν ήμέρα και διχι δύο, που μού είχε διορίσει δι πρεστοξάδερφός μου Ζαμπέλης (και τήν είχα δεχτεί για χάρη τού άνθηλικου γνισού μου, δηπού είχα χρέος νά τών θρέψω και νά τών ντύσω και νά τού πλερώσω τό σχολείο), τώρα δηπού δέν δρίσκομαι πλίον σε αιτήση τήν άνάγκη, κρίνω δίκαιο νά έλευθερώσω τήν καρβικ και τό πνεύμα μου απ' αύτό το μεγάλο δάρος δηπού, χωρίς νά τού ήτουν δυνατών νά τό έννοισει, μού είχε

δύλεις δ Ζαμπέλης σὰν ἀντιστάθμισμα τοῦ εὐεργετήματός του, καὶ παραχωρήσω τὸ κληροδότημα στὴν ἀδερφή του. ἐπιστρέφοντας μαζὶ καὶ δῆλα τὰ ποσά ὅπου ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἔχω λάβει. Κι ἂν ἡ ἀδερφή του δὲν θηλήσει νὰ δεχτεῖ, τότες τὰ ἀφίνω στοὺς δύο πιστοὺς καὶ ἀγαπητούμενους της ὑπηρέτες, τοῦ Ν. Βανούτην καὶ τὴν Αὔγούστα Λοκατέλλη, ὃπου χωρὶς καμιάν ὀμριβολία θὰ τὰ δεχτοῦν μὲ πολλὴν εὐχαρίστηρη καὶ μὲ εὐγνωμοσύνη. Θὰ ἐμποροῦσα καὶ νὰ τὰ προσδιορίσω γιὰ νὰ στηθεῖ ἔνα μνημεῖο ἀπουσιάνοι ἀπὸ τὸν τάφο τοῦ εὐεργέτη μου μὲ ἐπιγραφή «Μία, καὶ δχι δύο» ὅπου πρέπει ἀναμφιθίδλως νὰ ἔχει τὸ νότημά του κι ὅπου ἀφίνω νὰ τὸ εὑρεῖ κανένας, ἄλλος σοφός τῆς δυνάμεως τοῦ Ζαμπέλη, ἐπειδὴ ἔγω δὲν εἶμαι ικανός. «Ανθρώπος μὲ ἔνα θῆμα ἔκατον μάριο περιουσία χρηματική, χωρὶς τέκνα, χωρὶς αἰληρονόμιον, γιατὶ νὰ μοῦ ἀφήσει μιὰ δραχμή, τὴν ἡμέρα καὶ νὰ μὴ μοῦ ἀφήσει τούλαχιστον δύο, ἐνώ πολὺ τὴν είχα τόσο ἀνάγκη καὶ κείνη τὴν ἀλλη; Ὁ ἄλλος δ πρωτοξάδερφός μου Γιώργη Κονεμένος δὲν μοῦ είχε ἀφήσει μὲ τὴ διαθήκη του μήτε τὴ μιὰ δραχμή, γιὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον ὃπου είχε πάντες ἀγαπητὰ καὶ ἀκριβὰ τέκνα (περιλαβαίνοντας τοὺς δύο γαμπρούς), καθὼς ἔλεγε καὶ λέει ἀκόμα δικαιολογώντας τὸν ἡ γυναίκα του, καὶ ἐπειδὴ θὰ ήτουν ἀνγυθικάτης νὰ πάρει ἐκείνην τὴ δραχμή ἀπὸ τὰ τέκνα του καὶ μοῦ τὴ δώσει ἔμενα, μὲ διες μεγάλες ὑποχρέωσες καὶ μὲ δαη στενή σχέση κι ἀν είχε μαζί μου. Αλενία του ἡ μνήμη κι ἔκεινοῦ. Καὶ ἡ ζωὴ είναι μικρή, καὶ εἶμαι καὶ ἱδιομηντάργες καὶ τὸ κακὸ ἀν δὲν είχα κερδίσει τὸ λαχεῖο, θὰ ητούν λίγο γιὰ μένα, θεοὶ λίγη ίσως είναι καὶ ἡ γνωστὴ γιὰ τοὺς πλούσιους πρωτοξάδέρφους μου, καὶ μάλιστα ὅπου ἔχουν ἔνα δίκιο κι αὐτοί, ὃπου δὲν ήτουν παιδί τους, μήτε καλός καὶ ἀγαπητὸς γαμπρός, μήτε διδερφός τους, ἄλλα μόνον ἔδιδερφος. Ἔσέβονταν πολὺ δ ἔνας τὸν ἄλλον, καὶ μάλιστα δ Κονεμένος τὸν Ζαμπέλη, ὃπου τὸν ἔθεωροισε ἔχογον καθ' δῆλα κι ὅπου κάθε λόγος του, δχι μόνον σὰ δικηγόρου, ἄλλα καὶ σὰν ἀνθρώπου ἐν γένει, ητούν χρησιμὸς γιὰ τὸν Κονεμένο, κι ὅπου ἔφύλαγε μὲ ειλάβεια δῆλα του τὰ γράμματα καὶ τὰ ἑδιάβαζε καὶ τὰ ἐμπαδιάβαζε, κι ὅπου ἀν είχε ζήσει, ίσως ἥθελε καὶ τὰ δημοσιεύψει γιὰ νὰ φωτίσει μὲ αὐτὰ τὸν κόσμο. Ἔσέδοστουν καὶ δ Ζαμπέλης τὸν Κονεμένο, ἄλλα γιὰ ποιὸν λόγον ἀκριβῶς δὲν γνωρίζω, ἐπειδὴ τὸ πρώτο καὶ μόνον ίσως ἀξιοσημείωτο προτέρημα τοῦ Γιώργη Κονεμένου, ὃπου ητούν εὐεργετικὸς καὶ μεγαλόδωρος πρὸς δύος ἀτύχαινε νὰ λάβει συμπάνεια γιὰ τὴν διμορφὴν διμήλια τους ἡ γιὰ τὴν διμορφὴ γενειάδα ἡ γιὰ κάτι δῆλο τῆς ίδιας ἀξίας, δὲν εύρισκοτουν σὲ θέση νὰ τὸ ἐνοικήσει καὶ τὸ ἐκτιμήσει δ Ζαμπέλης ὃπου ητούν ἀνθρωπὸς φύσεως διαφορετικῆς κι ὃπου δὲν τοῦ δρεσες μήτε τὸ εύρισκε δρῦ δὲν χαρίζει.

ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ

ΕΝΩΣΗ Γ. Σ. ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Η αποστολή της Ε.Γ.Σ. Πρέβεζας δεν είναι επιχείρηση κερδοσκοπική. Στόχος της, να προστατεύει το εισόδημα των παραγωγών και να προωθεί την ιδέα του Συν)σμού.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- 1) Εγκατάσταση εργοστασίου εκκοκκίσεως βάμβακος και παράλληλα συγκέντρωση του προϊόντος για λογαριασμό του παραγωγού.
- 2) Διακίνηση ζωτροφών (καλαμπόκι-κριθάρι-σιτάρι).
- 3) Συγκέντρωση καλαμποκιού, φασολίων, ελαιολάδου κ.λ.π. για λογ)σμό των παραγωγών.
- 4) Κατασκευή ξηραντηρίων και **SILO** (Καναλάκι -Λούρο)
- 5) Κατασκευή ελαιοδεξαμενών (Πρέβεζα - Αγιά).
- 6) **Προμήδεια** θεωργικών μηχανημάτων, εργαλείων, γ. φαρμάκων για τις γεωργικές ανάγκες.
- 7) **Παροχή** κάθε είδους βοήθειας στους αγρότες για την **ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΗ του ΜΟΧΘΟΥ των**.

Η ΕΝΩΣΗ Γ.Σ. ΠΡΕΒΕΖΑΣ Σ' ΟΛΑ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ

(Γραφεία: Οδός ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ αριθ. 13
τηλ. 22227-28693-28457)